

**Вищий навчальний заклад
«Університет економіки та права «КРОК»**

**Міжнародна
науково-практична конференція**

«Економічна теорія та освіта ХХІ століття»

**з нагоди 20-ої річниці кафедри економічної теорії
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»**

**25 вересня 2015 року
м. Київ**

Наукове редагування:

Камінський А.Б., доктор економічних наук, доцент, професор кафедри економічної кібернетики Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Клименюк М.М., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту Академії муніципального управління

Економічна теорія та освіта ХХІ століття: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 25 вересня 2015 року) / Вищий навчальний заклад «Університет економіки та права «КРОК», 2015. – 207 с.

Збірник містить матеріали доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Економічна теорія та освіта ХХІ століття», яка була організована та проведена у Вищому навчальному закладі «Університет економіки та права «КРОК» 25 вересня 2015 року.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ «СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ СВІТОВОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ»

Гальперіна Л.П. ІННОВАЦІЙНІ ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ СТУДЕНТІВ	7
Ганущак Т.В. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА НАУКИ В УКРАЇНІ	10
Грушко В.І., Чумаченко О.Г. ЦІЛІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ ТА СУСПІЛЬСТВА	14
Сгоров В.О. ДИСЦИПЛІНА «ЕКОНОМІКА РОЗВИТКУ» У СИСТЕМІ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ.....	18
Кахута Н.Д. УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА НАУКИ.....	21
Козарезенко Л.В. ОСВІТА В РЕАЛІЗАЦІЇ ДОВГОСТРОКОВОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	24
Корсакевич В.В. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ У ФОРМУВАННІ ЗВ'ЯЗКІВ ЕКОНОМІКИ ТА ОСВІТИ	27
Лаптев С.М. ОСВІТА В ЕКОНОМІКО-ТЕОРЕТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ	31
Наконечна Н.В. ОРГАНІЗАЦІЙНА КУЛЬТУРА В ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО УНІВЕРСИТЕТУ	34
Паньков В.Г. СУПЕРЕЧНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ШКІЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	37
Радченко В.В., Бицюра Ю.В. ШКІЛЬНА ЕКОНОМІЧНА ОСВІТА В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПРОБЛЕМИ	40
Raksha N.V. MODERN TECHNOLOGIES AND DISTANCE LEARNING IN SCIENCE.....	44
Солтис Д. КОНСТРУЮВАННЯ ЯКІСНОЇ ОСВІТИ ЧЕРЕЗ РОЗБУДОВУ ЯКІСНОГО ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.....	47
Табутсадзе О.О., Захарова К.Ф. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В ОСВІТІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗМІН ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ..	51
Табутсадзе О.О. РОЛЬ ПАРТНЕРСТВА В ПІДВИЩЕННІ ЯКОСТІ ОСВІТИ	54
Ткаченко Н.О. ОСОБЛИВОСТІ МОНІТОРИНГУ ОСВІТИ В ЄС ТА В УКРАЇНІ	58

Уварова Г.Ш. ТУРИСТИЧНА ОСВІТА ТА РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ.....	62
Фініков Т.О. ОЧІКУВАННЯ МЕНЕДЖЕРА ОСВІТИ ЩОДО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ.....	66
Яценко В.С. АНАЛІЗ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОБЛАСТІ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ «ЗЕЛЕНОГО» ТУРИЗМУ.....	68

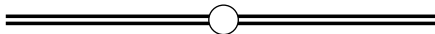
СЕКЦІЯ «ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ХХІ СТОЛІТТЯ У ПІЗНАВАЛЬНОМУ ТА ПРИКЛАДНОМУ АСПЕКТІ»

Алімпієв Є.В. ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТ КІЛЬКІСНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В ЕКОНОМІЦІ.....	72
Алькема В.Г. ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЛОГІСТИЧНИХ СИСТЕМ ЯК ТЕОРЕТИЧНА ПРОБЛЕМА	76
Богер О.В. ПОДАТКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	80
Бодров В.Г. ГЛОБАЛЬНА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА КРИЗА І ПОСТМОДЕРНІСТСЬКИЙ РЕНЕСАНС ПОЛІТИЧНОЇ ЕКОНОМІЇ.....	83
Бодрова Д.В. ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	87
Ватаманюк О.З., Ватаманюк М.М. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ НАПЕРЕДОДНІ ТА ПІСЛЯ КРИЗИ 2008–2009 РОКІВ.....	90
Гарін Б.Б. ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ У ПЕРЕРОЗПОДІЛІ НАЦІОНАЛЬНИХ РЕСУРСІВ ТА ДОХОДІВ.....	95
Гражевська Н.І. ЕКОНОМІКО-ТЕОРЕТИЧНЕ ЗНАННЯ У ПРОСТОРІ МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	98
Грушко В.І, Іваненко Т.В. ТЕОРІЯ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ	101
Сфремів Д.П. ПОЗИТИВНИЙ ДОСВІД ТА ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КИТАЇ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ	105
Кириленко В.І., Гофман М.О. СУПЕРЕЧНОСТІ МЕТОДОЛОГІЇ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ НАУКИ	108
Кириленко Л.М. ЯВИЩЕ СОЦІАЛЬНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ: ЗМІСТ ТА ПРОЯВИ	111
Колядич О.І. ПРОВІДНІ «КОНЦЕПЦІЇ ЛЮДИНИ» В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОГО ПІЗНАННЯ.....	114

Комяков О.М. ЕКОНОМІКА ДОБРОБУТУ: ЕВОЛЮЦІЯ ПРЕДМЕТУ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	118
Костюк В.Р., Костюк Р.В. TRANSFORMING MANAGING PARADIGM OF BIOTECHNOLOGICAL ENTERPRISES	120
Красота О.В. ДИСПРОПОРЦІЇ ОСВІТНЬОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ	125
Кудінова А.В. СУЧАСНА ІДЕНТИФІКАЦІЯ ПРЕДМЕТУ ПОЛІТИЧНОЇ ЕКОНОМІЇ.....	128
Кульбачний С.В. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА МАКРОЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА: ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ	130
Куценко Т.Ф. БЮДЖЕТНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ТА РОЗВИТОК МУНІЦИПАЛЬНИХ ФІНАНСІВ.....	132
Кучеренко В.С. «КЛАСТЕРНИЙ ПІДХІД» В ЕКОНОМІКО-ГЕОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ	136
Леоненко П.М. КОНКУРЕНЦІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОРТОДОКСАЛЬНИХ ТА ГЕТЕРОДОКСАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ТЕОРІЙ	140
Лисюк В.С. ГРОШОВО-КРЕДИТНІ ІНСТРУМЕНТИ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ.....	143
Малий І.Й. СИНТЕЗ МАКРОЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ТА ІНСТИТУЦІЙНОЇ ТЕОРІЇ В ІНСТРУМЕНТАРІЇ ТЕОРЕТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	147
Панова І.Ю. ДЕРЖАВНИЙ ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ В УКРАЇНІ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ	151
Петришина Н.В. ІНСТИТУЦІОНАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	155
Петрова І.Л., Бляшук С.Г. НОВІ ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ ІННОВАЦІЙНОГО ТИПУ ЗАЙНЯТОСТІ	159
Потапенко Д.О. ПОТЕНЦІАЛ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В РЕАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	162
Радіонова І.Ф. «ТВЕРДЕ ЯДРО» ТА «ЗАХИСНИЙ ПОЯС» СУЧАСНОЇ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ НАУКИ.....	166
Рокоча В.В. «ПОВЕДІНКОВА ЕКОНОМІКА» ЯК ТЕОРЕТИЧНА ОСНОВА АНАЛІЗУ СВІТОГОСПОДАРСЬКИХ ПРОЦЕСІВ.....	170
Румик І.В. ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА ЯК КАТЕГОРІЯ ЕКОНОМІЧНИЙ ТЕОРІЇ.....	175
Сизоненко В.О. СУПЕРЕЧНОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ПІЗНАВАЛЬНОГО ТА ПРИКЛАДНОГО АСПЕКТІВ ТЕОРІЇ ПІДПРИЄМНИЦТВА 179	

Соколовська А.М. ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА УПРАВЛІННЯ ПОДАТКОВИМИ РЕФОРМАМИ.....	183
Тищенко О.П. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ОПТИМІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	187
Усик В.І. ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ФІСКАЛЬНИХ ПРАВИЛ	191
Ціх Г.В. РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ УПРАВЛІНСЬКОЇ НАУКИ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ	195
Черевиков Є.Л. КОНЦЕСІЯ ЯК МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ	199
Ящишина І.В. ЕВОЛЮЦІЯ КАТЕГОРІЇ «ТОВАР» У ТЕОРІЇ ІННОВАЦІЙНО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	203

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ СВІТОВОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

УДК 378.147

ІННОВАЦІЙНІ ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ СТУДЕНТІВ

Гальперіна Л.П.,
кандидат економічних наук, професор,
професор кафедри міжнародного менеджменту
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

В умовах формування інформаційного суспільства відбуваються швидкоплинні зміни у технологіях, що призводить до прискорених, темпів змін структури економіки. Це, у свою чергу, вимагає саморозвитку та опанування нових професійних компетенцій кожним працівником впродовж усього життя. У відповідь на ці тенденції виникли концепції «навчання протягом життя» (lifelong learning), «перманентної освіти» (permanent education), «освіти протягом життя» (lifelong education). Вони отримали підтримку таких провідних міжнародних організацій, як Рада Європи, ЮНЕСКО, Організація економічного співробітництва та розвитку, Світовий Банк та відображені в стратегії розвитку ЄС «Європа 2010», в національних освітніх доктринах, у тому числі у вітчизняній Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [1].

«Освіта через усе життя» повинна відповідати сучасним вимогам, а саме:

- поєднання світового досвіду організації навчання та новітніх освітніх технологій з найкращими надбаннями традиційної системи навчання;
- гнучкість та прогностичність;
- інтеграція рівнів, видів, змісту освіти, навчальних потреб слухачів і держави, суміжних галузей (науки, виробництва тощо);
- розвиток ключових компетентностей та навичок ХХІ століття;

— інноваційність [2].

Нового сенсу набувають нові навчальні технології. Такими технологіями є комп'ютерні симуляції, які є невід'ємним елементом навчальних програм провідних вищих навчальних закладів та бізнес-шкіл.

Бізнес-симуляції можна використовувати і в якості окремого бізнес-турніру, і як складову професійних та навчальних тренінгів. Комп'ютерна ділова гра ґрунтується на математичній моделі, яка дає змогу імітувати діяльність підрозділу чи окремого суб'єкта господарювання відповідно до специфіки конкретного ринку, бізнес-середовища тощо. Це практично неможливо здійснити молодому спеціалісту (студенту) у терміни, визначені навчальним планом або фахівцю, керівнику на реальному підприємстві. Роль керівника виконує учасник (школяр, студент, слухач), якому доводиться опрацьовувати інформаційні матеріали, приймати управлінські рішення, аналізувати їх, розробляти і впроваджувати стратегію та тактику поведінки віртуального підприємства чи аналізу віртуального ринку.

Оскільки програмне забезпечення зазвичай удосконалюється та оновлюється, викладачі, які виступають у ролі організаторів, бізнес-тренерів, консультантів, потребують установчих занять з розробниками та чіткого усвідомлення кінцевої мети та обсягу тих практичних знань та навичок, якими мають оволодіти учасники бізнес-симуляції.

Бізнес-симуляції, як адаптовані, так і власної розробки, успішно застосовуються у ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». Серед них «Титани міжнародного бізнесу» «Sigam-Market», ViAL+, «Битва Титанів», «Дельта», «Битва Олімпійців», «Fuzzy-інвест», «Інвестпроект», «Фіндіагностика» та інші.

Оскільки використання комп'ютерних ділових ігор здійснюється викладачами різних кафедр університету, студент протягом навчання має можливість опанувати унікальний набір професійних компетенцій, що має компенсувати нестачу практичних професійних навичок отримання знань у навчальних аудиторіях.

Наприклад, бізнес-симуляція «Титани міжнародного бізнесу» є складовою виробничої практики без відриву від навчання студентів факультету міжнародної економіки і менеджменту. Сценарієм даної ділової гри передбачено управління бізнес-процесами на про-

мислових підприємствах, що здійснюють збутову діяльність на чотирьох міжнародних ринках Європа, Північна Америка, Південна Америка, Азія та на вітчизняному ринку. Методичне забезпечення гри підтверджено авторськими свідоцтвами [3, 4], навчальним посібником [5], щорічно оновлюваними презентаціями та інформаційними матеріалами, розміщеними на окремо створеному сайті для бізнес-турнірів.

Програмою практики передбачено, окрім бізнес-симуляції, виконання низки аналітичних завдань, розроблених викладачами та фахівцями з міжнародної економіки на реальних підприємствах, виступи студентів з презентаціями отриманих результатів, зустрічі з представниками бізнесу, державної влади, висококваліфікованими фахівцями. Після закінчення виробничої практики проводиться анонімне анкетування студентів щодо їх загального враження, самооцінки отриманих компетенцій, рівня зацікавленості, пропозицій, а також обговорення пропозицій викладачів-керівників академічних груп, що сприяє удосконаленню програмного забезпечення та організації проведення даного виду навчальної технології. Опрацьовані анкети засвідчують високу оцінку, такої форми професійної підготовки.

Література

1. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента України від 25.06.2013 р. №344/2013 [Електронний ресурс] // Сайт офіційного інтернет-представництва Президента України. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/tu/documents/15828.html>.
2. Гончаренко Н. Проблеми створення сучасної системи підготовки кадрів «Освіта через усе життя» / Н. Гончаренко // Післядипломна освіта в Україні. – 2014. – №2. – С.7-10.
3. Лозовик Ю.М. Бізнес-симуляція «Економічне управління підприємством: технології діагностування та вирішення внутрішньогосподарських проблем «Битва титанів». Авторське свідоцтво №36 675 від 25.01.11 р.
4. Лозовик Ю.М. Інформаційне наповнення (контент) web-сайту «Битва Титанів». Авторське свідоцтво №41 249 від 06.12.11 р.
5. Виробнича практика: Практикум. Навчальний посібник / Ю.М. Лозовик, Л.П. Гальпеїрна. – К.: КНЕУ, 2014. – 135 с.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА НАУКИ В УКРАЇНІ

Ганущак Т.В.,
кандидат економічних наук, доцент кафедри
фінансів та банківської справи
Київський університет ринкових відносин

Фінансово-економічна криза в Україні торкається й освітянської та наукової сфер. Україна останньою обрала євроінтеграційний напрямок, що створює нові можливості переходу до якісного нового рівня життя, але цей рух передбачає невизначеність та численні ризики.

Недієвість існуючих державних програм призводить до їх низької результативності [1, с. 32].

Сучасний розвиток вищої освіти та науки в напрямку євроінтеграційних процесів здійснюється завдяки програмам «Еразмус+», «Жан Моне», «Горизонт 2020» тощо. Цілі, переваги та обмеження цих програм відзеркалено у таблиці.

Додаткові соціально-економічні можливості які подає програма «Еразмус+» для українців є такими:

- два мільйони студентів вишів будуть навчатися та проходити підготовку за кордоном;
- 650 000 учнів закладів професійно-технічної освіти частину періоду навчання та підготовки проведуть за кордоном;
- 200 000 студентів магістратури скористаються перевагами нової схеми гарантування позик і отримають понад 25 000 стипендій для навчання за спільними магістерськими програмами;
- 500 000 молодих людей працюватимуть волонтерами за кордоном і візьмуть участь у молодіжних обмінах;
- 800 000 викладачів, учителів, тренерів, освітян і працівників у сфері молодіжної практики будуть викладати або проводити тренінги за кордоном.

У сфері досліджень та інновацій задекларовано співтовариство з країнами Європейського союзу в межах програми «Горизонт 2020». У Горизонт 2020 матимуть місце два види діяльності, а саме: дослідження та інноваційна діяльність. За винятком деяких дій в рам-

**Сучасні програми розвитку вищої освіти та науки,
які діють в Україні**

Назва програми	Цілі	Переваги	Обмеження
1	2	3	4
Еразмус+	Реформування освіти для досягнення європейського рівня; об'єднання колишніх програм – «Безперервне навчання», «Еразмус Мундус» та «Молодь у дії».	Бюджет програми становить 14,7 млрд. євро на період до 2020 року. Програма не обтяжує країни зі статусом партнера жодними фінансовими зобов'язаннями; до неї можуть долучатися як індивідуальні заявники, так і вищі України; інтегрує попередні програми в одну; реалізує системний підхід до розвитку освіти та науки; дає можливість вдосконалення інноваційних методів викладання, удосконалення навичок та компетентностей викладачів та адміністративного персоналу; підвищення актуальності навчальних програм.	Відсутність чітких цілей розвитку України за цією програмою; недостатня психологічна готовність українців до освітніх змін; відсутність усвідомлення потреби змін та непередготовленість, обмежена інформованість освітян нашої країни про цю програму.
Жан Моне	Сприяння досконалості євроінтеграційних студій у вищій освіті; посилення співпраці та поширення результатів високоякісних досліджень; опрацювання різноманітних методологій, активізація дискусій та рефлексії.	Сприяє обміну знаннями й накопиченим досвідом з метою взаємозбагачення та поширення кращих практик; забезпечує спільне наповнення змісту та спільне викладання програм; сприяє розробці академічного змісту та інструментарію для окремих цільових груп.	Щоб виграти грант необхідно бути прикріпленим до конкретної кафедри конкретного Вищого навчального закладу, володіти англійською мовою на рівні спілкування, навчатися в аспірантурі або докторантурі.

Горизонт 2020	Підтримка дослідницьких проєктів та проєктів близьких до ринку наукових продуктів	Проектні пропозиції оцінюються за такими критеріями: досконалість, внесок, якість та ефективність впровадження	Обмеженість в умовах участі: не менше трьох юридичних осіб повинні брати участь в проєктах; жодні дві з трьох юридичних осіб не можуть бути резиденти однієї країни-учасниці ЄС або асоційованої країни; усі три юридичні особи повинні бути незалежними одна від одної.
----------------------	---	--	--

Джерело: складено автором на підставі [2; 3].

ках програми Марії Скадовської Кюрі, така діяльність включає в себе консорціум, що складається з кількох організацій з країн ЄС, асоціаційних країн і/або третіх країн. Консорціум обирає одного з членів координатором та підписує грантову угоду. Гранти можуть фінансуватися на 100% від загальних прийнятих витрат (окрім інноваційних грантів, де прибуткові організації отримують максимум 70%).

Співпраця України з країнами Європейського Союзу в межах програм «Еразмус+», «Жан Моне», «Горизонт 2020» дає можливість інтегруватись у світовий освітній та науковий простір. Але на це потрібен не один рік плідної кропіткої роботи, спрямованої на роз'яснювальну роботу серед студентів та науковців; підтримку взаємозв'язків освітян, науковців, роботодавців, держави та іноземних партнерів; співпрацю з іноземними співавторами наукових праць тощо.

Література

1. Тарасенко Ю.В. Удосконалення державної підтримки отримання вищої освіти членами домогосподарств / Ю.В. Тарасенко // Наука й економіка. – Вип. 3 (35). – 2014. – С. 32.
2. Загальний опис програми ЄС – ERASMUS+ [Електронний ресурс]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://www.tempus.org.ua/uk/erasmus-/pro-erazmus/1110-zagalnij-opis-programi-jes-erasmus-.html>.
3. Загальний опис програми Горизонт 2020 [Електронний ресурс]. – Електронні дані. – Режим доступу: http://www.fp7-ncp.kiev.ua/assets/Horizont_2020/HORIZON-20201.pdf.

ЦІЛІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ ТА СУСПІЛЬСТВА

Грушко В.І.,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів, обліку та аудиту
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

Чумаченко О.Г.,
кандидат економічних наук, доцент кафедри
фінансів, обліку та аудиту
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

В 1999 році країни Європейського союзу домовилися про створення «єдиного освітнього простору» і ця домовленість була зафіксована у вигляді Болонської декларації, згідно якої до 2010 року вся Західна Європа повинна була мати єдину систему вищої школи [1; 2; 7].

Згідно рекомендацій Болонської конвенції в Україні також було розпочато реформу системи вищої освіти, яка триває й досі. Що це насправді дало і системі освіти і суспільству – дуже складно однозначно визначити, оскільки запровадження болонських рекомендацій у вітчизняних умовах виявило «слабкі місця» нових підходів у освіті.

В вищій школі, що була успадкована від Радянського Союзу, давали освіту; зараз надають освітянські послуги. І, оскільки, послуга передбачає задоволення, то відповідно і освітянські послуги, перш за все, повинні давати студентам радісне, необтяжливе опанування предметів. Мови про знання, системне освоєння предметів взагалі йти не може. Якщо до цього додати контрактну систему освіти, коли керівництво вишів апріорі визначає політику «зберегти контингент» – підготовка висококваліфікованих спеціалістів звучить як евфемізм (благозвучне визначення, яке не має нічого спільного з реальністю).

Хотілося б окремо зупинитися на впровадженні тестової здачі екзаменів. На практиці подібне впровадження призвело до виникнення все більш диференційованої системи освітніх закладів, орієнтованих на різноманітні соціальні групи українського суспільства,

що різко розширюється в останні роки. Відмінності в соціальній адресності підкреслюються невідповідністю предметного наповнення шкільних програм та матеріальних затрат на освіту (навчання) [4; 6]. Тестовий формат перевірки знань учнів та студентів передбачає перевірку ерудиції лише по окремим предметам. На наш погляд, сама по собі процедура зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО) не сприяє вмінню молодого покоління самостійно мислити, ставити грамотно запитання та знаходити точні та чіткі відповіді на них.

В сучасному інформаційному суспільстві зовсім інші вимоги до кваліфікації спеціаліста, в основі яких лежить положення, що освіта спеціаліста – процес безперервний. Метою підготовки бакалавра є формування фундаменту спеціальних знань. Магістерські програми повинні формувати висококваліфікованих аналітиків, які володіють спеціальними методами аналізу та методологією наукового мислення. Іншими словами, теоретичні знання повинні виводитися на практичний рівень.

Головна особливість магістерських програм повинна полягати в значному обсязі самостійної роботи, оснований на просуванні на ринок конкретних технологій та нових продуктів, які безпосередньо пов'язані з завданнями, що стоять перед студентами. Саме в процесі такого навчання і отримуються відповідні навички.

Для подібної системної взаємодії та підготовки необхідно відповідне фінансування та націленість навчальних програм на вирішення прикладних завдань економіки в цілому та конкретних завдань бізнесу [5]. В Україні поки що не вирішено це питання. Існуюча державна політика в сфері освіти надає освітньому процесу системності, плановості, але, в той же час, переобтяжує викладача різноманітними програмами, навчально-методичним комплексом, збірниками тестових завдань. В результаті подібного навантаження у педагога вищої школи не вистачає часу на дійсно творчу роботу, яка б допомагала йому триматися на «плаву» сучасних знань.

На нашу думку, вирішення питання адаптації України до Болонської системи освіти необхідно проводити більш обдуманно, а не еkleктично поєднувати частини окремих стандартів будуючи власний «гібрид» освітньої системи.

Світовий досвід демонструє, що модернізація економіки та суспільства починається з розвитку вищої освіти. Важко не помітити зв'язок економічного, політичного та культурного розвитку Європи

в XI – XVII зі створенням вищої школи на цьому континенті на відміну від Азії, де при більшій грамотності населення, вища школа була відсутня. Якщо про вплив університетів на розвиток техніки в той час ще можна дискутувати, то їх вплив на розвиток природничих, суспільних наук та формування церковної та світської еліти безсумнівний. Не буде великим перебільшенням теза, що Захід випередив Схід дякуючи вищій школі. А на самому Заході попереду знаходилися країни з краще розвинутою системою вищої освіти. Тільки почавши заселення Північної Америки перші переселенці вже в XVII столітті створили три коледжі, що пізніше стали університетами.

Традиційні завдання вищої школи (формування наукових ідей, підготовка найбільш кваліфікованих кадрів для всіх галузей, формування в процесі навчання моральних цінностей) не тільки не змінилися, але й набувають нового звучання. «Школа не готує до здачі ЗНО», «ВНЗ не готує повноцінного спеціаліста» – не просто кліше, а реалії сьогодення, що створюють картину відношення до освіти в цілому. Значний вплив має і те, що Україна все ширше використовує іноземний інтелектуальний потенціал. Багато керівників крупних компаній, вищих державних управлінців є іноземцями, або випускниками західних вишів. Подібна політика не є зовсім негативною, але вона дає імпульс суспільству, що вища школа в Україні не може забезпечити «кадрового голоду».

Публічне декларування владою наявності в українській системі вищої освіти значної невідповідності пропозиції й попиту на ринку освітніх послуг не веде до автоматичного розв'язання даної проблеми. Системі вищої освіти необхідні рішучі реформи результатом яких стало б відновлення взаємозв'язку між підготовкою фахівців у ВНЗ та завданнями стратегічних напрямків розвитку національної економіки, що в довгостроковій перспективі має позитивно вплинути на економічний та соціальний розвиток країни. Проте будь-які реформи у системі вищої освіти України необхідно розпочинати з вивчення генези, сучасного стану системи, перспектив розвитку, вироблення цілісного погляду та відповідного фінансування вищої школи в Україні.

Література

1. Болонський процес у фактах і документах (Сорбона-Болонья-Саламанка-Прага-Берлін) / Упоряд. М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш та ін. – Тернопіль: Екон. думка, 2003. – 60 с.

2. Журавський В.С. Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти / В.С. Журавський, М.З. Згуровський. – К.: Політехніка, 2003. – 200 с.

3. Про вищу освіту: Закон України №1556-VII від 01.07.2014 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Електронні дані. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T141556.html.

4. Ковальчук Л.О. Система освіти зарубіжних країн: навч. посібник / Л.О. Ковальчук, О.Б. Ковальчук. – Львів: Видав. центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2003. – 136 с.

5. Колот А.М. Трансформація чинників розвитку вищої освіти: причини, природа, змістові характеристики / А.М. Колот // Вища школа. – 2008. – №1. – С. 45 – 54.

6. Ничкало Н.Г. Професійна освіта і навчання в країнах Європейського Союзу та в Україні в перспективних вимірах / Н.Г. Ничкало // Проблеми освіти у Польщі та в Україні в контексті процесів глобалізації та інтеграції: Матеріали Міжн. наук.-практ. конф. – К.: КІМ, 2009. – С. 122 – 134.

7. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (документи і матеріали 2003-2004 рр.) / М.Ф.Степко та ін.; за ред. В.Г. Кременя. – Тернопіль: ТДПУ ім. В.Гнатюка, 2004. – 147 с.

ДИСЦИПЛІНА «ЕКОНОМІКА РОЗВИТКУ» У СИСТЕМІ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ

Єгоров В.О.,

**кандидат економічних наук, доцент кафедри
економічної теорії, макро- і мікроекономіки**

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

«Економіка розвитку» як самостійна наука і університетська дисципліна почала формуватися у другій половині ХХ ст. Поштовх до цього дала економічна ситуація після Другої світової війни і масове звільнення колоніальних країн від політичної (але не економічної) залежності. Ключовим питанням, що потребувало відповіді у нових реаліях, було таке: «Як забезпечити швидку індустріалізацію і структурну перебудову зруйнованих і відсталих економік для забезпечення прийнятних стандартів життя, що відповідають розвиненим країнам?» Базовими працями, які заклали фундамент нової теорії, стали публікації П. Розенштейна-Родана, К. Мандельбаума, Р. Нурксе, У. Ростоу [1; 2; 3; 4].

Попри те, що курс «Економіки розвитку» викладається у провідних університетах світу понад три десятиліття, досі не склалося єдиного тлумачення предмету, концептуальної основи і нормативної системи теоретичних положень. Це свідчить про незавершеність процесу формування відповідної науки. Сучасні англomовні тексти, що використовуються в якості університетських підручників, суттєво відрізняються за структурою і змістом. Серед авторів цих текстів відомі вчені М. Тодаро, Д. Рей, Д. Родрік, У. Естерлі, Дж. Секунді, М. Ромер та інші.

Викладання «Економіки розвитку» в українських університетах знаходиться у зародковому стані, про що, зокрема, свідчить майже повна відсутність підручників і навчально-методичної літератури українською мовою. Найбільш вдалимими і повними підручниками можна вважати переклад книги Дж. Майєра і Дж. Рауха, до якого долучилися українські вчені, очолювані професором А. Філіпенком [5]. Певною мірою при викладанні дисципліни можна використовувати книжку самого А. Філіпенка [6], а також російськомовні тексти Р. М. Нурєєва [7] та переклад підручника М. Тодаро.

Сучасні трактування предмету обговорюваної дисципліни, можна класифікувати в межах двох полярних підходів. Перший, зведений, акцентує увагу на вивченні причин соціально-економічної відсталості менш економічно розвинених країн (МЕРК – колишня колоніальна периферія), обґрунтуванні специфічних завдань і дієвих засобів їх трансформації у напрямку створення індустріального суспільства, пошуку можливостей подолання злиднів і досягнення більш високих стандартів добробуту. Другий, розширений, розглядає загальні закономірності економічного розвитку, об'єктивні соціально-економічні чинники, що прискорюють або гальмують прогресивні господарські зміни і, як наслідок, підвищують або знижують життєвий рівень населення. Досвід МЕРК в цьому контексті розглядається як специфічний випадок.

Відмінність у трактуванні предмету суттєво впливає на логіку викладу і дидукційне коло проблем, що розглядаються. Але за будь-якого підходу при викладанні курсу важливо запропонувати студенту систему категорій, що понятійно відтворюють процеси, явища, різні аспекти економічного розвитку.

Генетично інтерес до економічного розвитку як до проблеми економічної теорії формується в результаті наукового пошуку джерел національного багатства і добробуту окремої людини. Ще у XVIII ст. класична наукова думка пов'язувала прогресивні економічні зміни із механізмом самопідтримуючого зростання, що базується на декількох ключових чинниках.

Сучасна «Економіка розвитку» суттєво поглиблює і деталізує наукове пояснення цілей, рушійних сил і характеру економічного розвитку. Складність вивчення (і викладання) «Економіки розвитку» пов'язана з такими приписами:

- 1) розбіжності у виборі головних критеріїв оцінки і показників результативності економічного розвитку;
- 2) диференціація чинників економічного розвитку за фактично досягнутим рівнем зрілості конкретної групи країн;
- 3) відмінності у підходах до визначення трансмісійного механізму позитивних макроекономічних змін в ланцюжку «економічне зростання – економічний розвиток» тощо.

Проблеми економічного розвитку можуть аналізуватись з позицій фундаментальних засад основних шкіл економічної думки. Неокласичний напрямок додає до традиційних чинників економічного розвитку ринкові важелі, зумовлені дією закону вартості,

конкуренцією, особливостями ціноутворення і формування ринків. Кейнсіанські моделі фокусують увагу на створенні передумов підвищення національного доходу і доходів домогосподарств з метою стимулювання рівня споживання і норми заощадження, створення критичної маси інвестицій в економіку, зокрема, в індустріальний сектор (теорія квазістабільної рівноваги, теорія великого поштовху, теорія збалансованого набору інвестицій, концепція незбалансованого зростання, тощо). Окремо варто згадати інституціонально-соціологічний напрямок досліджень економічного розвитку (Г. Мюрдаль, Е. де Сото), ліворадикальні теорії (І. Валлерстайн, С. Амін, А Емануель) тощо.

Ефективне засвоєння студентами змісту курсу «Економіка розвитку» вимагає обґрунтованого визначення черговості вивчення курсів у навчальному плані. Практика авторитетних університетів світу доводить доцільність його вивчення на рівні магістерських програм, коли студенти опанували не тільки окремі самостійні розділи Економічної теорії, як от Мікроекономіка, Макроекономіка, Світова економіка (мега-рівень економічних відносин), а й вивчили похідні, поглиблюючи курси (зокрема, на економічних факультетах університетів). До таких можна віднести курси Мікроекономіка-2, Макроекономіка-2, Історія економічної думки (деталізація окремих шкіл і течій), а також пов'язані спеціальні курси.

Література

1. Rosenstein-Rodan P. Problems of Industrialization in Eastern and South Eastern Europe / P. Rosenstein-Rodan // Economic Journal. – №53. – 1943.
2. Mandelbaum K. The Industrialization of Backward Areas / K. Mandelbaum. – Oxford: Basil Blackwell, 1945.
3. Nurkse R. Problems of Capital Formation in Underdeveloped Countries / R. Nurkse. – Oxford: Basil Blackwell, 1953.
4. Lewis W.A. Economic Development with Unlimited Supplies of Labour / W.A. Lewis // The Manchester School. – XXII(2). – 1954.
5. Майер Дж. Основні проблеми економіки розвитку / Дж. Майер, Дж. Паух, А. Філіпенко. – К.: 2003. – 688 с.
6. Філіпенко А.С. Глобальні форми економічного розвитку: історія і сучасність / А.С. Філіпенко. – К.: 2007. – 670 с.
7. Нуреев Р.М. Экономика развития: модели становления рыночной экономики: учебник / Р.М. Нуреев. – М.: 2008. – 640 с.

УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА НАУКИ

Кахута Н.Д.,

кандидат фізико-математичних наук, доцент

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

Деякі противники вживання української мови стверджують, що українська мова повноцінно може бути мовою науки, бо немає української термінології, а вживання української мови нібито «звужує» інформаційний простір. Подібні твердження заперечуються багатьма фактами.

В період «Розстріляного Відродження» буйним цвітом розквітало не тільки українське мистецтво, а й наука. Існував Український словник наукової термінології, створювались і видавались спеціальні словники. Праці українських вчених публікувались українською мовою і високо оцінювались за кордоном. Вчені виїжджали за кордон на міжнародні конгреси.

Необов'язковість вивчення української мови має значні негативні наслідки. До середини 60-х років минулого століття вивчення української мови в усіх середніх школах (в тому числі і російських) на всій території УРСР (в тому числі і в Криму) було обов'язковим. Екзамени з української мови на атестат зрілості були обов'язковими. Вступний екзамен з української мови був обов'язковим в будь-якому українському виші. Випускник кожного вишу й будь-якої спеціальності, перед одержанням диплому повинен був скласти екзамен – український диктант.

3 шістдесятих років в процесі здійснення брежневсько-сусловського плану створення «единой исторической общности» з Москви надійшов дозвіл звільняти учнів «за проханням батьків» від вивчення української мови. Частина батьків міркували так само, як «госпожа Простакова» в знаменитій комедії Фонвізіна «Недоросль»: «Зачем Митрофанушке география, коль извозчики есть». Все більше батьків стали просити «освободить» своїх чад від «української»: «Хай діти вчаться «балакати по-городському». Така освітня політика призвела до того, що, наприклад, в типово українському Чернігові, де в 1945 році було лише 2 російські

школи (чоловіча і жіноча), в 1980 році не було жодної української.

Дехто з народних депутатів в обов'язковості вивчення державної мови вбачає порушення конституційних норм. Існує думка, що батьки як «платники податків» самі повинні обирати мову навчання для своїх дітей. Відповідь на це заперечення очевидна: нехай батьки обирають для своїх дітей російську, єврейську, угорську, румунську школу, але їх діти в кожній з цих шкіл обов'язково вивчають і мову держави, якій платять податки їх батьки.

Вивчення мови лише збагачує людину інтелектуально. Ми не знаємо жодного випадку, щоб наші колишні платники податків, які виїхали на постійне місце проживання до Ізраїлю, США, Німеччини, Росії, вимагали б створення там для своїх дітей спеціальних шкіл і звільнення своїх дітей від вивчення державної мови.

Дивує позиція тих народних депутатів України, які не можуть оволодіти українською мовою – можливо, в школі їх звільняли від «української», – але завзято прагнуть, щоб і їх діти та внуки також не володіли цією чудовою і прекрасною мовою великого народу.

Українська та російська мови розвивалися паралельно, незалежно одна від одної. Київська Русь була не «колискою», а тимчасовим етапом їхнього поєднання. Обидві вони стали наслідком окремої еволюції з поточним поглинанням мов їхніх сусідів (у кожному випадку різних). І, якщо вже на те, найближчих родичів нашої мови слід шукати не на Волзі, а на Ельбі.

Попередня держава за найменшу критику своєї ідеології вдавалася до репресій. Ідеологія збанкрутувала, і у наш час ... помітно зріс суспільний інтерес до походження та розвитку української мови як головної ознаки нашої нації... Думки з цього приводу М. Грушевського, М. Костомарова, О. Потебні, А. Кримського [1-6] ще донедавна тоталітарний режим замовчував, забороняв, оголошував ідейно шкідливими, «націоналістичними», ворожими. Через сімдесятирічний період фальсифікації, брехні та ідеологічного терору багато поколінь українців були відлучені від своєї історії. Її настійно рекомендували починати з жовтня 1917 р. Були відлучені й від рідної мови як нібито зайвої для вигаданої комуністичними ідеологами « нової історичної спільності людей – радянського народу ».

Найбільш природний і дієвий спосіб включитися у справу відродження національної освіти, вмонтованої у світовий простір – це навчання дітей України українською мовою. Кожен із викладачів

має писати й удосконалювати мову. При цьому він буде мати підтримку і допомогу від тих, у кого є душа і совість. Це особливо важливо у міських школах та вишах сходу і півдня України, які майже виключно російськомовні.

Українська мова була і буде мовою освіти, науки, мистецтва, мовою великої держави.

Література

1. Огієнко І. Українська культура. Коротка історія життя українського народу. Репринтне відтворення видання 1918 року / Іван Огієнко. – К.: Абрис, 1991.

2. Кравчук П. Від Петра і до Суслова / П. Кравчук. – К.: Рось, 1992.

3. Півторак Г. Коли ж виникла українська мова: [хрестоматія] / Г. Півторак. – К., 1993.

4. Півторак Г. Українці: звідки ми і наша мова / Г. Півторак. – К., 1993.

5. Тищенко К. Правда про походження української мови / К. Тищенко // Український тиждень. – №39. – 2012.

6. Шевельов Ю. Історія української мови: [хрестоматія] / Ю. Шевельов. – К., 1996.

ОСВІТА В РЕАЛІЗАЦІЇ ДОВГОСТРОКОВОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

**Козарезенко Л.В.,
кандидат економічних наук, доцент, завідувач
відділу бюджетних видатків соціальної сфери
та економічного розвитку**

ДННУ «Академія фінансового управління»

Умовами конкурентоспроможності національної економіки є сучасна наука, технології, інвестиції, логістика й освіта. Головною рушійною силою будь-якої організації стає персонал, а держави – людський капітал. Стійке економічне зростання, розвинений внутрішній ринок і стабільність може гарантувати тільки високоосвічене суспільство [5, с. 33].

Існує зв'язок між часткою «інтелектуальної частини» суспільства і темпами економічного зростання, а при зниженні рівня освіти населення, то виникає загроза для розвитку.

Базовою передумовою людського розвитку в українському суспільстві є реалізація довгострокової стратегії модернізації системи освіти, наближення її якості до стандартів ЄС, до потреб розвитку економіки суспільства. Інвестування коштів у науку й освіту є найвигіднішим, про що свідчать розрахунки різних дослідників. Такі інвестиції гарантують найшвидшу віддачу, закладаючи надійний фундамент для нинішнього та майбутнього прогресу. Важливими є не лише показники охоплення населення системою освіти, а й якість здобутої освіти, а й структура спеціальностей, за якими готуються фахівці. На жаль із цим в Україні є проблеми [4, с. 212].

Такі країни, як Корея, Японія та Ізраїль забезпечують конкурентні переваги передусім завдяки інвестиціям в людський потенціал. Ні Росія ні інші країни забезпечені природними ресурсами не можуть порівнятися за результатами розвитку з країнами, що інвестують у людський капітал. Інші високорозвинені країни, дещо відстають за показниками розвитку через те, що урядами в останні 20 років здійснювались переважаючі інвестиції в – нерухомість та фінанси [8].

Постановою Кабінету міністрів України з метою оптимізації бю-

джетних видатків у 2014 році було припинено дію 14 державних цільових програм. З них, 6 програм стосувалися розвитку освіти і науки, одна програма – охорони здоров'я, решта програм – деяких аспектів розвитку людського потенціалу [2].

Основні напрямки оптимізації видатків державного бюджету стосуються гуманітарної сфери, а не інших непродуктивних витрат. Пропозиції оптимізації стосуються Законів про дошкільну, загальну середню, позашкільну, професійно-технічну, вищу освіту. Вони пов'язані зі змінами мережі навчальних закладів, наповнюваності класів та груп, збільшення навантаження на педагогічний та науково-педагогічний персонал. Це має відбуватися на фоні скорочення рівня заробітних плат, скасування положень щодо безоплатності надання освітніх послуг, скасування надбавок науково-педагогічним працівникам [3].

Попри те, що оптимізує видатки за рахунок освіти, у схваленій Указом Президента України від 12 січня 2015 року №5/2015 Стратегії сталого розвитку «Україна-2020», де визначено мету, вектори руху України, розвиток освіти розглядається як важливий пріоритет. Розрахований на 5 років стратегічний план розвитку держави має на меті впровадження європейських стандартів життя, що є неможливим без інвестування в освіту.

Стратегічні індикатори реалізації Стратегії «Україна – 2020» стосуються розвитку людського потенціалу. Такими індикаторами є входження до 40 кращих держав світу за глобальним індексом конкурентоспроможності, який розраховує Всесвітній Економічний Форум (WEF), підвищення до 16 000 доларів США валового внутрішнього продукту (за паритетом купівельної спроможності) у розрахунку на одну особу, підвищення середньої тривалості життя людини на 3 роки, збільшення частки проникнення широкосмислового Інтернету до 25 абонентів на 100 осіб, оволодіння 75 відсотками випускників загальноосвітніх навчальних закладів, щонайменше, двома іноземними мовами, із підтвердженням міжнародними сертифікатами, участь у міжнародному дослідженні якості освіти PISA та входження до 50 кращих держав – учасниць такого дослідження [7].

Політика, спрямована на економію коштів за рахунок освіти, науки та культури матиме в середньо- та довгостроковій перспективі лише негативні наслідки. Враховуючи велику кількість каналів поширення ефектів освіти, ці наслідки будуть виявлятися за багатьма економічними та соціальними напрямками.

Література

1. Гальчинський А.С. Економіка знань: виклики глобалізації та Україна / Національний ін-т стратегічних досліджень ; А. С. Гальчинський (заг. ред.). – К., 2004. – 268 с. - С. 65-66.
2. Деякі питання оптимізації державних цільових програм і національних проєктів, економії бюджетних коштів та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету Міністрів України. Постанова Кабінету міністрів України №71 від 5 березня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/71-2014-%D0%BF#n10>.
3. Інформаційна довідка щодо змін до законодавчих актів. Доручення Прем'єр-міністра України А. Яценюка №112 від 04.12.2014 року [Електронний ресурс]. – Електронні дані. – Режим доступу: http://zn.ua/static/file/minfin_proposal_.pdf.
4. Кравченко Л.А. Проблеми фінансування розвитку людського капіталу / Л.А. Кравченко, К.П. Субоч // Управління у сфері фінансів, страхування та кредиту: тези доповіді всеукраїнської науково-практичної конференції, 8-10 листоп. 2007 р. – Л.: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2007. – С. 210-212. - С. 212.
5. Осійчук М.С. Людський капітал: критерії оцінки й індикатори економіки знань / М.С. Осійчук // Фінанси України. – 2008. – №7. – С. 28-33. - С. 33.
6. Прісняков В.Ф. Прогрес людства і нерівність доходів / В.Ф. Прісняков // Фінанси України. – 2005. – №12. – С. 32-41. - С. 37.
7. Стратегія сталого розвитку «Україна-2020» схвалена Указом Президента України №5/2015 від 12 січня 2015 року [Електронний ресурс]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#n10>.
8. Roubini N. The Russia Forum 2012 . News. Words of wisdom [Електронний ресурс]/ N. Roubini. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://2012.therussiaforum.com/news/opinions/news-02022012-20/>.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ У ФОРМУВАННІ ЗВ'ЯЗКІВ ЕКОНОМІКИ ТА ОСВІТИ

Корсакевич В.В.,
кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

Фундаментальною ідеєю теорії «поведінкової економіки» є теза про те, що функціонування економіки відбувається під впливом соціально-психологічних чинників. Останні формуються під впливом освіти. Зв'язок освіти, економіки та соціально психологічних чинників можна схематично подати у такий спосіб. (рис. 1).

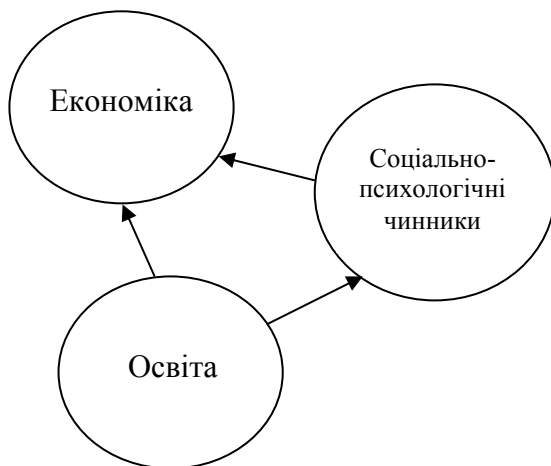

Рис 1. Зв'язок освіти, економіки та соціально-психологічних чинників

За логікою представлених зв'язків, освіта здійснює вплив на економіку як безпосередньо, так і опосередковано – через соціально-психологічні чинники.

Безпосередній вплив освіти на економіку усвідомлений економічною наукою й відображений в роботах багатьох видатних економістів минулого та сучасності. Економічні суб'єкти з вищим рівнем освіти, зазвичай, забезпечують вищу продуктивність. Отже створюють більший продукт і тому повинні мати вищу оплату праці.

Зв'язок між освітою та економікою визнається й у державних документах. Зокрема, в Концепції розвитку системи вищої освіти в Україні до 2025 р. зазначено, що країні потрібна системна реформа освіти, розуміння того, що освіта – це один з основних важелів цивілізаційного поступу та економічного розвитку [1].

Опосередкований зв'язок освіти та економіки через соціально-психологічні чинники є менш дослідженим. Тому актуальними є питання структури, визначеності та характеру впливу соціально-психологічних чинників на економіку.

До складу соціально психологічних чинників, через які освіта може здійснювати вплив на економіку, на наш погляд, належать такі:

- загальна культура економічних суб'єктів включно з її складовою економічною культурою;
- ментальність включно з економічним менталітетом;
- соціальна поведінка людей, яка охоплює економічну соціалізацію.

Кожний з зазначених елементів системи соціально-психологічних чинників потребує уточнення змісту й чітких формулювань. Спираючись на дослідження соціальних психологів та економістів [2-8], на власні соціологічні дослідження, дамо уточнення категорій, що відображають згадані соціально-психологічних чинників

Економічна культура – сукупність економічних знань, навичок, правових норм економічної сфери, традицій, ціннісних орієнтирів, які стають складником і регулятором економічної поведінки, впливаючи на основні економічні процеси – виробництво, споживання, розподіл доходів, формування активів тощо.

Економічний менталітет – сукупність найбільш поширених серед його носіїв економічних уявлень, цінностей і установок, які суттєво впливають на ставлення до праці та багатства, обміну та розподілу, підприємництва та власності. Зокрема, до особливостей українського економічного менталітету належать завзятість у праці, розвинуті приватновласницькі інстинкти, толерантність та відкритість до засвоєння чужого досвіду. індивідуалізм («самоцентризм»), прагнення до економічної самостійності (незалежності), антиобщинність, антиавторитаризм; антиетатизм, прагнення до достатку, схильність до естетизації праці і побуту.

Економічна соціалізація – процес входження індивіда в еконо-

мічну сферу, інтеріоризації (внутрішнього психічного процесу перетворення зовнішніх, реальних дій на внутрішні розумові дії), засвоєння і реалізації нових ролей та навичок, адаптації до змінюваного економічного середовища, включно з діями активного впливу на нього.

Згадані соціально-психологічні чинники пов'язані між собою. Зокрема, ціннісні орієнтири як елемент економічної культури стають важливим фактором економічної соціалізації, визначаючи межі та способи адаптації до нового економічного середовища, умови реалізації в діяльності активної позиції особистості щодо зовнішнього світу.

Ефективність економічних реформ в Україні, з однієї сторони, залежить від правильної ідентифікації соціально-психологічних чинників, оцінювання їх можливих впливів на перебіг економічних процесів. З іншої сторони, ця ефективність залежить й від реформування системи освіти загалом та економічної освіти, зокрема. Адже освіта має забезпечити не лише зростання продуктивності праці, а й формування сприятливого для економічних реформ соціально-психологічного середовища.

Література

1. Проект Концепції розвитку освіти до 2025 року [Електронний ресурс] // Новини освіти в Україні. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://osvita.ua/news/43501/>.
2. Філософський енциклопедичний словник. – К.: «Абрис», 2002. – 742 с.
3. Гайдай Т.В. Теоретико-методологічні основи дослідження економічної ментальності: інституційний аспект [Електронний ресурс] / Т.В. Гайдай // Інтернет-конференція «Росія: варіанти інституційного розвитку» (25.10.06-15.12.06). – С. 14. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/>.
4. Комих Н.Г. Соціокультурний контекст становлення та розвитку підприємництва в Україні: автореферат дис. на здобуття наукового ступеня кандидата соціологічних наук / Н.Г. Комих. – Харків, 2006. – 18 с.
5. Коскін В. Український менталітет як засіб досягнення успіху / В. Коскін // Дзеркало тижня. – 08.08.08. – №28(101)2.
6. Москаленко В.В. Економічна соціалізація особистості: концептуальна модель / В.В. Москаленко // Соціальна психологія. – 2006. – №3(17). – С. 3-17.
7. Радіонова І.Ф. Сучасні ознаки української економіки та проблеми,

які з них впливають / І.Ф. Радіонова // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Дніпропетровськ: Національна гірнича академія, 1999.

8. Руденко І.І. Ментальність і економічний успіх [Електронний ресурс] / І.І. Руденко // Сайт Черкаського інституту банківської справи. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://cibs.ck.ua/rs/scien/spub/rudenko6.pdf>.

9. Соколова Г.Н. Экономическая социология: учеб. для вузов / Г.Н. Соколова. – Мн.: Высш. шк., 1998.

10. Стражний О.С. Український менталітет: Ілюзії. Міфи. Реальність / О.С. Стражний. – К.: «Книга», 2008. – 368 с.

11. Фурман А.В. Психокультура української ментальності: наукове видання / А.В. Фурман. – Тернопіль: Економічна думка, 2002. – 132 с.

ОСВІТА В ЕКОНОМІКО-ТЕОРЕТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

**Лаптєв С.М.,
кандидат економічних наук, професор, ректор
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»**

В економічному сенсі світа є процесом, що охоплює виробництво, трансфер та сприйняття (споживання) знань, навичок, досвіду, які необхідні людині для професійної діяльності та життя у суспільстві. Як економічний процес освіта є об'єктом не лише конкретно-економічних, а й теоретико-економічних досліджень. Принциповою особливістю аналізу освіти в теоретико-економічних дослідженнях є оцінювання можливостей максимізації її результатів та мінімізації витрат.

Спираючись на сучасні підручники з економічної теорії («Economics») [1; 2; 3], можна виокремити такі напрямки імплементації освіти в теоретичний економічний аналіз:

— В сучасних моделях ендогенного економічного зростання фактор освіти розглядається як один з найбільш впливових, а зв'язок між освітою та випуском (продуктом національного виробництва) пояснюється з позицій «теорії людського капіталу».

— Важливим, що, за логікою «теорії людського капіталу», інвестиції в освіту забезпечують зростання продукту декількома шляхами, а саме: збільшенням ефективної кількості одиниць праці при гомогенній робочій силі, збільшенням кількості кваліфікованих одиниць праці при гетерогенній робочій силі та зростанням здатності працівників сприймати технологічні нововведення. накопичувати й поширювати знання в процесі виробничої діяльності.

— В теорії доходів диференціація рівнів освіти працівників визнається суттєвим чинником диференціації оплати праці.

— На цій підставі приватна ефективність освіти, або її «окупність» оцінюється як потік додаткових доходів, отриманих працівником з вищим рівнем освіти у порівнянні з потоком доходів працівників нижчого освітнього рівня упродовж усього життя.

— В теорії суспільних благ освіта досліджується як суспільне благо з специфічними ознаками, або «неповне суспільне благо»

— Специфіка освіти в сенсі того, що вона є «неповним суспільним благом», виводиться з факту «цінового виключення»х – часткового обмеження доступу тих, хто не платить за освіту, та «суперництва» – часткового знецінювання інформації та знань для тих, хто навчається, при їх необмеженому поширенні.

— В теорії державного регулювання при визначенні «меж державного втручання» в аргументації економ теоретиків використовується факт наявності у освіті ознак «гідного блага», а також факт створення у освітній сфері «екстерналій» – позитивних для суспільства в цілому зовнішніх ефектів.

Освіта, як «гідне благо», споживання якого в ринкових умовах через непоінформованість та ірраціональність економічних суб'єктів може виявлятися обмеженим, об'єктивно потребує державного регулювання. Його метою стає, передусім, забезпечення мінімально *необхідного* рівня освіти громадян. Освіта, як сфера, де створюється найбільша у порівнянні з іншими сферами кількість позитивних для суспільства зовнішніх ефектів, стає об'єктом державного регулювання для забезпечення *достатнього* рівня освіти громадян.

Сучасні проблеми, які вирішують розвинуті країни світу у освітній сфері, дають підстави для деяких узагальнень щодо нових перспективних напрямків імплементації освіти у економіко-теоретичні дослідження. Ці напрямки передбачають теоретичне обґрунтування відповідей на такі питання:

— Який обсяг освіти можна вважати оптимальним й які критерії оптимізації мають застосовуватись?

— Проблема оптимальності обсягу освіти має вирішуватись з позицій оцінювання як приватних (для окремих осіб), так і спільних (для суспільства, громад, колективів) вигод від освіти. Вигоди мають співвідноситись з приватними й суспільними витратами на освіту, а також з втратами, які можуть мати місце, наприклад, при «надмірній» освіті.

— У який спосіб розвиток освіти може забезпечувати рух у бік соціальної рівності та чи є цей рух можливим у сучасній економіці з ознаками «економіці знань»?

— Проблема пов'язана з тим, що значна рівність доступу до освіти, забезпечена в демократичних країнах, створює передумови для більшої соціальної рівності. Натомість, «економіка знань» передбачає все більше розшарування суспільства на дві групи:

високоосвічених і високооплачуваних працівників, причетних до створення «високих технологій», та значно менш освічених й, відповідно, низькооплачуваних.

— Чи розвиток освіти здатний сприяти стабілізації державних фінансів та досягненню кращого балансування державного бюджету?

Проблема зв'язку освіти й державного бюджету пов'язана з суперечністю між економічними процесами, що реалізуються у короткому та довгому періодах. Йдеться про те, що бюджетні витрати на освіту здійснюються у короткому періоді, збільшуючи в його межах поточні витрати. Натомість, збільшення податкових надходжень від доходів освічених високооплачуваних працівників можна очікувати лише у довгому й достатньо невизначеному періоді.

Принципово важливою для економіко-теоретичних досліджень освіти є відповідь на питання, чи стануть джерелом змін в теоретичному її осмисленні проблеми, які, наприклад, існують в українській освіті. Маємо на увазі проблеми освітніх диспропорцій, формального здійснення освітніх реформ з результатами, протилежними очікуваним тощо.

Є підстави припускати, що проблеми української освіти є, здебільшого, проявом, так званих «провалів» (обмежень) слабкої держави в регулюванні освіти та «провалів» (обмежень) деформованого ринку освітніх послуг. І тих і інших, виходячи з досвіду інших країн, можна було б уникнути. Тому проблеми української освіти можуть стати джерелом не стільки теоретичного осмислення освіти, скільки практики її регулювання.

Література

1. Cooper R. Economics – Theory Trough Application / R. Cooper, A. John. – 2011. – 523 p.
2. Rittenberg L. Principles of Economics / L. Rittenberg, T. Tregarthan. – 2011. – 913 p.
3. Mankiw G. Principles of Economics / G. Mankiw. – 2014. – 880 p

ОРГАНІЗАЦІЙНА КУЛЬТУРА СУЧАСНОГО ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

**Наконечна Н.В.,
проректор з науково-навчальної роботи
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»**

Проблема організаційної культури навчального закладу має не лише прикладний управлінський, а й теоретичний аспект. Розкриваючи зміст поняття «організаційна культура», сучасна управлінська та психологічна науки окреслюють певні функції, через які культура організації реалізується на практиці [1; 2]. Достатньо вичерпний перелік таких функцій, стосовно вищого навчального закладу, на наш погляд, охоплює перелік з сімох позицій:

- пізнавально-навчальна,
- ціннісноутворююча,
- комунікативна,
- нормативно-регулююча,
- мотиваційна,
- інноваційна,
- стабілізаційна.

З огляду на проблеми, які вирішують українські виші на сучасному етапі реформування освіти, є підстави для припущення про пріоритетність для вдосконалення організаційної культури трьох зі згаданих сімох функцій – ціннісноутворюючої, мотиваційної та інноваційної.

Під ціннісноутворюючою функцією організаційної культури доцільно розуміти формування в учасників освітнього процесу певного ставлення до сенсу життя, його матеріальних та духовних складових, до виконання формалізованих та неформальних правил взаємодії людей у родині, колективі та суспільстві, їх ставлення до матеріального та духовного, національного та загальнолюдського тощо

У зв'язку з реалізацією ціннісноутворюючої функції в процесі управління навчальним закладом вважаємо за доцільне для характеристики стилів управління в організаційній психології вживати термін «ціннісноорієнтоване управління», а для характеристики

можливостей та рівня розвитку колективу певної організації – терміну «ціннісносвітоглядний потенціал колективу».

Друга пріоритетна для сучасного етапу розвитку українських освітніх закладів функція організаційної культури навчального закладу – мотиваційна – передбачає формування набору чинників, що впливають на поведінку учасників освітнього процесу. Основною метою застосування цих чинників має бути спрямування організації в бік якнайповнішої реалізації навчального, наукового та просвітницького потенціалу кожної людини та всього колективу як деякої цілісності.

Набір мотиваційних чинників для науково-педагогічного персоналу охоплює наукові ступені та вчені звання, задоволення від викладання навчальних предметів, у вивченні яких зацікавлені студенти та слухачі, успішність реалізації наукових проєктів, досягнутий рівень заробітної плати, можливості кар'єрного зростання, спілкування у академічному та науковому середовищі тощо.

Набір мотиваційних чинників для студентів – це отримання фундаментальних знань та навичок, що дають можливість продовжувати навчання та самовдосконалення упродовж життя, володіння унікальними (специфічними) знаннями та навичками, які дають переваги для майбутнього працевлаштування, самоствердження при успішному виконанні навчальних завдань та при участі в наукових проєктах, громадських ініціативах тощо.

Інноваційна функція організаційної культури – це здатність пристосовуватись (адаптуватись) до зовнішнього середовища та перемагати у конкурентній боротьбі, використовуючи при цьому різні дозволені законом форми. До актуальних для сучасного етапу розвитку української освітньої системи форм адаптації навчальних закладів до зовнішнього середовища, на наш погляд, належать:

- вдале позиціонування на ринку освітніх послуг – знаходження своєї «особливої ніші» та орієнтування на реальні потреби споживачів освітніх послуг і роботодавців;

- урізноманітнення форм організації навчального процесу з максимальним використанням можливостей інформаційних технологій та врахуванням соціально-психологічних особливостей сучасної молоді;

- органічне поєднання теоретичного навчання з оволодінням професійними навичками та досвідом наукової (дослідницької) діяльності;

— створення можливостей для міжнародних обмінів та комунікацій, трансферу освітніх технологій;

— забезпечення свободи вибору та можливостей для вибору такого переліку навчальних дисциплін, місць проходження практик, форм організації навчання, які найбільше відповідають інтересам студентів та їх уявленням про перспективи майбутнього працевлаштування;

— розробка унікальних навчальних курсів, освітніх програм та форм поєднання навчання з професійною діяльністю.

Є підстави вважати, що вищі навчальні заклади недержавної форми власності мають в українському освітньому середовищі кращі можливості для реалізації інноваційної функції організаційної культури. Це забезпечується, принаймні, такими їх перевагами, як більша мобільність менеджменту, відносно менша «забюрократизованість», можливість використання альтернативних фінансових джерел для реалізації проектів, нарешті, менші масштаби, а, отже, краща здатність до змін.

Література

1. Карамушка Л.М. Роль організаційної культури в діяльності сучасних організацій: аналіз основних підходів / Л.М. Карамушка // 36. наукових праць інституту психології ім. Г.С.Костюка НАПН України. – К.-Алчевськ: ЛАДО, 2013.

2. Завацька Н.Є. Управлінський процес та формування організаційної культури у вищій школі: соціально-психологічний аспект: [монографія] / Н.Є. Завацька. – Л.: «Ноулідж», 2013.

СУПЕРЕЧНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ШКІЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Паньков В.Г.,

**кандидат фізико-математичних наук, доцент,
старший науковий співробітник НАПН України
Національна академія педагогічних наук України**

Шкільна економічна освіта в Україні за роки української незалежності пройшла складний шлях визнання та впровадження. Еволюція шкільної економічної освіти охоплює декілька етапів. Їх часові межі та особливості можна подати у такий спосіб:

— перша половина 1990-х, що визначається першими спробами викладання економіки в школах та підготовкою викладачів (тренерів) для викладання нової для тодішньої школи навчальної дисципліни з залученням ресурсів міжнародних фондів «Відродження», «TACIS», міжнародної організації «Junior achievement», інших донорів та благодійників;

— друга половина 1990-х – початок 2000-х, що характеризується створенням перших підручників та навчальних посібників з економіки для школи творчими колективами викладачів Києва, Львова, Харкова, розгортанням олімпіадного руху та економічних турнірів школярів, створенням та активною діяльністю осередків громадської організації «Асоціація викладачів економіки» по Україні та лобіювання економіки як обов'язкової шкільної дисципліни;

— друга половина 2000-х – перша половина 2010-х, коли створюється серія навчальних посібників для викладання в школі додаткових спеціалізованих курсів, спрямованих на формування у школярів споживацької та фінансової культури, навичок організації економіки домашніх господарств та початкових підприємницьких навичок, досягнення перших позитивних результатів у лобіюванні шкільної економіки, що втілились у впровадженні економіки як обов'язкового шкільного предмету у десятих класах з викладанням у обсязі однієї годин на тиждень, а також у першому (й єдиному) проведенні ЗНО з економіки;

— середина 2010-х – етап формування загрози руйнування досягнень у викладанні економіки в школі, демонтажу створеної

українською державою, міжнародними донорами та волонтерами й ентузіастами економічної освіти інфраструктури викладання шкільної економіки.

Загрози руйнування минулих досягнень шкільної економічної освіти та інфраструктури її викладання пов'язані з двома основними кроками, які сьогодні ініціюються центральним регулятором освіти України, а саме:

- економіка виводиться з кола обов'язкових дисциплін викладання в школі у десятому й будь-якому іншому класі загальноосвітньої школи;

- зменшується кількість спеціалізованих шкільних навчальних закладів, які були орієнтовані на викладання економіки та комплексу особливим чином організованих й пов'язаних з економікою дисциплін – математики, географії тощо;

- введення додаткової години на англійську мову в усіх класах унеможливило виділення навіть години на факультативні курси з економіки.

Здійснений нами SWOT-аналіз переваг та недоліків (втрат), які можуть виникнути на четвертому етапі еволюції шкільної економічної освіти зі згаданими двома кроками центрального органу управління освітньої сфери, дає підстави для висновку, що негативні наслідки значно перевищують очікувані позитивні результати.

Серед позитивних наслідків можна передбачити лише ймовірну й незначну за обсягом (прямі та пов'язані з ними непрямі витрати на викладання однієї години економіки на тиждень в усіх 10-х класах країни) економію бюджетних коштів та потенційне зменшення навчального навантаження на учнів.

Основними негативними наслідками ініційованих щодо шкільної економіки обмежувальних заходів, на наш погляд, є такі:

- нереалізовані можливості формування у найбільш перспективній верстві суспільства – молоді – загальних компетентностей «людини економічної», які охоплюють уміння приймати обґрунтовані рішення при виборі сфери зайнятості, при розподілі доходів та формуванні активів, при виборі моделі споживання, а також уміння оцінювати запропоновані урядом економічні зміни у сфері оподаткування, соціального забезпечення тощо та вірно реагувати на них,

- руйнування нагромадженого потенціалу викладання економіки в школі з його науковою (теоретичні розробки з методик та

технік викладання) та методичною (підручники, посібники та програми) складниками,

— втрата частини людського капіталу (нагромаджених знань та навичок викладачів економіки в школі) та соціального капіталу (мережі зв'язків та відносини довіри й участі викладачів та науковців, які організовували шкільні олімпіади та турніри з економіки, рух МАН – малої академії наук тощо),

— ймовірне соціальне напруження, пов'язане з проблемою працевлаштування викладачів економіки в школі, які до моменту перекваліфікації втрачати години й доходи.

В якості альтернативи викладання повноцінної дисципліни економіка для школи сьогодні лобіюється впровадження навчальний курсу «Фінансова грамотність», який стосується формування лише частини економічних компетентностей. Такий курс мав би викладатись «поруч», а не «замість» економіки.

Загалом, ініційовані центральним регулятором освіти заходи з обмеження шкільної економічної освіти мали б стати до їх упровадження предметом обговорення усіх зацікавлених сторін та прийняття рішення, яке б забезпечувало вирішення, а не загострення суперечностей в освітній сфері. Ця вимога стосується не лише «інновацій» щодо шкільної економічної освіти, а й будь-яких кроків у освітній сфері.

ШКІЛЬНА ЕКОНОМІЧНА ОСВІТА В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПРОБЛЕМИ

Радченко В.В.,

**кандидат економічних наук, професор кафедри
економічної теорії**

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

Бицюра Ю.В.,

**кандидат економічних наук, доцент кафедри
економічної теорії**

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

Стратегічним завданням розвитку національної економіки є забезпечення сталого розвитку і впровадження в Україні європейських стандартів життя. Саме в цьому руслі визначаються в країні і завдання економічної освіти. Загальноосвітня та вища школи повинні забезпечити якісну економічну освіту громадян, що сприятиме переходу до інноваційної моделі розвитку нашої країни на основі формування економіки знань, забезпечення загальної ефективної економічної грамотності населення.

Актуальність проблем економічної освіти у загальноосвітніх навчальних закладах (ЗНЗ) та ВНЗ України пов'язана ще й з тим, що після періоду її активного і прогресивного розвитку, сьогодні спостерігається тенденція до занепаду. Тому гостро постає питання про з'ясування причин та наслідків цієї ситуації.

Базовою ланкою економічної освіти є шкільна економічна освіта. На перших етапах трансформаційних перетворень в Україні шкільній економічній освіті, обґрунтуванню її змісту та шляхів організації приділялась велика увага. Уже в перші роки незалежності країни була розроблена програма шкільного предмета «Основи економічних знань» для 11 класу (автори І.Ф. Радіонова та ін., 1993 р.), затверджена МОН України. Пізніше – програми «Економіка» для 10–11 класів за редакцією С.В. Степаненка (експериментальна), за редакцією І.Ф. Радіонової та інші, які були рекомендовані МОН України.

З 2001-2002 навчального року предмет «Основи економіки» стає обов'язковим для вивчення у всіх ЗНЗ і включається до циклу сус-

пільних предметів. Це стало позитивним імпульсом до масового впровадження шкільної економічної освіти в Україні. Проблему кадрового забезпечення вчителями економіки в цей час частково вдається вирішити за рахунок вчителів географії, історії та інших предметів, а також шляхом підготовки вчителів-економістів в провідних економічних і педагогічних ВНЗ.

Була розгорнута інтенсивна робота з підготовки підручників з економіки. У 1995 р. за редакцією І.Ф. Радіонової вийшов пробний підручник для 11 класу «Основи економіки». Під керівництвом І.Ф. Радіонової виходить також підручник для 10-11 класів «Загальна економіка» (1995 р.), який перевидавався 5 разів (у 2000, 2002, 2005, 2006, 2008 роках). Паралельно для школи були надруковані підручники інших авторів: С.В. Мочерного (1995 р.), за редакцією З.Г. Ватаманюка та С.М. Панчишина (1999 р.), за редакцією С.В. Степаненка (2000 р.), Л.М. Кириленко, Л.П. Крупської, І.М. Пархоменко, І.Є. Тимченко та ін. У 2004 р. був розроблений і впроваджений в навчальний процес «Інтегрований електронний комплекс «Економіка, 10 клас» (автори І.Ф. Радіонова, Ю.В. Бицюра та ін.). Одночасно була проведена велика робота вчених та вчителів-методистів з підготовки методичних посібників з економіки.

Як бачимо, загальноосвітня школа України активно, крок за кроком розбудовувала нову систему економічної освіти. Проте, на нашу думку, організація шкільної економічної освіти в Україні ще далеко не відповідає стратегії забезпечення сталого розвитку країни. Економічна освіта не стала стратегічним пріоритетом в освітній політиці держави, не має всезагального характеру. По суті недооцінюється роль економічних знань в житті суспільства і кожної окремої людини. Програмою рівнів стандарту та академічного (11 клас) на вивчення курсу «Економіка» в ЗНЗ відводиться всього 35 год. (1 год. на тиждень), що явно є заниженою нормою порівняно з кількістю програмового матеріалу, яка визначається умовами сучасного економічного життя суспільства та досягненнями економічної науки.

Незважаючи на пророблену велику організаційну і навчально-методичну роботу з впровадження шкільної економічної освіти в Україні, з часом вона втрачає свій авторитет, по-суті виникає її занепад. Особливо підштовхнула цей процес відміна у 2009 р. зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО) з економіки.

Крім відміни ЗНО з економіки, вагомими чинниками, які негативно впливають на розвиток економічної освіти у ЗНЗ України є:

невідповідність професійності кадрового складу з навчання економіки (переважно «Економіку» в ЗНЗ викладають вчителі нееконімічної фахової підготовки); відсутність широкого громадського обговорення проблем шкільної економічної освіти на науково-практичних конференціях, семінарах тощо; відсутність достатньої кількості тренінгів з «Економіки» для вчителів та методистів шкіл; значне зменшення кількості публікацій з освітньої економічної тематики у фахових журналах; висока ціна на навчально-методичну літературу з економіки; відсутність державного фінансування випуску профільних підручників з «Економіки»; спрощене, поверхове розуміння політичною і економічною «елітою» України змісту ринкових перетворень, а тому зниження вимог до якості економічної складової інтелектуального капіталу суспільства.

На «авторитет» шкільної економічної освіти негативно вплинуло і рішення МОН України щодо організації вивчення дисциплін циклу гуманітарної та соціально-економічної підготовки у ВНЗ (2009 р.), зокрема, про виведення предмета «Основи економічної теорії» з числа обов'язкових для вивчення дисциплін і включення його до вибіркової частини змісту освіти при підготовці фахівців усіх нееконімічних спеціальностей. Внаслідок наявності проблем і дії вищезазначених чинників, підриваються базові основи для розвитку шкільної економічної освіти. В учнів втрачається інтерес до вивчення економіки.

У 2014-2015 навчальному році ситуація взагалі дійшла до абсурду. Уряд та МОН України почав економити на святому – освіті дітей, відмінивши проведення Всеукраїнської олімпіади з економіки. Але її було все ж таки відновлено завдяки активній позиції та діям прогресивних директорів ЗНЗ та інших активістів економічної освіти.

Ще більше підриває (якщо не остаточно знищує) нашу шкільну економічну освіту «Концепція профільного навчання у старшій школі» та новий її проект. Основний недолік цих документів (в частині шкільної економічної освіти) в тому, що він відмінняє обов'язковість вивчення економіки учнями. Це призведе до зменшення доступу до хоча б елементарних економічних знань більшості учнів і не сприятиме забезпеченню якісної освіти.

Відповідно до нового проекту «Концепції ...», замість базового системного курсу «Економіка» в класах нееконімічного профілю буде вивчатися аморфна, не системна, урізана версія економічних

знань в предметі «Суспільствознавство». Такий зміст та логіка вивчення економіки не відповідають дидактичним принципам повноти, наступності та науковості. В межах предмету «Суспільствознавство» не з'ясовуються загальні основи економічної теорії, сутність економічних законів, закономірностей, структура національної економіки тощо.

Хочемо звернути увагу освітян та громадськості на те, що у ЗНЗ поряд із викоріненням базового предмету «Економіка», активно впроваджуються такі економічні курси, як «Фінансова грамотність», «Основи споживчих знань» та «Основи податкових знань». Тобто, в той час як руйнується фундаментальний курс, на його місці, ігноруючи принцип системності, будується фрагментарна система отримання економічних знань лише з певних напрямів. Витіснення «Економіки» з освітнього простору різними спецкурсами призвело до того, що учням викладається урізана версія економічної науки. Отже, закладається база як низької економічної освіти народу, так і низької економічної культури.

В ситуації, яка склалася в економічній освіті, глибокий аналіз пройденого шляху, звичайно, вкрай необхідний. Він виявляє як плюси, так і мінуси в організації економічної освіти в країні. Але є ще один аспект проблеми – це виявлення місця економічної освіти в освітньому просторі країни. На сьогодні, на нашу думку, це питання вирішено на основі поверхових уявлень про економічне життя суспільства, ролі економічних знань на сучасному етапі людського прогресу.

Предмет «Економіка» не виокремлено в «Державному стандарті базової і повної середньої освіти» як знанняву галузь, він «схований» у освітній галузі «Суспільствознавство», яка об'єднує історичний та суспільствознавчий компоненти. Не викликає сумніву, що предмет «Економіка» має бути включений в число базових предметів старшої школи і стати обов'язковим для вивчення учнями, незалежно від вибраного профілю.

Активну роль у відродженні шкільної економічної освіти в Україні мають відіграти Міністерство освіти і науки України, Всеукраїнська асоціація вчителів економіки та вся вчительська громада. Необхідно, на нашу думку, в першу чергу створити координаційний центр розвитку шкільної економічної освіти. Потрібно домогтися всебічної підтримки та сприяння з боку держави розвитку економічної освіти в Україні.

MODERN TECHNOLOGIES AND DISTANCE LEARNING IN SCIENCE

Raksha N.V.,

PhD in Economics, Associate Professor

Management Department University Guglielmo Marconi (Rome)

Both distance learning teaching, based on new computer technologies, and traditional teaching present positive and negative characteristics. If on one side the former lack of continuous contact with learners, on the other side some author recently pointed out how classic educational scheme begins to show its limits, suggesting lecturers to either get better or explore alternatives. Late years have seen the birth of different new teaching methods, many of which are based on the use of new computer technologies, seeking to overcome the limitations of traditional teaching models. Some are quite sophisticated in using course websites, blogs, and other means to get in touch.

The availability of online video and increasing student access to technology has paved the way for “flipped classroom” models. In such a model, traditional teaching methods are inverted and instruction and lessons are delivered online outside of class moving homework into the classroom. Flipped classroom is a form of blended learning in which students learn content online by watching video lectures, usually at home, and homework is done in class with teachers and students discussing and solving questions.

Recent years have seen the creation not just of techniques and teaching models based on the use of new information technologies, but also the birth of new traditional teaching methods trying to overcome the limitations of conventional teaching.

In fact, from one side the development of computer technology in recent decades has provided communication tools with a level of sophistication so high to make possible and comfortable to enjoy any kind of contents, including those normally present in university lectures. On the other hand, in the last years we assisted to a large increase of universities and professional courses completely delivered online thanks to modern technologies, as more and more faculties find that the traditional lecture no longer suits them and they are watching with interest to the emerging of new teaching methods, most of which make use of alternative ways to connect with students.

While distance learning and new technologies based courses have

also its limits, even though of a different nature compared to the traditional teaching, the current tendency sees the use of modern technology as a point of strength in every field of teaching. Even if distance learning courses lack of continuous contact with learners, on the other side some author recently pointed out how classic educational scheme presents also many limits as they do not always fit the needs of all disciplines and all fields of application [1].

These considerations suggest that it might be time to explore alternatives in order to try to formulate a didactic method that does not overlook the classic standard, but that at the same time shows a higher level of dynamism and versatility.

One of the main problem of traditionally taught courses concerns with the way in which lectures are given. The classic educational scheme, in which a teacher stands in front of an audience lecturing, could have the serious disadvantage of inducing passivity in bystanders [2].

Application to distance learning courses is not straightforward and when moving to E-learning three fundamental aspects have to be faced, such as on-line implementation, the possibility of enabling group students' discussions and the possibility of giving personalized assistance, which implies the deployment of an assessment method of students' progress.

The on-line applicability is guaranteed when considering the so-called 'Flipped Classroom' model [3]. Flipped Classroom is a teaching methodology and a type of blended learning [4] that delivers lesson content outside of the classroom and moves activities into the classroom. Students can then watch lectures at home at their own pace and communicate with teachers online. As a consequence, educational technology and activity learning are two key components of the Flipped Classroom model.

In contrast to the traditional teacher-centered model of classroom learning, the Flipped Classroom moves instruction to a learner-centered model in which class time is dedicated to exploring topics in greater depth and creating meaningful learning opportunities, while educational technology such as online videos are employed to deliver content outside of the classroom. In a flipped classroom content delivery may take a variety of forms. Often, video lessons prepared by the teacher or third parties are used as a content delivery mechanism, though online collaborative discussions, digital research, or text readings may be utilized as well. In-class lessons accompanying flipped classroom may include activity learning or more traditional homework problems, among other practices, to engage students in the content.

A Virtual Classroom is a multi-users environment and can be organized with different teaching aims. Most important, allows for multiple interactions mode (One-to-Many, Many-to-One and One-to-One) [5,6]. Today, there is a huge number of software permitting virtual classroom and more or less all of them are conceived like conferencing platform for web meeting. These kinds of software allow solving exercises together with students like in a real classroom and pave the way to a more personalized assistance.

The students' interactions and discussions break the unavoidable monotony of passive lecturing as students do not merely assimilate the knowledge presented in the lectures. On the contrary they are stimulated to think for themselves and encouraged to prefer an approach based on the understanding of the content of each lesson.

Moreover, the use of modern technologies for distance learning allows a more personalized assistance as every student actively participate to on-line discussions and solve periodically questionnaires whose results are automatically checked by a statistical method that permit to assess individual progress.

Also teacher interaction with students improves, moving from sterile and passive lecturing to guidance for autonomous thinking.

Bibliography

[1] Eric Mazur, "Peer Instruction", Pearson Prentice Hall Series in Educational Innovation.

[2] Ibrahim Abou Halloun and David Hestenes, Am. J. Phys, 53. (1985), 1043; *ibid.* 53, (1985), 1056 ; *ibid.* 55, (1987), 455; David Hestenes, Am. J. Phys, 55, (1987), 440.

[3] Abeysekera, Lakmal, and Phillip Dawson, "Motivation and cognitive load in the flipped classroom: definition, rationale and a call for research." Higher Education Research & Development ahead-of-print (2014): 1-14.

[4] Friesen, Norm (2012), "Report:Defining Blended Learning".

[5] M. Martini, Specialization course on "Educational programs delivered via ICT-Based learning".

[6] M. Martini, "How Modern Technologies can solve laboratories lack in Distance Learning", Digital Universities Vol.1 n.1 (2015).

[7] Fabrizio Fontana, "A new method to test the effectiveness of the teaching/learning process in basic courses at academic level", Eur. J. Phys. 26 (2005) 331–339

doi:10.1088/0143-0807/26/3/002

КОНСТРУЮВАННЯ ЯКІСНОЇ ОСВІТИ ЧЕРЕЗ РОЗБУДОВУ ЯКІСНОГО ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Деніс Солтис

**PhD in Political Science, асоційований професор
кафедри державного управління**

Університет КІМЕП Алмати, Казахстан

Демократія є тим ключовим публічним благом, від котрого залежать всі інші блага. Ця ключова теза була красномовно змальована науковцем Амартом Сеном, який отримав Нобелівську премію з економіки в 1998-ому році.

Сен назвав свій головний твір «Розвиток як свобода» («Development as Freedom»). Ця назва говорить сама за себе. Такі поняття як раціоналізм, добробут, верховенство права, рівність перед законом та інші речі що, ми їх ототожнюємо з розвитком, можна звести до спільного знаменника, яким є політична свобода.

Виглядає так, що для доброї системи освіти, будь якій країні потрібне громадянське суспільство високої якості. ОБСЕ погоджується з таким підходом, констатуючи таке: «Мало країн можуть спиратися тільки на багаті родини чи родин, які щедро обдаровані людським капіталом, щоб забезпечити суспільство високоосвіченим персоналом». Отже, констатується те, що потрібно забезпечити якісною освітою й наймеш привілейовані верстви населення, щоб забезпечити процвітання країни. Цей зв'язок характеризує стан «горизонтального громадянства», котре охоплює стандартні політичні свободи як, наприклад, свободу слова, об'єднань громадян, свободу голосування, належні юридичні та конституційні процедури й базовий економічний добробут.

У розвинених країнах Північної Америки зараз акцентується увага на феномені «інклюзивність». Це є соціологічне та психологічне поняття, що стосується громадянства в його «вертикальному» розрізі. Інклюзивність та вертикальне громадянство означають самоповагу людини, її визнання суспільством, почуття задоволення від взаємин в суспільстві, мотивацію до повної реалізації потенціалу людини попри її соціальне походження.

Крім потреби підвищення якості освіти, якісне громадянство і громадське самоуправління мають вирішальне значення і для організаційного функціонування освітніх установ.

В успішних демократіях здійснюється історична тенденція розширення повноважень звичайних людей. В Сполучених Штатах та Західній Європі малі підприємства продукують більше половини ВВП. Відповідно, інженери, техніки, митці, студенти, науковці презентують «обличчя» своїх країн у світі. Своїми міжнародними контактами та обмінами ідеями ці активні люди чимраз більше розвивають свою національну економіку, науку, культуру. На противагу, Тейлористським принципам суворой трудової дисципліни та інституційного контролю, які характерні для великого (масштабного) виробництва утверджуються інші принципи. Згадані принципи «виходять із моди» в економічно успішних країнах, так само, як і державницький патерналізм. Найбільш успішними країнами та освітніми системами стають ті, що є найбільш інклюзивними в громадянському плані та найкраще заохочують ініціативу і творчість ширших суспільних верств, аж до рівня окремої людини.

Сучасні технології стають чимраз складнішими, а економіки – чимраз більш інтелектуальноємними, потребуючи робітників нового зразка, котрим необхідна автономія для творчої праці. В англо-американському світі гідність людини перетворилась у найвищу цінність.

Англо-американські країни нового світу були, так би мовити, граничними суспільствами [*frontier societies*] в період їх формування. Тобто ці суспільства почали своє існування без значного державного та бюрократичного нагляду. Ці суспільства були сільськими, егалітарними, комунітарними, та радикально демократичними. Найперші освітні громади вирости навколо релігійних парафій сіл та містечок; отже школи з їх організацією та власне знання безпосередньо формувались місцевими громадами. Уряди та державні структури не були особливо бажаними чи придатними для формування місцевих шкіл.

Прикладом нагромадження соціального капіталу є самоврядування північноамериканських шкіл та публічних і приватних університетів. В цих школах та університетах учителі та професори користуються статусом так званої «гідної професії» (*dignified profession*). Цей статус означає достойну платню, юридичне захист працевлаштування, повагу суспільства до своєї професійної екс-

пертизи, та сподівання на професійний ріст. Умови захищеного працевлаштування заохочують викладачів до подальшого самовдосконалення. Такий стан речей українська аудиторія може спостерігати на прикладі Києво-Могилянської Академії.

Суттєвою ознакою сучасного світу, його важливою тенденцією являється економічний неолібералізм. Європейський простір вищої освіти сприймає цю ідеологію засобами Болонського процесу, до якого долучилась і Україна. Європейці намагаються налаштувати свої освітні установи так, щоб шляхом акредитацій та бюрократичного контролю за якістю викладання досягти більшої «відповідності» вимогам економіки та цілям урядів. Однак, чимало теоретиків справедливо застерігають, що неолібералізм створює загрозу традиційним здобуткам англо-американської та західноєвропейської середньої та вищої освіти. Важливо зрозуміти що фундаментом Болонського процесу не є громадянська соціальна філософія. Ним є прагматична мета підвищення економічної ефективності європейського ринку праці. Натомість, соціальна структура суспільства залишатиметься здебільше замороженою.

Однією з важливих вимог Болонського процесу є механізм визнання еквівалентності наукових ступенів при європейській системі накопичення та переміщення кредитів (ECTS). Другою важливою вимогою є система моніторингу якості навчання через «Рамки Національних Кваліфікацій» (National Qualifications Frameworks). Виконання цих двох головних вимог вимагає реалізації численних технічних інструкцій, що називаються Дублінськими дескрипторами. Вони визначають послідовність (структуру) педагогічного процесу. Тільки після широкомасштабних студентських протестів було втілено в Болонський процес, так званий «соціальний вимір» (social dimension) та концепція «студентоцентрованого навчання». При правильному (небюрократичному) розумінні цих двох принципів, можна було б вести мову про соціальну справедливість та якість освіти.

В Україні продовжує існувати поділ на пріоритетні категорії населення та позбавлені пріоритетів (маргіналізовані) прошарки суспільства. Небажання держави забезпечити рівні шанси для освіти та рівні надії на кар'єру стає системною дискримінацією, що в західних країнах є недопустимим з огляду існуючих законів та конституційних норм.

На разі, більшість міністерств освіти в постсоціалістичному

регіоні значно недооцінили глибину культурної та організаційної переорієнтації, яка потрібна щоби втілити дизайн Болонської системи.

Простий адміністративний тиск «згори» до рівня окремих кафедр та окремих викладачів не вирішує проблеми. Викладачі та їхні потреби повинні бути в самому центрі освітньої реформи. Головною перепорою на цьому шляху є низький статус викладачів, успадкований від радянської епохи. Він є діаметрально протилежним статусу викладачів в Північній Америці та в країнах ЄС.

Історичні корені низького статусу викладачів містяться в радянській освітній системі, яка характеризувалася граничною пролетаризацією вчителів та університетських професорів на тлі великих навчальних навантажень, низької платні, обмеженої свободи творчості. Радянські професори не мали достатнього часу для дослідження і винаходів. Перевантажені викладачі і тепер мають замало часу для втілення Дублінських Дескрипторів. Отже, освітні адміністратори повинні радитися з викладачами реалістично, щоб зреалізувати ефективні умови роботи та запроваджувати такі стимули, на які викладачі змогли би на практиці реагувати.

Спадок України дуже деструктивний як ідеологічно, так і структурно. Всі московські режими дбали, в першу чергу, про контроль над територіями та населенням, а не про громадянський розвиток. Ці режими, включно з режимом Януковича–Табачника, фетишизували технічну та природничу освіту, але боялися незалежної громадянської ініціативи та недовіряли людському характерові. Наслідком цього було нав'язування всіляких бюрократичних правил та перевірок людей та організацій, що ще досі не перестало бути звичкою.

Радянські цінності чи інституційні процедури не є придатними для соціально справедливої та динамічної системи освіти.

Як підсумок зазначимо, що соціальні цінності та правильні філософські засади сприяють розвитку громадянського суспільства. Це, в свою чергу, підтримує демократичну систему освіти, яка належно оцінює людину в горизонтальних та вертикальних її вимірах. Така система освіти може досягти високого наукового рівня та ефективного управління та адаптуватися до економічних та соціальних викликів сучасного світу.

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В ОСВІТІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗМІН ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Табутсадзе Омар,

доктор філологічних наук, професор

Українсько-грузинський навально-науковий
міжнародний інститут, м. Тбілісі, Грузія

Захарова К.Ф.,

старший викладач кафедри економічної теорії

ВНЗ Університет економіки та права «КРОК»

Модернізація вітчизняної освіти потребує підтримки, в першу чергу, у формі інтеграції України у світове культурно – освітнє середовище. Для цього потрібно окреслити сучасні орієнтири інтеграції та усвідомити сучасні тенденції в розвитку освіти.

Модернізація української освіти може спиратись на сучасні інформаційні технології та засоби масової інформації. Вітчизняна система освіти у найближчій перспективі не опиниться на передових позиціях світової педагогіки, методики викладання, але інформаційні технології та ЗМІ дають можливість наближення до світових стандартів.

Швидку модернізацію вітчизняної освіти до світового освітнянського простору стримують такі процеси та явища української дійсності, як значна диференціація у рівнях доходів, добробуту, освіти, культури різних груп суспільства, залишки радянської освітнянської «спадщини» тощо.

Інтеграція України у світовій освітній простір – тривалий процес, попри наявність талановитої і освіченої молоді.

Гальмування цього руху загрожує нам поступовим знищенням особистісної бази для побудови національної еліти. Активне використання сучасних комунікаційних технологій змінює уявлення сучасної людини про простір, фактично зменшуючи його межі. Саме цим пояснюється динамізм у формуванні єдиного світового економічного, культурного, інформаційного, освітнянського простору.

Існує пряма залежність між рівнем соціально-економічного розвитку провідних країн світу та якістю національної освіти. Якість освіти може ставати ключовим фактором соціально-економічної

стабільності, науково-технічного прогресу та конкурентоспроможності економіки.

У процесі інтеграції вітчизняної освітньої системи до світового освітянського простору доцільно використовувати економічні і соціальні нововведення, які відбуваються у цьому освітньому просторі. Це збільшуватиме можливості міжнародного співробітництва [1].

Інтеграція України в світовий освітній простір передбачає мобільність студентів. До 2020 року мінімум 20% випускників вишів повинні вчитися або проходити практику (стажування) за кордоном.

Навчання протягом життя і працевлаштування – важливі завдання української вищої освіти. Їх реалізації сприятиме зменшені строків підготовки фахівців на першому циклі навчання. Це забезпечить зменшення витрат держави і родин на навчання, скоротить відсів студентів, підвищить привабливість освіти для іноземних студентів, прискорить вихід вишів на ринок праці, зробить систему освіти більш демократичною [2].

Враховуючи основні тенденції розвитку світового освітянського простору, можна стверджувати, що якісна освіта забезпечується системою заходів, починаючи з обґрунтування освітянської політики, організації навчального процесу і закінчуючи вдосконаленням методик викладання, забезпеченням академічної мобільності, інтенсифікацією інформаційних процесів, реалізацією неперервної освіти тощо [3].

Світовий освітній простір надалі вимагатиме раціональної єдності, орієнтації освіти на розвиток особистості, спрямування уваги на досягнення особливих пріоритетів розвитку окремих груп країн. Розвиток світового освітнього простору передбачає відкритість та взаємодію національних освітніх систем.

Вищий навчальний заклад «КРОК» ставить перед собою мету входження до світового освітнього простору. Розбудова «КРОКу» як Університету прикладних наук і технологій, що забезпечує розвиток генерації освічених громадян, які оволоділи сучасними знаннями і підприємницькими навичками, ґрунтується на входженні у світовий освітній простір через партнерство з вишами інших країн.

Університет «КРОК» має партнерські стосунки наукового та освітнього спрямування з 50 вишами сімнадцятьох країн світу.

Серед інших міжнародних проектів особливо успішно реалі-

зується україно-грузинська партнерська програма підготовки фахівців за спеціальностями «Фінанси і кредит», «Менеджмент зовнішньо-економічної діяльності» та «Правознавство». Формат навчального процесу є новим для вітчизняної освіти, адже власне навчальний процес і екзаменаційні сесії відбуваються на територіях обох країн, значна частина занять – лекцій, консультацій, заліків тощо відбувається в он-лайн режимі з використанням новітніх інформаційних технологій.

Подальшому розвитку українсько-грузинського співробітництва в частині реалізації освітніх програм заважають відмінності у змісті шкільної освіти, недостатнє володіння англійською мовою студентів й викладачів з обох сторін, певні ментальні й психологічні особливості громадян двох країн.

Література

1. Мартиненко С. Європейський простір вищої освіти: тенденції розвитку та пріоритети [Електронний ресурс] / С. Мартиненко // Освітологія. – 2013. – Вип. 2. – С. 163-167. – Електронні дані. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/osvit_2013_2_22.pdf.
2. Касярум Н. Освітній простір: становлення поняття / Н. Касярум // Витоки педагогічної майстерності. – 2013. – Вип. 12. – С. 107-113.
3. Пуховська Л.П. Перспективи формування світового освітнього простору у XXI столітті [Електронний ресурс] / Л.П. Пуховська // Вісн. Житомир. держ. пед. ун-ту ім. І. Франка. – 2003. – Вип. 13. – С. 16-18. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/173/1/03plrops.pdf>.
4. Конференція міністрів вищої освіти Європи «Утворення європейського простору вищої освіти» / Болонський процес: документи / [Укладачі З.І. Тимошенко, А.М. Грехов, Ю.О. Гапон, Ю.І. Палеха]. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2004. – 169 с.

РОЛЬ ПАРТНЕРСТВА В ПІДВИЩЕННІ ЯКОСТІ ОСВІТИ

**Табутсадзе Олександр,
ректор**

Українсько-грузинський навальньо-науковий
міжнародний інститут, м. Тбілісі, Грузія

Фундаментальні цінності європейської культури стали основою демократичних перетворень в постсоціалістичних країнах. Прагнення реалізувати такі цінності є джерелом соціально – економічного розвитку.

Реалізація європейських цінностей в економічній сфері породжує певні конфлікти інтересів соціальних груп та прошарків суспільства. Тому актуальним стає питання гармонізації цих інтересів.

Серед форм вирішення суперечностей інтересів найбільш перспективною є формування відносин партнерського типу [1]. Партнерські відносини в освітянському просторі є однією з сучасних форм партнерства. Забезпечення підвищення якості освіти через партнерство різних країн створює ширші можливості для нових поколінь студентів.

Вимоги ринку праці диктують необхідність удосконалення підготовки фахівців в системі партнерства не тільки в частині взаємодії вітчизняного бізнесу та вищих навчальних закладів, а й в міжнародному форматі. Це сприяє розвитку дослідницької та інноваційної діяльності. Проте, заданий формат партнерства наражається на деякі перепони. Вони спричинені не тільки специфікою надання освітянських послуг в Грузії, а ще й відмінністю вимог замовників – представників бізнесу.

Світовий досвід партнерської взаємодії університетів та бізнес-структур, як правило, реалізується шляхом спільних:

- наукових досліджень і розробок;
- курсів та навчальних програм;
- захисту інтелектуальної власності.

На жаль, партнерство в Грузії майже не поширюється на такі аспекти, як професійний розвиток, спільні бізнес-проекти та участь бізнесу в управлінні університетами. Найпоширеніший варіант

партнерських відносин між бізнесом та грузинськими вищими навчальними закладами – це стажування та виробнича або переддипломна практика студентів, проведення конкурсів студентських робіт або проектів за участі керівників бізнесу, участь компаній у забезпеченні університету необхідним устаткуванням тощо. Іноземні компанії, що здійснюють свою діяльність на території Грузії, реалізують партнерство досить обмежено.

Перспективним напрямком освітянського партнерства є навчальні програми і професійні стандарти за участі представників бізнес-структури, які є замовниками майбутніх спеціалістів. Такий варіант підготовки можливий виключно за рахунок поєднання пропозиції замовника, з існуючими вітчизняними стандартами.

Представники бізнесу і вищої школи по-різному визначають основні проблеми партнерства. Представники вишів основними бар'єрами вважають недостатню поінформованість бізнесу про можливості співпраці з закладами освіти та орієнтованість бізнесу лише на швидке отримання прибутку. Представники бізнесу наголошують на відсутності розуміння навчальними закладами економічних та бюрократизованості вишів [2].

Згадані проблеми у взаєминах між університетами та бізнесом спричиняють обмеженість форм партнерства. Поширені в Грузії форми проходження практик та стажувань студентами вишів не має суттєвого впливу на якість підготовки фахівців. Доцільними є розширення форм співпраці бізнесу освіти, зокрема, через систему обміну знаннями (knowledge transfer), створення наукових парків та бізнес-інкубаторів в структурі університетів, інноваційних компаній, центрів технологічних досліджень або холдингів з управління інтелектуальною власністю.

Згадані форми партнерства є поширеними у США та Японії. Наприклад, коледж нанотехнологій в університеті Олбані отримав інвестиції на суму 6 млрд. доларів з метою співпраці бізнесу та освіти. Серед успішних прикладів останніх років – інвестиційний фонд StartX у Стенфордському університеті для фінансування венчурних дослідних компаній. У США, як і у Великобританії, університети створюють як власні бізнес-компанії, так і різноманітні приватні партнерства, особливо для управління об'єктами нерухомого майна та інтелектуальної власності. У Фінляндії участь університетів у бізнес-компаніях для наукових досліджень може затверджувати

міністерство. У Франції та Швеції партнерства створюються на випадок державних закупівель або для фінансованих державою досліджень за умови відшкодування витрат університетів. Майже всі університети Іспанії володіють науковими парками і мають право вільно створювати партнерства з бізнес-компаніями, фонди і компанії для досліджень [2].

В Грузії лише окремі компанії здійснюють спільні наукові дослідження з вишами. Основною метою університетів залишається отримання благодійної допомоги та традиційної організації практик [3].

Порівняльний аналіз проблем партнерства освіти й бізнесу в Грузії та Україні засвідчує їх подібність. Структура партнерських відносин вишів та бізнесу в Україні характеризується такими цифрами – 71% компаній допомагають у стажуванні, проходженні практики студентів, 32% – залучають студентів до роботи на підприємстві, 18% – укладають договори про контрактно-цільову підготовку фахівців, 10% компаній беруть участь у навчальному процесі (викладають спеціальні курси, факультативи тощо) [4].

Далеко не всі грузинські виші виконують роль наукових центрів, оскільки мають застарілу матеріально-технічну базу, незначні видатки на наукові дослідження та проблеми захисту авторських прав [5].

В перспективі варто розвивати такі ефективні перевірені європейською практикою форми партнерства, як менторство, підтримка дослідних проєктів, контрактні дослідні проєкти, взаємодія з дослідною кафедрою, створення бізнес-інкубаторів. Основні стимули для налагодження партнерства з боку бізнесу надалі тільки посилюватимуться, оскільки вони визначатимуть доступ до нових компетенцій та експертиз, розроблених в університетах, до висококваліфікованих фахівців, до інноваційних технологій.

Література

1. Жданенко С.Б. Партнерство как социальный диалог / С.Б. Жданенко // Современная социально-философская культура: проблема рационального и иррационального: Сб. материалов Междунар. науч. конф. – В 2 ч. – Ч. II. – Белгород: Изд-во БелГУ, 2002. – С. 41-43.
2. Зінченко А. Якісна вища освіта: роль партнерств / А. Зінченко, М. Саприкіна, О. Янковська, О. Вінніков. – Розділ 1 підготовлено в рамках

проекту USAID «Доступ до правосуддя та правової обізнаності «Правова країна». – К.: 2013. – 20 с.

3. A Look at Canadian University-Industry Collaboration [Електронний ресурс] / Board of Trade of Metropolitan Montreal. – Режим доступу: http://www.ccmm.qc.ca/documents/activities_pdf/autres/2010_2011/ccmm_rdvs-savoir_2011_en.pdf.

4. Статистичні дані по Україні [Електронний ресурс] / Сайт Державної служби статистики України. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

5. Офіційний сайт Світового економічного форуму [Електронний ресурс]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://www.weforum.org/>.

ОСОБЛИВОСТІ МОНІТОРИНГУ ОСВІТИ В ЄС ТА В УКРАЇНІ

Ткаченко Н.О.,

**кандидат економічних наук, старший викладач
кафедри економічної теорії**

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

Освітня сфера є тим унікальним середовищем, в якому відображається сучасність країни, формується майбутнє, спираючись на минуле та досвід прийдешніх поколінь. Дослідження та удосконалення функціонування освітньої сфери мають бути пріоритетними у будь-якій країні, що прагне до розвитку.

Сучасна освіта потребує постійного удосконалення, враховуючи шалені темпи впровадження інновацій, розвитку науки та техніки, розширення меж доступу до інформації та швидке зростання інформаційного потоку. Прийняття управлінських рішень на кожному етапі регулювання освітньої сфери стимулює постійний пошук достовірної інформації. Це актуально через те, що освіта створює та розповсюджує зовнішні ефекти, що проявляються у прискоренні економічного зростання, змінах рівня зайнятості, більш рівномірному розподілі доходів та зростанні суспільної довіри. Тому формування вірної статистичної інформації стає однією з першочергових завдань у реформуванні та удосконаленні освітньої сфери.

Українська практика оцінювання стану та динаміки освітньої сфери спирається на використання багатьох показників, але вони мало орієнтовані на виявлення екстернальних проявів та якісної характеристики освіти.

Так, сучасна українська статистика пропонує показники за такими напрямками [1]:

- кількісна оцінка суб'єктів освітньої діяльності (навчальних закладів, індивідів, що отримують освіту);
- матеріальні активи освітньої сфери у розпорядженні закладів освіти;
- фінансові джерела на виконання освітніх програм, забезпечення діяльності закладів, які продукують знання;

— кількісна оцінка інтенсивності впровадження технічних новацій та наукових досліджень;

— ставлення громадян до освіти, їх очікування результатів від здобуття вищих рівнів освіти та наслідків для суспільства від освітньої сфери (аналітичні дані вузьких груп населення)

Найбільшою проблемою у достовірному підрахунку показників освіти в Україні є тінізація процесу здобуття освіти та подання заздалегідь неправдивої інформації. Як правило, причинами такої поведінки є загальна тенденція формування тіньової сторони процесу, як віддзеркалення загального стану економіки країни, бажання приховати певні недоліки своєї діяльності суб'єктами освітнього процесу та існування значної корупційної складової всієї освітньої діяльності.

Більшість розвинутих країн світу використовують міжнародні стандарти з обчислення освітніх показників та здійснюють спеціальні дослідження освітньої сфери. Зазвичай, закордонні фахівці використовують дані аналітичних доповідей ЮНЕСКО та Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Проте в Україні не повно використовується міжнародний досвід, а статистичні методики та показники оцінки освіти є дещо застарілими, оскільки орієнтовані, в основному, на оцінку кількісних параметрів без належної уваги до якісних.

За висновком Л. М. Гриневич, міжнародна статистика дає можливість використовувати великий обсяг показників із різних напрямів, що дозволяє досліджувати національну систему освіти і якісно формувати освітню політику [2]. Ці показники містяться у доповіді «Погляд на освіту 2011: індикатори ОЕСР» й ґрунтуються на моделі «Контекст – ресурси – процес – результати», що віддзеркалює дані по 42 країнах світу, в перелік яких Україна не входить.

Якщо розглядати статистичну базу по країнах Європейського Союзу (Євростат), то налічується більш ніж 400 показників, що відображають рівень розвитку освітньої сфери країн ЄС [3]. Вони передбачають багато модифікацій, що дають можливість розширювати спектр досліджень освіти та здійснювати якісні порівняння між країнами.

Збір статистичних даних здійснюється за такими основними напрямками:

— участь в освіті та навчанні (кількісні дані про тих, хто навчається за різними рівнями освіти);

- освіта іноземців;
- освітній персонал;
- фінансування освіти;
- освіта та впровадження її результатів (дані щодо кількості випускників, їх працевлаштування);
- мови навчання;
- навчально-адміністративні дані;
- опитування тощо.

Майже всі показники освітньої сфери у системі Євростату можна модифікувати, в залежності від необхідності досліджень, за такими критеріями:

- вікова група населення;
- рівні здобутої освіти;
- зайнятість;
- матеріальне забезпечення;
- приналежність до певної соціальної групи тощо.

Але при цьому виникає значна проблема відбору більш якісних показників з великого розмаїття їх модифікацій. Такі масиви інформації корисніше використовувати у дослідженнях вузьких проблем, а загальну стратегію формувати на основі зведених даних.

За результатами дослідження Л. Паращенко, сучасний освітній простір характеризується наявністю двох моделей освітніх показників: міжнародної та національної [4]. Підхід ЮНЕСКО до статистичних індикаторів освіти передбачає оцінку освітніх систем різних країн за критерієм забезпечення рівного доступу до якісної освіти та ґрунтується на структуруванні за рівнями освіти.

Фахівці ЄС також працюють над оптимізацією статистичних даних щодо освіти. В них міститься різноманітна інформація про окремі елементи освітнього процесу та середовище, в якому він відбувається, дані структуруються не лише за освітніми рівнями, а за предметними сферами.

Найбільш універсальною вважається модель ОЕСР, що постійно вдосконалюється й відбиває логічні взаємозв'язки між різними елементами освітньої сфери та поділяється на такі елементи:

- загальну інформацію;
- показники ресурсного внеску;
- індикатори освітнього процесу та досягнень.

Порівняльний аналіз дає підстави, по-перше, для висновку про певну відмінність українських показників від тих, які використо-

вуються розвиненими країнами. Це ускладнює порівняння та використання світового досвіду. По-друге, українській системі оцінювання освітньої сфери бракує акцентування уваги саме на тих показниках, які пов'язані з проявами зовнішніх ефектів, якості отриманої освіти та подальшої реалізації її здобутків.

Література

1. Статистичні дані по Україні [Електронний ресурс] / Сайт Державної служби статистики України. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Гриневич Л.М. Освітні індикатори для міжнародного оцінювання [Електронний ресурс] / Л.М. Гриневич / Сайт Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського. – Електронні дані. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/tmuo/2011_7/3.pdf.
3. Статистичні дані Євростату щодо освіти та навчання [Електронний ресурс] / Сайт Eurostat. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.
4. Паращенко Л. Наукове обґрунтування критеріїв і показників для національної системи моніторингу якості освіти / Л. Паращенко // Освіта і управління. – 2009. – Т. 12. – №3–4. – С. 110–117.

ТУРИСТИЧНА ОСВІТА ТА РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ

Уварова Г.Ш.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри країнознавства і туризму
Національний авіаційний університет

Україна вступає в другий рік реформування вищої освіти після прийняття влітку 2014 року Закону «Про вищу освіту». Освітні реформи вже не сприймаються як виключно галузеві, вони стають потужним механізмом розвитку суспільства, оскільки в умовах швидкозмінного глобального світу знання і кваліфікація особистості є не тільки її капіталом, а й набувають суспільної й державної цінності [2]. Імплементация основних положень Закону відбувається поетапно і торкається різних аспектів модернізації вищої освіти, найважливішими з яких є організація роботи навчальних закладів, якість освіти, інтернаціоналізація і мобільність учасників освітнього процесу. Саме на вирішення цих аспектів повинна бути спрямована підготовки кадрів з вищою освітою, у тому числі й туристичною.

Проблемі реформування і модернізації вищої освіти присвятили дослідження багато вітчизняних та іноземних вчених, серед яких І. Зорін, О. Нікітіна, В. Федорченко, Г. Цехмістрова, О. Костюкова, Л. Лук'янова, Т. Сокол та ін. Науковцями розроблена концепція професійної туристичної освіти, система підготовки кадрів на основі компетентнісного підходу, досліджені принципи та тенденції організації регіональної туристичної освіти. Отриманні результати позитивні, проте, на наш погляд, недостатньо уваги приділено модернізації процесу підготовки кадрів для туризму в контексті сучасних вимог реформування вищої освіти. У цій сфері необхідні подальші дослідження з аналізом сучасного стану туристичного ринку праці в Україні та обґрунтуванням необхідності її модернізації у відповідності до поставлених освітніми реформами завдань.

Модернізація освіти, на думку вчених, – це зміни, що підтримують і забезпечують динамічний розвиток освіти відповідно до цілей реформ, створення та реалізація моделей випереджувального розвитку усіх напрямків вищої освіти, необхідність кардинально-

го (відповідно до цілей реформування) оновлення змісту освіти, її форм, методів і технологій [1; 2].

Як відомо, туризм є унікальним видом діяльності, яка охоплює практично усі регіони й країни світу і відрізняється сталим розвитком та високими економічними результатами. Зростання туристичних потоків, розширення ринку туристичних послуг із залученням країн з різним рівнем економічного розвитку, висувають нові вимоги до підготовки кадрів для туристичної сфери.

Необхідність змін в туристичній освіті продиктована насамперед особливостями зайнятості, що сьогодні склалася в туристичній галузі України. Встановлено, що туристична індустрія відрізняється високим відсотком працівників з частковою зайнятістю, тимчасово працюючих працівників та тих, що не мають спеціальної підготовки. У даному секторі економіки працює багато жінок і молоді з невисокою кваліфікацією. Присутні також працівники так званого чорного туристичного ринку. Туристична сфера характеризується значною тривалістю робочого тижня та порівняно невисоким рівнем оплати праці. Ці чинники певним чином дискредитують туризм як перспективу для кар'єри, зваблюючи молодих фахівців з високим потенціалом в інші сектори економіки. Тому необхідно створити таку систему туристичної освіти, яка б відповідала довгостроковій кар'єрі випускників навчальних закладів, була запорукою їхньої конкурентоспроможності на ринку праці.

Головне протиріччя української системи вищої освіти, на думку науковців, у цілому, й у сфері туризму зокрема, полягає у її відірваності від потреб країни [2]. Аналіз вступної кампанії-2015 дозволяє говорити про надмірну пропозицію підготовки бакалаврів з туризму. Понад 100(!) вищих навчальних закладів України, серед яких національні, регіональні, галузеві університети та інститути різних форм власності пропонують свої послуги, маючи ліцензований обсяг від 200 до 25 місць. Аналіз поданих заяв (подекуди це понад 1500!) свідчить про те, що туризм, як напрям підготовки, популярний серед молоді. Нескладні арифметичні підрахунки свідчать про те, що через чотири роки армія фахівців з туризму збільшиться на 5 тис. осіб. А чи готовий ринок праці прийняти таку кількість дипломованих бакалаврів в країні, де туристична сфера, хоча й проголошена пріоритетною галуззю економіки, розвивається нестабільно і працює переважно на виїзний туризм? Крім того, проведене соціологічне опитування серед випускників шкіл підтверджує слабку

професійну орієнтацію молоді. Серед опитаних учнів одиниці обізнані з майбутньою професією, особливостями діяльності у сфері туризму, заробітною платою в ній. Тому дослідження ринку праці, створення публічної бази даних зведених показників попиту та заробітної плати за різними кваліфікаціями у туризмі є нагальною проблемою модернізації вищої туристичної освіти.

Нині туристична освіта – це потужна система, в якій взаємодіють гуманітарні, соціальні, географічні, економічні науки та реальний сектор туристичної діяльності, що дає можливість говорити про реалізацію нової моделі фахівця туристичної сфери [3]. Основними кроками в роботі ВНЗ щодо впровадження такої моделі є: орієнтація на практичну підготовку студентів з урахуванням кращих світових стандартів туристичного сервісу та гостинності; урахування запитів роботодавців та кваліфікаційних вимог; застосування компетентнісного, а не знаннєвого підходу до навчання; надання студентам можливості вибору індивідуальної освітньої траєкторії; сертифікація освітніх програм на основі міжнародних стандартів [4].

Як відомо, значні обсяги практичних занять та практик є найбільшою конкурентною перевагою європейської системи підготовки спеціалістів для туризму та готельного господарства. Одним з видів практик на бакалаврських програмах європейських країн є виїзна навчально-ознайомлювальна (країнознавча) практика за кордоном. Проведення такої практики виступає ефективним засобом міжнародної інтеграції у підготовці кадрів для туризму. Крім того, подібного роду практики розв'язують важливі для раннього професійного становлення студентів завдання, серед яких: набуття навичок організації та інформаційного забезпечення маршрутних туристичних поїздок; освоєння комплексними методами вивчення різноманітних DESTINACIЙ та об'єктів туристичного показу, особливостей їх використання в туристичних цілях. Студенти набувають також досвіду підготовки та організації складних колективних заходів, вчать правильно розподіляти обов'язки, самостійно проводити екскурсії, організовувати харчування та розміщення груп.

Роботодавці в Україні вказують на неналежний рівень підготовки випускників університетів до виконання тих завдань, які на них покладаються при влаштуванні на роботу [1]. На їхню думку, проблема полягає в курикулумі навчальних програм, який є занадто затеоретизованим. Тому важливим напрямом модернізації змісту

туристичної освіти є формування у студентів єдиних професійних компетенцій туристичної діяльності, серед яких: знання мов, культури, економіки, правової та соціальної систем країн-партнерів, дотримання єдиних технологічних і гуманітарних норм обслуговування туристів, комунікативні уміння.

Певні невдоволення навчанням у ВНЗ існують й у студентів, які здебільшого стосуються занадто високої теоретичної спрямованості навчальних курсів, недостатніх можливостей щодо розвитку практичних навичок, обмеженої можливості вибору навчальних дисциплін, застарілих дидактичних методів навчання, недостатньої матеріально-ресурсної бази навчального процесу, а також відсутності фінансової підтримки для програм навчання за кордоном [1; 2]. У цьому зв'язку серед важливих напрямків модернізації системи підготовки кадрів з туризму є використання усіх можливостей для розширення контактів українських ВНЗ з зарубіжними, збільшення каналів обміну між студентами і викладачами з зарубіжними партнерами, розбудова міжнародних програм поєднання викладання та науково-дослідних робіт.

Основними напрямками модернізації вищої туристичної освіти ми вбачаємо такі: моніторинг ринку праці з метою виявлення попиту на туристичні кваліфікації, формування змісту туристичної освіти та організації практик на компетентнісній основі, розширення міжнародної співпраці, що відповідає імплементації основних положень Закону України «Про вищу освіту».

Література

1. Біла книга національної освіти України / Т.Ф. Алексєєнко, В.М. Аніщенко, Г.О. Балл [та ін.]; за ред. акад. В.Г. Кременя; НАМП України. – К.: Інформ. системи, 2010. – 342 с.
2. Огнев'юк В.О. Освітologia – науковий напрям інтегрованого дослідження сфери освіти / В.О. Огнев'юк, С.О. Сисоєва // Рідна школа. – 2012. – №4-5. – С. 44.
3. Никитина Е.А. Региональные проблемы развития туризма и международная интеграция при подготовке кадров. / Е.А. Никитина // Современные проблемы науки и образования. – М.: 2006. – №4. – С. 70-73.
4. Уварова Г.Ш. Шляхи поглиблення міжнародного співробітництва у підготовці кадрів для сфери туризму / Г.Ш. Уварова // Географія та туризм. Наук. зб. – К.: Альтерпрес, 2012. – Вип. 16. – С. 126-131.

ЧОГО БАЖАЄ АКАДЕМІЧНИЙ МЕНЕДЖЕР ВІД ВИКЛАДАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН В УНІВЕРСИТЕТІ?

Фініков Т.В.,

кандидат історичних наук, доцент

Президент Міжнародного фонду досліджень освітньої політики

Якщо спробувати відповісти на це питання одним словом, то, напевно, можна стверджувати, що «чуда».

Очевидно, що мова йде як про кращу частину академічного менеджменту, так і найбільш сучасну частину викладачів, що присвятили себе навчанню економічних дисциплін. Про яке ж «чудо» мріє університетський менеджмент і яку надію він покладає на професора економіки?

Першим таким «чудом» повинна стати створена спільними зусиллями викладачів економічних дисциплін та їх студентів здатність розуміти середовище, що оточує; правильно аналізувати та інтерпретувати факти; виявляти тенденції подальшого розвитку та статистично їх обґрунтовувати; розуміти політичні та соціальні наслідки прийнятих економічних рішень. Ця властивість має бути сформована у людей, чий попередній досвід навчання ставив у центр уваги запам'ятовування великих обсягів не конче потрібної інформації, її максимально повне відтворення, роль викладача як носія істини в останній інстанції, а не організатора її спільного пізнання. Такої зміни парадигми до того ж потрібно досягти за умов, коли більшість вступників на гуманітарні та соціально-економічні спеціальності не озброєні культурою логічного мислення, відчують відразу та страх до математики, не мають навичок та мотивацій до самостійного навчання, а обсяг вивчення економічних дисциплін має відверту тенденцію до скорочення при майже обов'язковому при цьому збідненні спектру пропонованих курсів.

Другим «чудом», якого прагне академічний менеджмент, є перехід від викладання майже суто теоретичних економічних курсів до їх суттєвого доповнення курсами практичної орієнтації, які здатні сформувати концептуальні моделі та алгоритми вирішення професійних та життєвих задач, передбачати різні варіанти виконання

тих чи інших дій, формувати вміння знаходити оптимальні шляхи виходу з нестандартних ситуацій.

Наше суспільство сьогодні – це суспільство домінування матеріальних цінностей над всіма іншими, чисельних декларацій і програм над конкретними справами по їх реалізації, клятв у прагненні до перемін на фоні їх панічної боязні. Чи можуть в цих умовах бути реалізовані мрії академічного менеджменту, відбутися такі бажані чудеса та сформована професійна культура, що дасть нашим випускникам спроможність виконувати складну діяльність з високою ефективністю та якістю у самих різноманітних ситуаціях? Це залежить від нашої готовності спільно виробляти краще рішення, разом впроваджувати переміни, звільняти наші університети від обіймів традицій та впливу груп інтересів. Цей рух вперед вимагає думати, сміливо здійснювати вибір, знаходити натхнення в блискучих ідеях та внутрішній свободі авторів таких книжок:

1. Сен А. Развитие как свобода / А.Сен. – М.: Новое издательство, 2004. – 432 с.

2. Ёльстер Ю. Объяснение социального поведения: еще раз об основах социальных наук / Ю. Ёльстер. – М.: Изд.дом Гос. ун-та Высшей школы экономики, 2011. – 472 с.

3. Талеб Нассим Николас. Антихрупкость. Как извлечь выгоду из хаоса / Нассим Николас Талеб. – М.: КоЛибри, Азбука-Аттикус, 2014. – 768 с.

4. Басу К. По ту сторону невидимой руки: Основания новой экономической науки / К. Басу. – М.: Изд-во Института Гайдара, 2014. – 432 с.

5. Нилекани Н. Образ новой Индии: эволюция преобразующих идей / Н. Нилекани. – М.: Альпина Пабlishерз, 2010. – 508 с.

6. Акерлоф Д.А. Экономика идентичности. Как наши идеалы и социальные нормы определяют, кем мы работаем, сколько зарабатываем и насколько несчастны / Д.А. Акерлоф, Р.Е. Крэнтон. – М.: Карьера Пресс, 2011. – 224 с.

АНАЛІЗ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОБЛАСТІ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ «ЗЕЛЕНОГО» ТУРИЗМУ

Яценко В.С.,

кандидат педагогічних наук, доцент

Інститут педагогіки НАПН України

Розвиток туристичного потенціалу областей України є одним з важливих пріоритетів нового економічного курсу України спрямованого на наближення структури вітчизняної економіки до стандартів розвинутих країн–європейських сусідів. Зелений туризм, як значлива складова сучасних економік сприяє вирівнюванню соціально-економічного розвитку територій, підвищує добробут населення, сприяє впевненості територіальних громад у власних можливостях розвитку і виходу на міжнародний рівень туристичних послуг.

Немаловажне значення зеленого туризму у економічному розвитку регіону (області) викликає потребу у підготовці необхідної кількості фахівців у сфері зеленого туризму.

Відповідно до розробленої робочої навчальної програми дисципліни «Сільський (зелений) туризм» у 2013 році у ВНЗ «КРОК» основною метою цієї дисципліни є ознайомлення студентів з сільським (зеленим) туризмом як науковою дисципліною; особливостями організації, планування, управління сільським зеленим туризмом і забезпеченням конкурентоспроможності на ринку; регіональними особливостями і перспективами розвитку зеленого туризму в Україні.

Одним із завдань дисципліни є вивчення історії та сучасного стану сільського зеленого туризму в Україні. У результаті вивчення навчальної дисципліни студенти отримують чітке розуміння основних завдань, понять та концепцій сільського зеленого туризму, вчать обґрунтовувати власну світоглядну позицію щодо сільського зеленого туризму як одного із напрямів розвитку підприємництва в сільській місцевості, отримують комплексне бачення характеристик та особливостей розвитку сільського зеленого туризму в регіонах України.

Результати туристичного сезону влітку 2015 року у Закарпат-

ської області підтверджують значний туристичний потенціал регіону, зокрема, неповторні красиви центру сільського (зеленого) туризму села Колочава Міжгірського району та «перлиною» Українських Карпат – озером Синевир.

Колочава – значний осередок сільського (зеленого) туризму Карпатського регіону (в літній період відвідують понад 10 тисяч туристів). Адже у селі створено 10 музеїв, 20 пам'ятників і скульптурних композицій [1]. «Старе село» – перший сільський музей архітектури та побуту на Закарпатті, який знайомить із 300-річною історією побуту верховинців. У грудні 2009 року на Всеукраїнському конкурсі громадських музеїв було визнано найкращим у номінації «Традиції та звичаї моєї малої Батьківщини». Серед скульптурних композицій художника-скульптора Петра Штаєра вражають пам'ятники «Заробітчана» (єдиний в Україні), «Шугаю» (народному герою), «Колочавці» та «Жертвам Першої світової війни».

Національний природний парк «Синевир» створеного у 1989 році на площі 50,3 тис. га. Парк знаходиться у верхів'ях долини р. Терембі з унікальними середньогірними ландшафтами Горган, смерековими масивами, численними потічками та озерами на чолі з найкоштовнішою «перлиною» Українських Карпат – озером Синевир [4]. Унікальність озера і в тому, що це найбільше гірське озеро в Україні. В народі його називають «синім оком», «карпатською Ріцею». Воно розташоване на висоті 989 м над рівнем моря.

У зв'язку з подіями на Сході країни село Колочава, яке потерпав як і всі населені пункти України від проблеми побутових відходів втратило можливість встановлення чеського обладнання переробки сміття; не відбулося районне фольклорне свято «Колочавське відлуння Терембіанської долини» (спільно з Чеською Республікою); практично не використовується природний дар – лікувально-мінеральна вода «Боркут».

На озері Синевир спостерігається традиційний наплив туристів у цей період року, але зважаючи на «розбиті» дороги до нього важко доїхати на автомобілі. Долання цих «перешкод» на довго залишається у пам'яті відвідувачів, особливо іноземних. Невпорядкованість екскурсійних потоків, стихійна торгівля прямо на березі унікального озера, а також через кліматичні зміни (в озері відмічаються найменші глибини) нівелюють об'єкт значного туристичного потенціалу.

Зважаючи на вищевикладене пропонуємо:

1) Широко висвітлювати у засобах масової інформації події пов'язані з розвитком основних туристичних об'єктів Закарпатської області, до яких відносимо: село Колочава (музей-скансен архітектури та побуту «Старе село», особливості місцевої кухні), село Нижнє Селище (швейцарська сироварня), озеро Синевір (як одне з семи природних чудес України), реабілітаційний центр для ведмедів (найбільший в Європі), туристичні маршрути на найвищі вершини України (Говерла (2061 м), Бребенескул (2036 м), Петрос (2020 м), Піп-Іван (2020 м)) тощо.

2) Працівникам обласних управлінь туризму та рекреацій розробити туристичні маршрути, які охоплюють не лише туристичні об'єкти Закарпаття, а також дадуть можливість продегустивати мінеральні води «Сойми» смт Міжгіря, «Боркут» с. Колочава та інші; розробити нові туристичні маршрути які б проходили по лісах із виходом до гірських річок.

3) Учителям географії, історії, українознавства акцентувати увагу на місцевих історичних особливостях, як наприклад, постать останнього опришка Карпат – Шугая, організувати відвідування учнями музею «Лінія Арпада» та ін.

4) Створити сучасні документальні фільми про значні туристичні об'єкти рідного краю, зокрема – «Школа вівчарства» в селі Колочава (єдина в Україні, де туристи ознайомлюються з однією із найстаріших професій в Карпатах – вівчарством).

5) Систематизувати розвиток екстремальних видів спорту та відпочинку з використанням природних можливостей Закарпаття: екстремальні сплави по гірським річкам, дисципліни велосипедного туризму в горах (апхіл, крос-кантрі, фрі-райдінг, даунхіл тощо), бейс-, банджі- та роупджампінг, а також парашутний та парашутний види спорту.

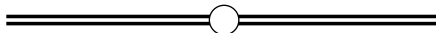
6) На державному рівні підняти питання відновлення унікального музею лісу і сплаву біля села Синевир, який був зруйнований повинню (подібних туристичних об'єктів є всього два у світі – в Україні і в Канаді).

7) Активно залучати туристичні об'єкти України до Всеукраїнської системи туристично-маркових місць «Туристичні марки» (наприклад, туристична марка №98 с. Колочава – «Церква Святого Духа, 1795»).

Література

1. Аржевітін С. Мала Батьківщина є у кожного / С. Аржевітін // Нова Колочава. – №28. – 14 с.
2. Кифяк В.Ф. Стратегічні напрями розвитку сфери рекреації і туризму в Закарпатській області та її вплив на соціально-економічний стан регіону / В.Ф. Кифяк, О.В. Кифяк // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Соціально-економічний розвиток регіону: діагностика, стратегія та управління. – Випуск 4(60). НАН України. Інститут регіональних досліджень / Редкол.: відп. ред. академік НАН України М.І. Долінський. – Львів, 2006. – С. 130.
3. Лютак О.М. Пріоритетні напрями розвитку туристично-рекреаційної сфери транскордонних регіонів [Електронний ресурс] / О.М. Лютак // Збірник наукових праць. Науковий вісник Луцького національного технічного університету. – Електронні дані. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/25_PNR_2012/Economics/2_115725.doc.htm.
4. Рутинський М.Й. Зелений туризм / М.Й. Рутинський, Ю.В. Зінько. – К.: Знання, 2008. – 271 с.
5. Сайт «Туристичні марки». Україна [Електронний ресурс]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://www.turystycni-marky.com.ua/ua/shho-take-turistichni-marki-1.html>.

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ХХІ СТОЛІТТЯ У ПІЗНАВАЛЬНОМУ ТА ПРИКЛАДНОМУ АСПЕКТІ

УДК 001.8:330.1

ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТ КІЛЬКІСНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В ЕКОНОМІЦІ

Алімпієв Є.В.,
доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри економічної теорії
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

Бути науковцем в Україні означає займатись улюбленою справою всупереч багатьом несприятливим умовам. Проте наука в Україні, і зокрема, наука економічна, має значний потенціал, про що свідчить визнання молодих українських вчених на міжнародному рівні, серед яких Ю. Городніченко (магістр НаУКМА, Ph.D. University of Michigan) [1], Т. Мілованов (Ph.D. University of Wisconsin-Madison) та інші.

У відповідності до норм нового Закону України «Про вищу освіту» першим кроком для того, щоб розпочати кар'єру науковця, є вступ до аспірантури із перспективою захисту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії (раніше – ступеня кандидата наук) [2, ст. 5]. Навчання у аспірантурі і написання дисертації обов'язково має передувати здобуття освітнього ступеня магістра, який передбачає виконання низки самостійних робіт від есе, рефератів і курсових проектів до дипломної роботи магістра. Спадкоємність і поступове ускладнення робіт передбачає готовність аспіранта до виконання вимог до написання дисертації. Проте на практиці багато аспірантів не знають, як розпочати роботу над дисертацією і виконати, власне, наукове дослідження належного рівня.

Порівняльний аналіз магістерських та кандидатських кваліфікаційних робіт з економіки, виконаних у європейських та вітчизняних вишах підтверджує факт значного якісного розриву. Одна з причин такого стану – низька вмотивованість студентів-економістів до навчання та наукових досліджень.

Особливо гостро проблема якості практичної підготовки студентів-економістів виявляється у недержавних ВНЗ, де до студентів ставляться більш поблажливо.

У державних ВНЗ, де підготовка аспірантів відбувається за кошти державного бюджету, контроль за виконанням вимог освітньо-наукових програм підготовки аспірантів є більш впорядкованим і системним. Проте і у державних ВНЗ значна частина аспірантів не виконує формальних вимог і не виходить на захист.

Не менш важливою причиною недостатньої вмотивованості і, як наслідок, низької якості практичної підготовки студентів є втрачені в умовах складних і тривалих ринкових трансформацій української економіки зв'язки між потребами сучасного ринку праці та пропозицією фахівців, яку забезпечують вітчизняні вищі. Навіть якісна економічна освіта дає надто мало знань для розуміння реальних господарських процесів у вітчизняній економіці у її сучасному стані.

Ще однією причиною недостатньої практичної підготовки студентів є відсутність реальної мотивації професорсько-викладацького складу до підвищення якості викладання і спрямованості на результати освітнього процесу. Система оцінки результатів навчально-методичної роботи викладачів у вітчизняних ВНЗ реалізується за формальними критеріями і здебільшого є знеособленою. Рейтинг викладача ніяк не враховує зворотних зв'язків, таких як успішне працевлаштування колишніх студентів або відсоток тих, хто продовжив навчання у аспірантурі. Отже, не рідко викладання таких дисциплін як математичний аналіз, економетрика, макроекономічне прогнозування тощо носить суто теоретичний оглядовий характер і не надає майбутньому аспірантові практичних знань та вмінь, достатніх для самостійного наукового дослідження.

В аспірантурі вітчизняних вишів обов'язковими є такі дисципліни як іноземна мова, філософія, інформатика, з яких складаються кандидатські іспити. Як додаткові дисципліни в окремих аспірантурах викладаються «українська мова у наукових дослідженнях», «комп'ютерна техніка», друга іноземна мова [3].

Разом з тим, аспірантам на початку власного наукового шляху не вистачає практичних навичок організації наукової роботи, навичок збору та обробки первинної інформації, планування графіку роботи над дисертацією, практики застосування інструментів кількісного аналізу соціально-економічних явищ і процесів, аналізу їх симптомів, причин виникнення, динаміки і інтерпретації розрахункових результатів. Таким чином, в системі підготовки аспірантів існує нагальна потреба у створенні для молодих вчених нових стартових умов та імпульсу для початку індивідуальної наукової роботи. Існуюча система наукового керівництва аспірантами не завжди забезпечує задоволення цих потреб.

У відповідності із зазначеними пріоритетами посилення практичної підготовки аспірантів в університеті «КРОК» у 2015/16 навчальному році у програму підготовки аспірантів з економічних спеціальностей уведено курс «Практикум кількісних досліджень національної економіки». Даний курс призначений для поглиблення практичних навичок для реалізації макроекономічних досліджень. Він ґрунтується на використанні знань з національної економіки, макроекономіки та економетрики і, одночасно, передбачає поглиблене вивчення цих дисциплін у розрізі дисертаційних тем слухачів.

Завдання дисципліни передбачають поглиблення практичних навичок дослідницької роботи аспірантів, розвиток критичного мислення, опанування прийомами пошуку, обробки та аналізу статистичної інформації, поглиблення навичок економетричного моделювання на основі часових рядів даних національної статистики, опанування технологій підготовки наукових робіт із представленням результатів емпіричних досліджень.

Крім практично-орієнтованої лекційної частини, курс передбачає виконання розрахункових завдань та виконання індивідуальних дослідницьких проектів, визначених як елементи більш загального дослідження за темою дисертації. У результаті аспіранти мають можливість опанувати сучасні прийоми та інструменти економічних досліджень у контексті власної теми наукового дослідження.

Запровадження у освітньо-наукову програму підготовки аспірантів практично-орієнтованих курсів із набуттям компетенцій з аналізу та прогнозування економічних процесів, системного бачення основних тенденцій та проблем сучасного світового господарства, формування та наукової аргументації власної позиції з вирішення

економічних проблем національної економіки є важливим завданням модернізації вітчизняної освіти, зокрема, системи підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації.

На наш погляд, у формуванні програм підготовки аспірантів важливо відштовхуватись від фактичних потреб, які виникають у слухачів аспірантури у процесі роботи над дисертацією. Доцільною є й симетричність конкретних дисциплін у вітчизняних та західних освітньо-наукових програмах підготовки доктора філософії на даному етапі наближення до європейських стандартів не відіграє значної ролі.

Література

1. Рейтинг RePEc 200 кращих молодих економістів [Електронний ресурс] / RePEc, станом на 07.2015 р. – Електронні дані. – Режим доступу: <https://ideas.repec.org/top/top.young.html>.

2. Про вищу освіту: Закон України № 1556-VII від 01.07.2014 [Електронний ресурс] / Сайт Верховної Ради України. – Електронні дані. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T141556.html.

3. Розклад занять для аспірантів на 20015 р. [Електронний ресурс] / Вінницький національний аграрний університет. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://www.vsau.org/web/vsau/vsau.nsf/3dcc95793af3e876c2256fcf00592f70/7891e31b6ef2c751c2257bde0032cf46?Opendocument>.

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЛОГІСТИЧНИХ СИСТЕМ ЯК ТЕОРЕТИЧНА ПРОБЛЕМА

Алькема В.Г.,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри управлінських технологій
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

Економічна ефективність логістичної діяльності підприємств значною мірою залежить від рівня використання їх активів, які відносять до реальних інвестицій. В зв'язку із тим, що підвищення рівня використання активів логістичної системи підприємства має значний вплив на стан загальних показників його господарювання як у довго-, так і у короткостроковому періодах, у переважній більшості наукових робіт розглядаються теоретичні й практичні аспекти управління ефективністю використання реальних інвестицій на засадах цільового та інших наукових підходів. Але у сучасній науковій літературі з менеджменту на цей час наведені лише формальні правила побудови дерев цілей, що слідує з теорії графів, а принципам, що враховують економічну сутність зв'язків між показниками діяльності підприємств, не приділено належної уваги. З огляду на це в процесі виконання досліджень науковцям бажано надати пропозиції щодо максимізації ефективності інвестицій в основні активи логістичних систем підприємств з урахуванням специфіки їх діяльності.

У процесі управління матеріальними потоками, який є суттю логістичного менеджменту, найбільш важливим стає дослідження впливу інвестицій в оборотні активи (тобто оцінка економічної ефективності від прискорення оборотності обігових коштів) на економічну ефективність як логістичної діяльності, так і інших видів діяльності підприємства у цілому. Основним чинником, що сприяє підвищенню ефективності логістичної діяльності на підприємствах є прискорення оборотності оборотних коштів. Його можна досягти абсолютним або відносним вивільненням вказаного виду коштів. Це призводить до разової економії оборотного капіталу. Своєю чергою, відносне зменшення логістичних витрат та зріст прибутку від прискорення оборотності оборотних коштів забезпечують зростан-

ня чистого прибутку підприємства і, як наслідок його рентабельності. А це, у кінцевому підсумку, сприяє отриманню економічного ефекту від інвестування будь-яких заходів, спрямованих на поліпшення логістичної системи. З огляду на це в наукових дослідженнях слід розробити й рекомендувати для практичної реалізації цілей заходи для підвищення рентабельності оборотних активів підприємства і економічного ефекту від зростання рівня використання оборотного капіталу, вкладеного в його логістичну систему, які рекомендуються до використання для оцінки впливу оборотності оборотних коштів і запасів на економічну ефективність логістичної діяльності.

Для розрахунку економічного ефекту, що одержують в логістичній системі підприємства у процесі їх функціонування нами рекомендовано використання різних за спрямованістю критеріїв оцінки результату господарювання, а саме: витратного, метою якого є мінімізація будь-яких видів витрат, і результатного, що спрямований на максимум ефекту, який заплановано отримати.

Слід також спрямовувати зусилля науковців на удосконалення методичних підходів до оцінки економічної ефективності інвестицій в логістичну діяльність, що дозволяє вирішити проблеми максимізації ефективності інвестицій в активи логістичної системи підприємства.

Але це одна є лише одна сторона наукової проблеми. Ефективність логістичної діяльності підприємств істотно залежить і від величини витрат на її здійснення. В результаті узагальнення результатів дослідження вітчизняних і закордонних учених встановлено, що в загальній структурі витрат підприємства витрати на логістику становлять значну частку. Це потребує пошуку шляхів їхнього скорочення. Зважаючи на необхідність вирішення цієї проблеми, в наукових роботах слід присвячувати увагу дослідженню складу і структури логістичних витрат, місця і послідовності їхнього формування в процесі господарювання підприємства. На рисунку представлено сучасну класифікацію логістичних витрат.

У запропонованій класифікації групування логістичних витрат виконано у відповідності до наявних на підприємствах виробничо-господарських процесів, пов'язаних з постачанням матеріальних ресурсів, виробництвом продукції, її розподілом і збутом, поверненням реалізованої продукції на підприємство, утилізацією і знищенням відходів. Слід також вказати, що однією з позитивних рис

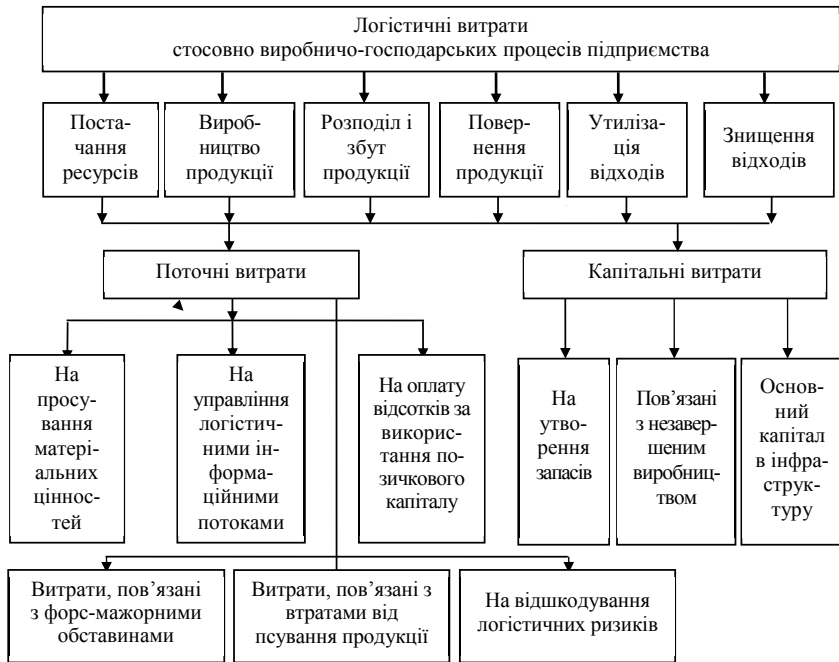

Рис. 1. Групування логістичних витрат стосовно виробничо-господарських процесів логістичної системи підприємства по О.М. Сумцю

класифікації є та, що в неї закладено поділ логістичних витрат на поточні й капітальні. Це у повній мірі узгоджується з типологією О.М. Сумця до видів логістичних витрат на підприємствах [1].

Запропонована класифікація є підґрунтям для коректного обчислення і порівняння між собою витрат на виконання кожного виду логістичної діяльності виробничо-господарських процесів і здійснюваних в їхніх межах функцій з загальними логістичними витратами підприємства. Це конче необхідно для розробки першочергових заходів щодо скорочення логістичних витрат у процесі здійснення підприємствами виробничої і комерційної діяльності.

Загальні поточні логістичні витрати є важливим оцінним показником логістичної діяльності і вони мають істотний вплив на стан загальних показників діяльності підприємства, а саме: собівартість, прибуток, рентабельність, чистий грошовий потік та індекс доходності інвестицій в логістичну систему.

Визначення і дальший аналіз загальних поточних логістичних витрат має велике методологічне і практичне значення, бо його результатів потребують фактично всі напрями й сфери діяльності підприємств.

Література

1. Сумець О.М. Операційний менеджмент. – Ч.1. Теоретико- методологічний аспект проектування операційних систем підприємств: [монографія] / О.М. Сумець, М.В. Черкашина. – Харків : КП «Міська друкарня», 2013. – 152 с.

ПОДАТКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

**Богер О.В.,
аспірантка**

**ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»**

Стимулювання інноваційної діяльності – один з головних напрямків економічної політики, якому приділяють значну увагу сучасні уряди багатьох країн світу для забезпечення необхідного рівня конкурентоспроможності економік.

Інструменти фіскальної політики є дієвими засобами стимулювання становлення інноваційної економіки в умовах слабких ринкових інститутів і нерозвиненої фінансової системи.

Аналізуючи існуючі інвестиційні програми і здатність участі в них України, можна зробити висновок, що пріоритетними є міжнародні програми Європейського Союзу [1].

В світі використовуються дві моделі фіскального стимулювання інноваційної діяльності:

- використання загальних фіскальних стимулів інноваційним підприємствам, що охоплює: загальне право на податкове виключення з бази оподаткування корпоративного податку витрат на науково-дослідні розробки, яке поширене у західних країнах.

- Впровадження спеціальних режимів економічної діяльності, коли інноваційним підприємствам створюються особливо сприятливі умови в межах певних територій або галузей [2].

В Україні стимули, для інноваційної діяльності досить обмежені. Передбачено такі види фінансової підтримки: повне та часткове безвідсоткове кредитування пріоритетних інноваційних програм, повна чи часткова компенсація державою відсотків, сплачуваних суб'єктами інноваційної діяльності банкам та іншим фінансово-кредитним установам; надання державних гарантій комерційним банкам, що здійснюють кредитування пріоритетних інноваційних проектів; звільнення від перерахування до бюджету сум ввізного мита для суб'єктів інноваційної діяльності, технологічних парків та наукових парків; застосування 20-відсоткової норми прискореної

амортизації основних фондів для суб'єктів технологічних парків [3; 4].

Структурні зміни, що відбувалися в економіці України, характеризуються стрімкою втратою позицій галузями, які визначають науково-технічний прогрес. На жаль, стратегічні пріоритетні напрями інноваційної діяльності на 2011 – 2021 роки не реалізуються [5].

З огляду на чинне законодавство України у сфері податкового регулювання інноваційного розвитку, можна стверджувати, що є певне юридичне забезпечення становлення інноваційної економіки. Більшою проблемою є недостатня реалізація законодавства. З цією думкою погоджуються і міжнародні експерти [6].

Інноваційні підприємства в Україні стримуються податковим навантаженням та відсутністю дієвих податкових стимулів. Необхідно розробляти та впроваджувати ефективний податковий інструментарій стимулювання становлення інноваційної економіки, який охоплюватиме:

- пряму фінансову допомогу – державне замовлення, кредити, гранти, прямі інвестиції, фінансові гарантії;
- податкові стимули для інноваційних підприємств: податкові знижки та податкові кредити за єдиним соціальним внеском ЄСВ;
- збалансований розвиток фундаментальних і прикладних досліджень як на регіональному так і на галузевому рівні.

В Україні податкове регулювання інноваційної діяльності перебуває на стадії становлення і потребує суттєвого реформування.

Література

1. «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» [Електронний ресурс] / Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

2. Щодо вдосконалення бюджетно-податкових інструментів стимулювання інноваційної діяльності в Україні [Електронний ресурс] // Аналітична записка Відділ економічної стратегії (О.О. Молдован, О.О. Єгорова). – Електронні дані. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1104/>.

3. Про інноваційну діяльність: Закон України №40-IV від 04.07.2002 [Електронний ресурс] / Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. №2755-VI [Електрон-

ний ресурс] / Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

5. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні: Закон України №3715-VI від 08.09.2011р. [Електронний ресурс] / Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

6. Innovation Performance Review of Ukraine». United Nations Economic Commission For Europe [Електронний ресурс] / UNECE. – Електронні дані. – Режим доступу: www.unece.org/fileadmin/DAM/ceci/publications/icp7.pdf.

ГЛОБАЛЬНА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА КРИЗА І ПОСТМОДЕРНІСТСЬКИЙ РЕНЕСАНС ПОЛІТИЧНОЇ ЕКОНОМІЇ

Бодров В.Г.,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри управління національним
господарством та економічної політики
Національна академія державного управління
при Президенті України

Триваюча світова економічним криза яскраво продемонструвала обмеженість наявного методологічного інструментарію англо-американської версії економічної науки з її абсолютизацією формалізованого функціонального аналізу у прогнозуванні, запобіганні і подоланні руйнівних наслідків та суперечностей сучасного соціогосподарського розвитку. Натомість у пошуках альтернативних підходів помітно зросла значимість політекономічної парадигми економічного знання та управління господарськими процесами. В останні роки у багатьох країнах світу – від США і Західної Європи до Китаю та Японії – розгортається нова хвиля політекономічних досліджень, бурхливо ростуть старі і створюються нові політекономічні асоціації, праці класиків політекономії та їх сучасних послідовників видаються величезними накладками. Зрозуміло, що цей феномен потребує свого пояснення й усвідомлення з точки зору можливостей застосування далеко невичерпаного потенціалу постмодерністського ренесансу політичної економії в умовах глобальних трансформацій світового господарства та його національних складових.

Особливі ознаки політичної економії полягають у зосередженні уваги на соціальних, гуманітарних, технологічних, інформаційних, екологічних і глобальних проблемах, визнанні наявності у людини не тільки грошових, але й альтруїстичних цінностей та мотивів, інноваційного потенціалу не тільки принципів конкуренції, а й відносин солідарності. Вона створює методологічні і теоретичні передумови для наукових відповідей на «довічні» і нові питання української економіки і суспільства. Орієнтована на пріоритет людських

якостей і соціально-екологічних та інноваційно-технологічних цінностей, політична економія покликана зіграти принципово значущу роль у формуванні гуманістичної економічної культури, освіти, політики, нового мислення. Адекватних епосі бурхливих глобальних змін.

Все це доводить, що сучасна політична економія володіє методологічним і теоретичним потенціалом для вирішення як глобальних, так і специфічно національних проблем соціально-економічного розвитку, для вироблення стратегічних рекомендацій в галузі економічної політики. Більше того, саме політекономія може достовірно і точно розкрити економічні інтереси соціальних груп і рушійних сил, що стоять за тими чи іншими моделями економічної політики, обґрунтувати соціальні результати, вигоди і втрати від їх реалізації.

Не менший потенціал у політичній економії є в області освіти. Вона дозволяє прищепити студентам смак до фундаментальних соціально-економічних знань, сформувати у них розуміння різноманіття економічних шкіл і напрямів, навчити їх теоретично-вивіреному діалогу і сформувати у них потребу в пошуку принципово, фундаментально нових теоретичних і практичних економічних рішень.

Сучасна світова фінансово-економічна рецесія за своїми причинами, масштабами і глибиною має яскраво виражений цивілізаційно-інституційний характер, що відкриває широкі можливості для її політекономічного переосмислення і віднайдення ефективних шляхів подолання. Саме політекономічний підхід дозволяє визначити глибинні причини глобальної кризи, які залишилися по за увагою представників ліберальної ортодоксії. Такими причинами виступають, насамперед :

- 1) демонтаж у 80-90-ті роки 20 століття в розвинених країнах системи інститутів державного регулювання економіки кейнсіанського типу в результаті «неоконсервативної контрреволюції»;

- 2) інституціоналізація в країнах з розвиненим ринковим господарством боргової, ігрової, віртуальної економіки з відповідною інфраструктурою з її обслуговування;

- 3) перехід світового господарства на рубіжні 21 століття на понижувальну фазу довгої хвилі світової економічної кон'юнктури, що передбачає використання якісно нових інститутів соціогосподарського розвитку.

Однак головна особливість сучасної глобальної кризи з точки зору пошуку шляхів її подолання полягає в тому, що це, насамперед, криза адекватності розуміння економічних і соціальних процесів, їх взаємозв'язку з фінансовими потоками. У передкризовий період вважалося, що фінансова, в т.ч. грошово-кредитна політика, може ґрунтуватися на правилах. Але за останні роки дослідження показали, що в рядах макроекономічних змінних відсутні закони подібності і фрактальні структури. Економічні закони набувають все більш імовірнісний характер. Економічна система стає сферою “блукаючих” кількісних закономірностей.

Криза зумовила необхідність перегляду найважливіших наукових положень і догм в області теорії макроекономічної рівноваги (проблема турбулентності), концепції ефективності ринків (проблема оцінки активів); концепції ризик-менеджменту (проблема виникнення нових ризиків). Причому, тотальному переосмисленню підлягає не тільки пануюча протягом останніх 40 років неокласична, неоліберальна інтерпретація зазначених проблем, але й кейнсіанська парадигма економічної теорії і політики. Саме кейнсіанська теорія і практика стимулювання сукупного попиту не спрацювала і мала згубні наслідки в транзитивних країнах з культурою індустріального розвитку, що стали поспішно на шлях повної й односторонньої відкритості своїх господарських систем. Це і призвело до вимивання вітчизняного товарного виробництва, його імпортозаміщення за рахунок дешевих кредитних ресурсів і викликало ситуацію класичної «пастки ліквідності».

За таких обставин цілком резонно звернути свій погляд у бік інших теоретичних конструктів і моделей соціогосподарського розвитку, зокрема політекономічної парадигми економічної теорії в її інституціональному дизайні. Повернення до первісного, класичного розумінню політичної економії як науки про закони управління господарством з традиційним наголосом на дослідженні причинно-наслідкових зв'язків і відносин процесу суспільного відтворення, проблематики власності, економічної і соціальної справедливості, циклічності і стадіальності розвитку, економічної політики істотно доповнює і заповнює прогалини, методологічні лакуни функціонального аналізу. При цьому інституціоналізація політичної економії значно розширює і збагачує предметну і методологічну області процесу пізнання закономірностей господарського розвитку, що має сьогодні виняткове значення для розумін-

ня поліваріантності суті глобальної кризи і пошуку шляхів її подолання.

Так, для країн, які вичерпали або втратили під час кризи конкурентні переваги (наприклад, у вигляді дешевої робочої сили, низьких цін на енергоносії тощо) і не мають багатих природних ресурсів, відчують дефіцит інвестиційних, фінансових ресурсів, несуть тягар боргових зобов'язань перед власним населенням та міжнародними фінансовими організаціями, чи не єдиним виходом із ситуації, що склалася, є підвищення якості інститутів і, насамперед, інститутів соціогосподарського розвитку та державного і глобального регулювання. Політична економія інституційних змін відкриває певні можливості у теоретичному та економіко-політичному плані для відповіді на виклики епохи глобальних трансформацій.

Постмодерністська політична економія інституційних змін з самого початку звертала особливу увагу на соціально-гуманітарні та екологічні наслідки господарських процесів та економічних рішень. У центрі сучасної політичної економії – людина як не тільки раціональний егоїст, але і людина – творець культури, людина у всьому розмаїтті його соціальних інтенцій, цінностей і стимулів, людина як найвища цінність економіки, в якій ринкова ефективність є лише один із засобів розвитку. Така – орієнтована на пріоритет людських якостей і соціально-екологічних цінностей – економічна теорія може і повинна зіграти принципово значущу роль у формуванні гуманістичної економічної культури, освіти, політики складної і суперечливої епохи глобальних трансформацій.

ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

**Бодрова Д.В.,
аспірант кафедри економічної теорії,
макро- та мікроекономіки**

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Подолання глибокої суспільно-політичної і фінансово-економічної кризи в Україні передбачає системні зміни. Одночасно мають формуватися засади нової моделі економічного розвитку. Її передумовою має стати інноваційна модернізація всього національного господарства, що дозволить вивести країну на траєкторію сталого зростання і посилить її конкурентоспроможність в процесі інтеграції до європейського економічного простору. Першим кроком на цьому шляху має бути інституційне забезпечення інноваційного розвитку, створення ефективної інституційної інфраструктури.

Основне завдання при реалізації відповідної політики інноваційного розвитку в країні полягає у формуванні національної інноваційної системи, яка змогла б органічно поєднати систему генерації нових знань (науку), їх поширення (освіту й підвищення кваліфікації) та стимулювання ділової активності підприємств.

При формуванні сприятливого інституційного середовища, насамперед, необхідно визнати на рівні суспільної свідомості, що наука як генератор нових знань стає одним із основних пріоритетів розвитку. Україна ще має достатній науковий потенціал для продукування нових знань та інновацій. Особливу увагу слід звернути на державні інститути, які мають забезпечити швидке впровадження наукових розробок у виробництво для подолання тенденції до деіндустріалізації. В основі державної політики повинні бути заходи і відповідні алгоритми, що дозволять створити сприятливі інвестиційні умови для підприємств, які активно впроваджують інновації.

Наступним завданням є розбудова розгалуженої інфраструктури, збільшення інституційних організацій таких, як бізнес-інкубатори, технопарки. Саме вони забезпечують рівновагу інноваційної пропозиції та інноваційного попиту. Особливим елементом цієї інфраструктури має стати інститут інноваційної безпеки, захист прав

інтелектуальної власності на науково-дослідні і конструкторські розробки. Розробники інноваційних продуктів і послуг повинні бути впевнені, що їх наукові результати захищені, впроваджені у виробництво і вони одержать належну інтелектуальну ренту.

Створення сприятливих інституційних умов стимулюватиме залучення інвестицій в інноваційну сферу. В свою чергу покращення інвестиційного клімату буде мотивувати підприємства до впровадження інновацій. Залучення інституційних інвесторів дозволить зменшити кредитні ризики бюджетного фінансування та забезпечить доступ підприємств на світові ринки технологій, вирішити питання захисту інтелектуальної власності. Важливим заходом держави має стати надання пільгового оподаткування інноваційних проєктів.

Одним з основних пріоритетів інституційного конструювання національної інноваційної системи є суттєве підвищення статусу науковця у суспільстві, що дозволить залучити до інноваційної діяльності талановиту молодь з високим рівнем комп'ютерної та мовної підготовки і зменшити відтік молодих фахівців закордон. Забезпечення нормального фінансування науковців стимулюватиме їх до «креативного мислення» та комерціалізації наукових розробок.

Ефективна національна інноваційна система неможлива без вдосконалення законодавчої бази інноваційного розвитку на основі застосування світового досвіду із впровадження законів про трансфер технологій, венчурне фінансування, тощо. Для комерціалізації наукових розробок важливим є залучення до інноваційної діяльності на взаємовигідних умовах малого і середнього бізнесу, розвиток державно-приватного партнерства за моделлю «контрактів життєвого циклу».

Існує низка зовнішніх чинників, які необхідно врахувати при інституалізації національної інноваційної системи. Розвиток глобальних економічних процесів сприяє використанню переваг інформаційного середовища та акумулюванню надбань світової науки і технологій. Для вітчизняних науковців важливим є поглиблення обміну знаннями з фахівцями, які успішно працюють закордоном у провідних країнах-інноваторах світу. Певні можливості відкриває і започаткований процес імплементації Угоди про асоціацію України з ЄС та поглиблену зону вільної торгівлі у сенсі зміни стандартів якості виробництва товарів шляхом застосування інноваційних технологій.

Важливі орієнтири для формування сприятливого інституційного середовища інноваційної діяльності визначені у президентській Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020». Серед них, зокрема, створення ефективної інституційної системи запобігання та протидії корупції, незалежного судочинства та суміжних правових інститутів задля реалізації принципів верховенства права. На жаль, з поля зору розробників Стратегії випали питання формування інституційної інфраструктури у вигляді технопарків, технополісів та бізнес-інкубаторів. Саме розвиток інституційної інфраструктури здійснює мультиплікативний ефект на все національне господарство, оскільки веде до розгортання малого і середнього бізнесу, створення нових робочих місць, збільшення надходжень коштів у державний бюджет. Зазначений комплекс заходів з підвищення якості інституційного середовища дозволить країні провести інноваційно-структурну модернізацію економіки, посилить її конкурентоздатність на світових ринках, сприятиме забезпеченню добробуту населення.

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ НАПЕРЕДОДНІ ТА ПІСЛЯ КРИЗИ 2008–2009 РОКІВ

Ватаманюк О.З.,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економічної теорії

Львівський національний університет імені Івана Франка

Ватаманюк М.М.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної теорії

Національний лісотехнічний університет України

Упродовж майже чверті століття до кризи 2008–2009 років монетарна політика була основним знаряддям стабілізаційної політики у країнах з розвинутою економікою. Це стало закономірним наслідком успішного впровадження результатів теоретичних досліджень і важливих інституційних змін у сфері практичної реалізації заходів грошово-кредитної політики.

Активні наукові дослідження та успіхи у подоланні інфляції сприяли формуванню у другій половині 1990-х років консенсусної моделі монетарної політики, яка поєднала характерні риси неокласичного та неокейнсіанського підходів у сучасній економічній теорії. Ця модель обґрунтувала чотири основні положення, які на той час вже пройшли ретельну перевірку практикою:

- 1) пріоритет стабільності цін;
- 2) таргетування базової інфляції;
- 3) важливість довіри щодо збереження низької інфляції;
- 4) превентивна політика процентної ставки, що підтримується зрозумілими цілями та прозорими процедурами [1].

Існує й дещо ширший перелік базових принципів, на яких у цей час ґрунтувалися практичні підходи до монетарної політики абсолютної більшості центральних банків [2]:

- 1) інфляція завжди і всюди є монетарним явищем;
- 2) стабільність цін має важливі переваги;
- 3) у довгостроковому періоді немає вибору між безробіттям та інфляцією;

- 4) очікування відіграють вирішальну роль у визначенні інфляції і трансмісії впливу монетарної політики на економіку;
- 5) реальні процентні ставки зростають зі зростанням інфляції;
- 6) монетарній політиці притаманна проблема часової непослідовності;
- 7) незалежність центрального банку допомагає підвищувати ефективність монетарної політики;
- 8) наявність надійного номінального якоря є ключовим чинником для забезпечення ефективності монетарної політики;
- 9) фінансові тертя відіграють важливу роль у коливаннях ділової активності.

Згадані теоретичні принципи трансформувалися у відповідні практичні підходи, які, з погляду фахівців МВФ, можна було виразити за допомогою декількох ключових тез [3]. Попри те, що найважливішою метою монетарної політики вважалося утримання інфляції на стабільно низькому рівні, більшість центральних банків забезпечували гнучкість таргетування інфляції, тобто досягнення цільового рівня поступово, а також допускали коливання індексу споживчих цін, якщо інфляційні очікування при цьому залишалися стабільними. Все більшої популярності набувала думка, що інфляція має бути не лише стабільною, але й дуже низькою: поширеним орієнтиром цільової інфляції став показник близько 2% у рік, водночас ризики потрапляння у пастку ліквідності вважалися не надто значними. Монетарна політика все частіше зводилася до використання одного інструменту – ключової короткострокової процентної ставки, яку центральний банк безпосередньо контролює за допомогою операцій на відкритому ринку.

Переконливим свідченням результативності монетарної політики як знаряддя стабілізації стало помітне зниження темпів інфляції та волатильності темпів економічного зростання у країнах ОЕСР. Проте з початком фінансово-економічної кризи 2008 – 2009 рр., причини якої коренилися передовсім у монетарній сфері економіки, перед фахівцями, що формулюють теоретичні засади і пропонують практичні заходи монетарної політики, постали нові завдання.

Незважаючи на достатньо оперативну реакцію та рішучість Федеральної резервної системи, ситуація в економіці США стрімко погіршувалася. Відповідаючи на закиди частини економістів про неефективність стимулювальної монетарної політики у цей період, Ф.Мишкін наполягає, що за жорсткішої політики процентні ставки

в економіці були б значно вищими, сукупні видатки – нижчими, а економічний спад – помітно глибшим [4].

Одночасно із досягненням федеральною резервною ставкою нижньої межі можливості традиційного інструментарію монетарної політики виявилися вичерпаними. ФРС США була змушена вдатися до нетрадиційних підходів, двома основними з яких стали управління очікуваннями (через комунікативну політику центрального банку) та зміни балансу центрального банку.

Для опису процесу управління очікуваннями використовують термін «forward guidance», який можна перекласти українською як перспективне орієнтування, тобто чіткі недвозначні твердження центрального банку щодо перспектив майбутньої політики на додаток до регулярних оголошень про поточні заходи політики [5]. Як наголошує М.Вудфорд, на рішення економічних агентів ключовий вплив мають не поточні рівні короткострокових процентних ставок, а радше прогнозована траєкторія зміни короткострокових ставок на тривалий період часу [6]. Як наслідок, можливі різні варіанти розвитку економіки у короткостроковому періоді залежно від очікувань щодо процентної політики у майбутньому.

Федеральна резервна система почала зосереджувати особливу увагу на своїй комунікативній політиці вже з грудня 2008 р. Принципові твердження щодо майбутньої динаміки федеральної резервної ставки було далі зроблено у березні 2009 р., у серпні 2011 р. та у січні 2012 р. [5]. У період після серпня 2011 року перспективне орієнтування, здійснюване ФРС, формувало очікування щодо динаміки процентної ставки упродовж декількох наступних місяців у такий спосіб, що зробило ці очікування відносно нечутливими до інших макроекономічних чинників [6].

Ще один підхід, що набув популярності за досягнення процентною ставкою нижньої межі, стосується змін балансу центрального банку – зміни обсягів зобов'язань або, інакше, кількісне пом'якшення, та зміни структури його активів. Вже у листопаді 2008 р. ФРС оголосила про початок масштабної програми придбання активів, яку було розширено у березні 2009 р. Упродовж 2011–2012 рр. було запроваджено ще дві програми кількісного пом'якшення. З 2013 р. ФРС перейшла до поступового скорочення обсягів щомісячного викупу цінних паперів у межах згаданих програм.

Згідно з результатами низки досліджень, наслідком програм ви-

купу активів стало відчутне зниження дохідностей довгострокових казначейських облігацій та різноманітних іпотечних і корпоративних облігацій, а також тривале зростання ринку акцій у США. Водночас результати економетричного моделювання, проведеного фахівцями ФРС, засвідчили, що станом на 2012 рік перші два раунди викупу активів сприяли зростанню обсягів виробництва майже на 3% та створенню у приватному секторі економіки понад 2 мільйонів робочих місць [7].

Нового консенсусу щодо необхідних змін монетарної політики у посткризовий період поки що не досягнуто. Достатньо процитувати фахівців МВФ, оптимізм яких сьогодні дещо зменшився: «Ідея ... полягала в тому, що центральні банки повинні перейти від підходу, заснованого переважно на одній цілі та використанні одного інструменту (темپ інфляції та політика процентних ставок) до підходу з більшою кількістю цілей та інструментів. Двома роками пізніше вибір як набору цілей, так і набору інструментів залишається дискусійним» [8].

Література

1. Goodfriend M. How the World Achieved Consensus on Monetary Policy / M. Goodfriend // Journal of Economic Perspectives. – 2007. – Vol. 21. – №4. – P. 47–68.
2. Mishkin F.S. Monetary Policy Strategy: Lessons from the Crisis [Електронний ресурс] / F.S. Mishkin // NBER Working Paper №16755. – 2011. – 62 p. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://www.nber.org/papers/w16755>.
3. Blanchard O. Rethinking Macroeconomic Policy [Електронний ресурс] / O. Blanchard, G. Dell’Ariccia, P. Mauro // INTERNATIONAL MONETARY FUND. – February 12. – 2010. – 18 p. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/spn/2010/spn1003.pdf>.
4. Mishkin F.S. Is Monetary Policy Effective During Financial Crises? [Електронний ресурс] / F.S. Mishkin // NBER Working Paper №14678. – 2009. – 15 p. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://www.nber.org/papers/w14678>.
5. Ватаманюк О.З. Американський досвід монетарної політики під час кризи 2008–2009 років та у період виходу з неї / О.З. Ватаманюк, М.М. Ватаманюк, С.М. Тимків // Формування ринкової економіки в Україні: Наук. збірник ЛНУ імені Івана Франка. – 2014. – Вип. 31. – Ч.1. – С. 110–117.
6. Woodford M. Methods of Policy Accommodation at the Interest-Rate Lower Bound [Електронний ресурс] / M. Woodford // Columbia University. – September 16. – 2012. – 96 p. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://www.columbia.edu/~mw2230/JHole2012final.pdf>.

7. Bernanke B. Speech at Jackson-Hole [Електронний ресурс] / B. Bernanke. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://www.marketwatch.com/story/text-of-bernanke-speech-at-jackson-hole-2012-08-31>.

8. Blanchard O. Rethinking Macroeconomic Policy II: Getting Granular [Електронний ресурс] / O. Blanchard, G. Dell’Ariccia, P. Mauro // INTERNATIONAL MONETARY FUND. – April 12. – 2013. – 25 p. – Електронні дані. – Режим доступу: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2013/sdn1303.pdf>.

ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ У ПЕРЕРОЗПОДІЛІ НАЦІОНАЛЬНИХ РЕСУРСІВ ТА ДОХОДІВ

Гарін Б.Б.,

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри економічної теорії

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

Однією з найважливіших функцій держави в економічній системі змішаного типу є перерозподільна. Належне виконання цієї функції дозволяє зняти соціальну напругу в суспільстві та створити умови для стабільного економічного розвитку країни. Як засвідчує досвід провідних країн Європейського Союзу, для реалізації моделі соціально орієнтованої ринкової економіки через держбюджет перерозподіляється біля половини усього створеного валового внутрішнього продукту.

В Україні частка бюджету у ВВП – менше 25%. Збільшення цієї частки, в сучасних умовах, можливе, головним чином, на основі суттєвих змін у податковій політиці. В оподаткуванні особистих доходів необхідно відмовлятися від пропорційної і повертатись до прогресивної системи. Збільшення, за рахунок цього, загального обсягу держбюджету та його частки у ВВП дозволять державі проводити більш ефективну політику реформ по створенню соціально-економічної системи європейського типу.

Перерозподільна функція держави включає у себе дві складові: перерозподіл доходів та перерозподіл ресурсів.

Метою перерозподілу доходів є підтримка найменш економічно захищених прошарків населення за рахунок найбільш заможної його частини. Головними засобами виступають – трансфертні платежі; встановлення визначеного державою мінімального рівня оплати праці; прогресивна система оподаткування.

Не усі з цих засобів можуть бути ефективно застосовані в Україні. Розмір державної допомоги безробітним, самотнім матерям, інвалідам та іншим, залежить, в першу чергу, від розміру державного бюджету. В умовах скорочення обсягів виробництва, доходи державного бюджету зменшуються,

Регулювання державою рівня заробітної плати також має певні

обмеження. Середній рівень продуктивності праці в Україні значно нижчий за цей показник для європейських країн. Звідси найнижчий в Європі (за виключенням Молдови) рівень середньої заробітної плати. За таких умов законодавче підвищення мінімальної зарплати (а, відповідно, й середньої) – прямий шлях до розкручування інфляції.

Прогресивна шкала оподаткування особистих доходів населення є загальновизнаною нормою в усіх передових розвинутих країнах світу. Є певні відмінності у підходах де формувалися школи оподаткування. Якщо у США максимальна ставка оподаткування доходу складає 35%, то підприємці більшості країн північної Європи можуть перерахувати у держбюджет 50%, 60% і навіть 70% (в залежності від сфери діяльності) доходів. З приходом до влади, соціалістів у Франції ставка оподаткування 90% розповсюджується на усі доходи, що перевищують €1 млн на рік.

Прогресивна шкала оподаткування доходів в Україні передбачає максимальну 17%. Занизька ставка оподаткування пояснюється необхідністю зменшення тіньової економіки. Значних успіхів у боротьбі з тіньовою економікою це не приносить, але особисті статки українських олігархів стрімко зростають. Цю ситуацію можна було б покращити, якби отримувані надприбутки використовувались для модернізації економіки. Проте, з 2002р. по 2014 р. Україна вклала у власну економіку лише \$250 млрд. Якщо перерахувати інвестиції на душу населення, то це у 11 разів менше ніж в ЄС, у 2,5 рази менше ніж в Китаї, і навіть втричі менше ніж в Росії. Українські олігархи не вкладають кошти в українську економіку, тому ставка оподаткування високих доходів має бути значно вищою. Потрібно повернутись до загальноприйнятої прогресивної системи оподаткування та вирішувати завдання перерозподілу доходів та ресурсів за допомогою державного бюджету.

Дані табл. 1 демонструють відмінність у частках ВВП, що перерозподіляється через держбюджет, у різних країнах світу.

Значні кошти в розпорядженні урядів європейських країн для проведення ефективної соціальної політики є результатом не тільки прогресивної шкали оподаткування. Протягом другої половини ХХ ст. у Західній Європі відбувалось зростання питомої ваги державного сектору в економіці, що теж відбивається на наповнюванні бюджетів країн цієї частини світу сьогодні. В Україні внаслідок низки хвиль приватизації цей сектор давно втратив провідну роль

Таблиця 1

Частка державного бюджету у ВВП деяких країн світу
(станом на 2013 р.)^[1]

Країна	Доходи держбюджету (тис. дол.)	Номінальний ВВП (тис. дол.)	% держбюджету у ВВП
Норвегія	292800	499667	58,6
Франція	1410000	2612878	54,0
Швеція	283500	525742	53,9
Італія	984000	2014670	48,8
Нідерланди	370400	772227	48,0
Німеччина	1626000	3428131	47,4
Великобританія	1023000	2471784	41,4
Іспанія	505100	1322965	38,2
Канада	687800	1821424	37,8
Австралія	494300	1532408	32,3
Японія	1739000	5959718	29,2
КНР	2118000	8227103	25,7
Україна*	351164	1505485	23,3
Росія	439000	2014775	21,8
США	2849000	16244600	17,5

* (тис. грн.)

і вже не може розглядатись як основа формування держбюджету. Останнім часом, переваги приватного сектору над державним, почали ставитись під сумнів.

Наповненню державного бюджету України дуже суттєво заважає тіньова економіка та різноманітні корупційні схеми. Так лише через непрозорі державні закупівлі бюджет щорічно втрачає біля 150 млрд грн. Ефективне використання державою функцій перерозподілу можливе за умови суттєвих у боротьбі з корупцією і тіньовою економікою, з одного боку, та внесення змін у податкову систему, з іншого боку.

ЕКОНОМІКО-ТЕОРЕТИЧНЕ ЗНАННЯ У ПРОСТОРІ МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Гражевська Н.І.,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економічної теорії, макро- і мікроекономіки
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Тяжіння когнітивних практик до міждисциплінарного підходу, заснованого на використанні теоретико-методологічних здобутків різних галузей знання є важливою ознакою сучасних досліджень. Міждисциплінарність визначається діалог професійних культур та узгодження мов суміжних дисциплін; як процес перенесення методів дослідження і використовуваних моделей з однієї наукової дисципліни в іншу; як взаємодія двох або декількох різних дисциплін, що може варіюватися від простого обміну ідеями до взаємної інтеграції концепцій і методології; як організована форма взаємодії багатьох дисциплін для розуміння, обґрунтування і, можливо, управління надскладними системами; як мережева, або самоорганізованої комунікації тощо [1; 2; 5-7].

У якості аргументів на підтримку міждисциплінарних розробок в економічній науці зазвичай висувуються тези прозростання складності та взаємопов'язаності всіх суспільних процесів та явищ у сучасну епоху; інтенсифікації енергетично-інформаційного обміну між різними складовими соціальної системи; парадигмальних змін в економічній теорії, пов'язаних з переходом її на стадію постнекласичної науки тощо.

Дослідження економіко-теоретичного знання через призму міждисциплінарного підходу здійснюється за такими двома основними напрямками:

1. Наукові пошуки, що не виходять за межі суспільних наук (історії, соціології, психології, антропології тощо). Новітній напрям таких міждисциплінарних розвідок пов'язаний із спробами підійти до економіко-теоретичне знання з позицій тексту, мови, використання метафор і тропів у контексті сучасних досягнень філософії, лінгвістики та літературознавства [8, с. 145]. Йдеться про дескриптивно-аналітичну методологію, зокрема риторичну концепцію методу Д.

Макклоскі, А. Кламера та інших. На думку цих дослідників, інтелектуальною трагедією сучасної економічної науки є її зайва «механізація», яка з 1940-х років розгортається за трьома напрямками, започаткованими нобелівськими лауреатами з економіки, а саме:

- 1) надмірна увага до статистичної значущості (Л. Клейн);
- 2) відрив знання від реальності в «економіці класної дошки» (П. Самуельсон);
- 3) віра в соціальну інженерію (Я. Тінберген).

Обґрунтовуючи необхідність «інтелектуального перетину кордонів», Д. Макклоскі звертає увагу на те, не існує факту без інтерпретації, реальності – без спостерігача, економіки – без людини, науки – без риторики. На думку прихильників зазначеного підходу, економічна наука літературна в тому сенсі, що будь-яке економічне міркування спирається на факти, логіку, історію і метафори (риторична тетрада). Відтак, увага має приділятися вивченню природи припущень, аргументації, способів переконання, форм пояснення і риторичних стратегій, що використовуються в системі економіко-теоретичного знання [9].

2. Дослідження, що здійснюються у всьому просторі науково-го пізнання без будь-яких дисциплінарних обмежень. Яскравим прикладом сучасних наукових розробок у цій сфері є економічна синергетика, що сформувалась на ґрунті природничонаукового знання, з урахуванням новітніх досягнень в галузі фізики, хімії та математики. Її об'єктом є економіка як складна, здатна до самоорганізації, людиноцентрична система, а предметом – закономірності та механізми економічної самоорганізації та саморозвитку [4].

Формування синергетики стало відповіддю на кризу лінійного мислення, заснованого на абсолютизації жорстких причинно-наслідкових зв'язків і переконанні в руйнівній ролі нерівноважності та нестійкості. Пануюча в сучасній економічній теорії фетишизація рівноваги як природного стану економічної системи за якого досягається максимум ефективності завдяки оптимальному використанню ресурсів, дозволяє пояснити лише деякі параметри стаціонарних та лінійних ділянок динамічного господарського розвитку, а високий рівень математизації економічної науки та відмова від постановки питань про глибинну сутність економічних явищ та процесів створює швидше ілюзію її подібності до сучасних природничих наук [3].

Дослідження економіко-теоретичного знання через призму міждисциплінарного підходу відображає структурне ускладнення

економічної науки та резонансно посилює результативність наукової діяльності внаслідок акцентування уваги на тих аспектах реальності, які найбільш характерні для сучасного етапу соціально-економічних змін. Разом з тим, міждисциплінарна інтеграція загострює існуючі та породжує нові проблеми в епістемології та філософії науки. Йдеться про конфлікт інтерпретацій, узгодження термінологічного і понятійного апарату, адаптацію принципів та ідей різних наук тощо. Відтак, важливим є не лише використання потенціалу міждисциплінарності в процесі дослідження економіко-теоретичного знання, а й окреслення меж його застосування. При цьому реформа економічної освіти повинна враховувати зазначені парадигмальні зміни, пов'язані з переходом до міждисциплінарної стадії розвитку постнекласичної науки.

Література

1. Базилевич В.Д. Метафізика економіки: [монографія] / В.Д. Базилевич, В.В. Ільїн. – К.: Знання, 2007. – 718 с.
2. Буданов В. Г. Методология синергетики в постнеклассической науке и в образовании / В.Г. Буданов. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. – 240 с.
3. Гражевская Н.И. Методологические ориентиры синергетического подхода в экономических исследованиях [Електронний ресурс] / Н.И. Гражевская // Парадигмальні зрушення в економічній теорії ХХІ ст.: Матеріали Міжнарод. науково-практ. конференції. – К.: Київ. нац. ун-т імені Т. Шевченка. – С. 75-78. – Електронні дані. – Режим доступу: http://econom.univ.kiev.ua/paradigm_et/ru/index.html.
4. Занг В.-Б. Синергетическая экономика. Время и перемены в нелинейной экономической теории / В.-Б. Занг. – М.: Экономика, 1999. – 335 с.
5. Князева Е.Н. Синергетика и новые подходы к процессу обучения / Е.Н. Князева, С.П. Курдюмов // Синергетика и учебный процесс. – М.: Изд-во РАГС, 1999. – С. 8-18.
6. Колот А. Міждисциплінарний підхід як передумова розвитку економічної науки та освіти / А. Колот // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Економіка. – 2014. – №5 (158). – С. 18-22.
7. Кропотова Н.В. Междисциплинарность как диалог профессиональных культур / Н.В. Кропотова // Культура народов Причерноморья. – 2006. – №91. – С. 73-76.
8. Расков Д. Пересекая границы: Макклоски и гуманистический взгляд на экономическую науку (О книге Д. Макклоски «Риторика экономической науки») / Д. Расков // Вопросы экономики. – 2015. – №4. – С. 142-151.
9. McCloskey D.N. The vices of economists – The virtues of the bourgeoisie / D.N. McCloskey. – Amsterdam: Amsterdam University Press, 1996. – 135 p.

ТЕОРІЯ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

Грушко В.І.,

**доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів, обліку та аудиту
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»**

Іваненко Т.В.,

**кандидат технічних наук, доцент кафедри
математичного аналізу та теорії ймовірностей
Національний технічний університет України «КПІ»**

Банківська система України сьогодні працює у вкрай непростому економічному середовищі. Майже третина банків збанкрутувала, на фінансовому ринку утримались лише найсильніші банківські установи, які мали значний запас міцності і провадили виважену діяльність на ринку банківських послуг. Як відомо, в структурі доходів банку близько 75% складають процентні доходи від наданих кредитів, тому фінансовий результат банківської установи значною мірою залежить від результатів кредитної діяльності. Таким чином, досвід роботи банкірів в кризових умовах показав, що успішність банківського бізнесу обумовлена здатністю банківської установи стабільно працювати навіть при несприятливих зовнішніх умовах, зокрема проведенням зваженої кредитної політики банку та умінням формувати оптимальний кредитний портфель, який би забезпечував достатній прибуток при мінімальному рівні ризику.

Проблемам кредитної діяльності банків присвячені роботи таких науковців, як О. Терещенко [4], І. Волошин [1], І. Сало [3], О. Ковальов [2], В. Вітлінський, О. Пернарівський, Я. Наконечний, О. Васюренко та інших. Аналіз наукових робіт зазначених авторів свідчить про різноманітність підходів до зниження кредитного ризику банку та підвищення його прибутковості, а саме пропонуються порядок розрахунку вартості кредиту, методи оцінки кредитоспроможності позичальника, методики визначення резервів за кредитними операціями, розглянуто практичні аспекти роботи з проблемними позичальниками тощо.

Проте, поза увагою фахівців залишається такий спосіб зниження ризику та максимізації прибутку банку як оптимізація структури кредитного портфелю. При цьому структурувати портфель можна за ознаками категорії позичальників, строковості кредитів, доходності, галузі економіки тощо.

Сформулюємо наступну задачу: скласти математичну модель та розрахувати оптимальну структуру кредитного портфелю комерційного банку, а також максимально можливий прибуток за наявності системи власних обмежень та обмежень Національного банку.

Математичною моделлю даної задачі є лінійна оптимізаційна модель, цільовою функцією якої є прибуток банку від кредитних операцій. Позначимо функцію прибутку Z , яка залежить від часток ресурсів, вкладених в різні види кредитних операцій. Нехай банк пропонує кредитну програму, яка, залежно від умов кредитування та типу позичальників, складається з n видів кредиту. Тоді x_j ($j = 1, \dots, n$) – частка ресурсів, спрямованих банком на надання кредиту j – го виду. Дохідність кожного виду кредиту виражена його річною ефективною кредитною ставкою r_j . Позначимо C – витрати банку на здійснення кредитної діяльності. Вони складаються з процентних витрат (плати за залучені та запозичені ресурси), комісійних, операційних витрат та відрахувань до резервів. Тоді цільовою функцією моделі буде

$$Z = \left(\sum_{j=1}^n x_j r_j \right) - C - R \rightarrow \max$$

Система обмежень буде складатись з обмежень встановлених ризик-менеджментом комерційного банку та обмежень Національного банку у вигляді нормативів кредитного ризику [5]:

Запропоновану модель було застосовано для оцінки оптимальної структури кредитного портфелю з використанням вихідних даних банку ПАТ «Всеукраїнський банк розвитку» [6].

За результатами розв'язку задачі зроблено такі висновки. Щодо формування оптимальної структури кредитного портфелю комерційного банку: з огляду на встановлені обмеження ризик-менеджментом банку найбільшу частку (32%) мають скласти кошти на кредитних картках клієнтів – фізичних осіб, наданих на 3 роки до 8 тис. грн., оскільки цей вид кредиту є найбільш прибутковим для банку. Також значну частку (17%) повинні складати кредити, надані малому і середньому бізнесу на поповнення обігових

$$\left\{ \begin{array}{l} x_j \geq 0.01 \cdot d \cdot \sum_{j=1}^n x_j, \quad \forall j = 1, \dots, n \\ x_j \leq 0.01 \cdot h \cdot \sum_{j=1}^n x_j, \quad j - \text{вид кредиту з підвищеним ризиком} \\ x_j \leq 0.01 \cdot g \cdot \sum_{j=1}^n x_j, \quad j - \text{вид низькоефективного кредиту} \\ \sum_{j=1}^n x_j \leq P. \\ R(x_1, \dots, x_n, a_1, \dots, a_n) \leq R_{\max} \\ x_{ij} \leq 0.25 PK, \quad \forall i = 1, \dots, v, \quad \forall j = 1, \dots, n \\ x_{kj} \leq 800 PK, \quad \forall k = 1, \dots, s, \quad \forall j = 1, \dots, n \\ \sum_{l=1}^m \sum_{j=1}^n x_{lj} \leq 0.25 PK, \quad \forall l = 1, \dots, m, \quad \forall j = 1, \dots, n \\ x_{ij} \geq 0, \quad x_{kj} \geq 0, \quad x_{lj} \geq 0 \end{array} \right.$$

коштів у формі забезпеченого овердрафту. Прибутковість цього виду кредиту є достатньо високою (22%), проте ризик такої операції для банку незначний, оскільки цей вид кредиту характеризується швидким оборотом та прийнятним для банку забезпеченням. Ці два види кредитів є пріоритетними для банку, тому можна рекомендувати менеджменту банку проводити заходи з просування саме цих видів кредитів. Решта кредитів не є настільки привабливими для банку, оскільки або занадто ризиковані, або низькорентабельні, тому їхня частка має складати по 3% загального обсягу портфелю для забезпечення достатнього рівня диверсифікації кредитного портфелю.

Кредитна політика банку з часом може змінюватись залежно від кон'юнктури ринку або зміни стратегічних цілей банку. У цьому випадку система обмежень моделі може бути скоригована і дасть інший оптимальний розподіл кредитного портфелю.

Література

1. Волошин І. Ціноутворення кредитів на основі підходу «грошовий потік під ризиком»: комплексний погляд на кредитний ризик і ризик ліквідності / І. Волошин // Вісник НБУ. – 2013. – №6. – С. 26 – 30.
2. Ковалев А.П. Кредитный риск-менеджмент: [монография] / А.П. Ковалев. – К.: Сузір'я, 2007. – 406 с.
3. Сало І.В. Фінансовий менеджмент банку: навчальний посібник / І.В. Сало, О.А. Криклій. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2007. – 314 с.
4. Терещенко О. Оцінка кредитних ризиків: відповідність новацій НБУ міжнародній практиці / О. Терещенко // Вісник НБУ. – 2012. – №9. – С. 4 – 8.
5. Про порядок регулювання діяльності банків в Україні: інструкція, затверджена Постановою Правління Національного банку України від 28.08.2001 №368 (у редакції від 30.07.2015) [Електронний ресурс] / Сайт Національного банку України. – Електронні дані. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=58478.
6. Програми кредитування фізичним особам, корпоративному бізнесу, малому та середньому бізнесу [Електронний ресурс] / Сайт ПАТ «Всеукраїнський банк розвитку». – Електронні дані. – Режим доступу: <http://www.vbr-bank.com.ua>.

ПОЗИТИВНИЙ ДОСВІД ТА ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КИТАЇ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Єфремов Д.П.,

**кандидат економічних наук, докторант кафедри
макроекономіки та державного управління**

**ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»**

За фізичними обсягами сектор вищої освіти в Китаї є найбільшим у світі. Але коефіцієнт покриття вищою освітою відповідної вікової групи складає лише 27%. Що створює в країні специфічний ринок послуг вищої освіти із високим попитом та низькою малоеластичною пропозицією навчальних місць. 70–75% відсотків освітнього простору припадає на державні навчальні заклади. Відповідно, уряд фіксує основну частину потреб біля 60% цих закладів. Решта забезпечується платою за навчання від студентів та коштами, заробленими самими університетами.

До проблем китайської моделі вищої освіти належать:

- 1) низький рівень фінансової підтримки: стипендії та пільги отримують лише 3% студентів;
- 2) значна спеціалізованість, відповідно, обмежена універсальність підготовки.

Китайська економіка, з одного боку, потребує великої кількості технічних спеціалістів та поглиблених знань в сфері прикладних наук, з іншого боку, внаслідок низького рівня універсальності знань у випускників спостерігається невисокий рівень креативності та творчості мислення, вміння застосовувати набуті навички до інших сфер життєдіяльності. Тому в навчальні плани багатьох вишів були введені додаткові дисципліни гуманітарного спрямування.

Існує проблема управлінської автономії китайських університетів.

Вищі Китаю мають лише процедурну автономію. Органом, що здійснює нагляд та управління внутрішньою ситуацією в китайських вишах, визначає цілі їх розвитку, а також рівень оплати праці викладачів, є Міністерство освіти.

Наслідком зазначених проблем китайської освіти є значні обсяги міграції молоді з Китаю за кордон. Понад 300 тисяч осіб щороку виїждять для здобуття вищої освіти закордон. Хоча рівень мобільності студентів (відношення кількості тих, хто поїхав, до загальної кількості студентів) за світовими мірками є невисоким – 2,1% у 2013 р. Частково він компенсується вхідною мобільністю іноземців, рівень якої піднявся до 6,3% у 2013 р. [1, с. 22].

Лише біля 6% (11-12 тис.) молодих осіб, що виїждять за кордон, отримують фінансову підтримку від держави, більшість же – до 90% – самостійно фінансують своє навчання. Найбільшою популярністю серед китайців користуються ВНЗ Сполучених Штатів, Японії, Австралії, Великої Британії та Кореї – тобто, країн-сусідів та англomовних країн. У 2010 році лише 47% із тих хто поїхав на навчання за кордон, повернулися додому [1, с. 24].

Усвідомлюючи загрозливість тенденції до посилення, уряд КНР діє на випередження, вживаючи заходи стимулювання повернення студентів і вчених з-за кордону додому. Таким людям пропонується полегшений доступ до робочих місць і кар'єрного просування в сферах освіти, науки, високотехнологічної промисловості, фінансів, страхування, торгівлі і менеджменту. Ті ж студенти та вчені, що залишилися закордоном, активно інтегруються державними агентствами в китайські науково-технологічні мережі за допомогою програм участі в короткотермінових лекціях, міжнародних обмінах, спільних дослідженнях, технічних консультаціях та інформаційній підтримці. Не тільки центральна влада, а й місцеві адміністрації, підприємства та освітні та наукові установи беруть участь у таких заходах підтримки:

- Фонд для запуску науково-технологічних досліджень «поверненців».

- Програма розвитку талантів для XXI століття.

- Програма «Чунхуї» – для власників докторських дипломів і видатних вчених у своїх галузях.

- Чандзянська програма стимулювання вчених – фінансова підтримка для молодих і середнього віку вчених у визначених сферах, які навчалися за кордоном і запрошуються на посади професорів і доцентів до китайських ВНЗ.

- Програма із академічних короткострокових повернень для вчених, що проводять дослідження закордоном.

Китайська влада як центрального, так і провінційного рівня

турбується не лише про академічну інтеграцію та матеріальне заохочення молодих учених, що повернулися до країни із західними дипломами, але й бере на себе вирішення частини їх побутових проблем [2, с. 520].

Для подолання «витоку мізків» (brain drain) китайська влада працює не лише з конкретними талановитими особами, але і трансформує загальну суспільну свідомість, намагаючись створити та зафіксувати в ній чіткий зв'язок між поверненням на батьківщину та їх очікуваними науковими досягненнями в вітчизняних добре забезпечених технічними потужностями дослідницьких установах, гарантованим зростанням добробуту, політичною легітимацією та суспільною пошаною. Відбувається формування еквівалента «китайської мрії для науковця».

Література

1. The international mobility of students in Asia and Pacific. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. – Paris, 2013. – 80 p.
2. Xiang B. International student migration and social stratification in China / B. Xiang and S. Wei. – Elsevier, 2009. – P. 513-522.

СУПЕРЕЧНОСТІ МЕТОДОЛОГІЇ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ НАУКИ

Кириленко В.І.,

доктор економічних наук, професор кафедри політекономії

**ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»**

Гофман М.О.,

**кандидат економічних наук, доцент кафедри
економічної теорії**

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

Економічна теорія за змістом стає більш соціально орієнтованою та «людиноцентричною». Підтвердженням цієї тези є розширення предмету економічної науки. Зокрема, у підручниках економічної теорії аналізується політика доходів урядів, соціальні аспекти безробіття, боротьби з бідністю та диференціації доходів, расова дискримінація і обмеження прав певних верств суспільства, соціальне партнерство. Модними стали теми про якість життя та екологічну безпеку. В підручниках Економікс усе більше місця займає порівняльний аналіз сучасних соціально-економічних систем в часині трудових відносин, особливостей поєднання інтересів різних соціальних груп тощо, врахування різних моделей економічної поведінки при прийнятті економічних рішень тощо[1].

Соціологізація предмету економічної теорії зайшла настільки далеко, що змусила багатьох економістів повернутися до терміну «політична економія». Назва «Економікс» стала застосовуватися для означення науки, яка досліджує не лише проблему оптимального використання обмежених економічних ресурсів, а й політичні, соціальні, психологічні фактори, що впливають на економічну політику держави. Тому іноді термін «Економікс» трактується як рівнозначний терміну «Політична економія» [1].

Спроби використовувати колишню назву економічної теорії – політична економія – певною мірою є обґрунтованою, оскільки відповідно до концепції неокласичного синтезу ринок і держава є протилежностями, які можуть існувати лише у взаємодії. Тому економічні і соціальні функції уряду, оптимізація його діяльнос-

ті стають предметом економіко-теоретичних досліджень. Однак, мова не йде про просте повернення до колишнього змісту терміну «політична економія» в її класичному варіанті. Це означало б реанімацію старого асиметричного трактування предмету економічної теорії, а разом з тим призвело б до втрати певних досягнень неокласичної економічної теорії. Найімовірніше, що колишня конфронтація політичної економії і «Економікс» у питанні про предмет науки може завершитися їх органічним синтезом на ґрунті акцентування уваги до соціально-політичних й психологічних причин економічних процесів та їх соціально-політичних й психологічних наслідків.

В світовій практиці викладання у вишах спостерігається все більший «людиноцентризм», що забезпечує єдність (гармонію) між пізнанням економічного світу, з одного боку, й організацією викладання економічної науки, – з іншого. Сучасні методики викладання ґрунтуються на принципах максимально повного врахування інтересів та потреб, тих, хто навчається й викладає. Тому організація навчального процесу у сучасних університетах забезпечує свободу вибору набору дисциплін, термінів та форм їх вивчення для студентів, свободу вибору форм та методів викладання, демократизм спілкування тощо.

В Україні спостерігається інша тенденція. З одного боку, в предмет економічної теорії імплементуються «гуманістичні ідеї», з іншого боку, організація навчального процесу за всіма напрямками, включно з економічним, стає більш «антигуманною», особливо, щодо викладачів та науковців [2].

У системи освіти та науки немає ні найменших внутрішніх стимулів «викладатися» в навчальному і науковому процесі. Адже кількість «імпакт-факторних» публікацій, кількість і якість запропонованих для викладання навчальних дисциплін, практична спрямованість здійснених викладачами вишів наукових досліджень не впливають на величину окладів, не прискорюють кар'єрного зростання, не підвищують соціальний статус. В системі трудових відносин «адміністратор навчального закладу – викладач» останній залишається перманентно винним та невілним у своєму професійному виборі. Відтак, соціальна орієнтація й гуманізація економічної теорії, про яку університетські викладачі розказують у своїх лекціях, на практиці не реалізується.

Література

1. McConnell C.R. Economics: Principles, Problems, and Policies / Campbell R. McConnell, Stanley L. Brue. – McGraw-Hill/Irwin, 2005. – 733 p.
2. Соціальна економіка: навчальний посібник / [О.О. Беляєв (кер. авт. кол.), Є.Б. Ніколаєв (наук. ред.), А.В. Келічавий та ін.]. – К.: КНЕУ, 2014. – 481 с.

ЯВИЩЕ СОЦІАЛЬНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ: ЗМІСТ ТА ПРОЯВИ

Кириленко Л.М.,

кандидат економічних наук, доцент

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Характерною рисою постіндустріального суспільства є поширення процесу соціалізації, який є масштабним, стійким і постійним співробітництвом, що зумовлює зацікавлене, взаємовигідне, відкрите людське спілкування. Необхідність останнього посилюється потребами подолання замкненості (відчуження).

У контексті подолання відчуження соціалізація розглядається як процес, завдяки якому забезпечується включення індивіда в систему соціальних дій. Вона повністю визначається потребами суспільної інтеграції, що є одним із функціональних імперативів постіндустріальної економічної системи. Достатньо виразно зазначена позиція проявляється в межах структурного функціоналізму.

Сучасне розуміння процесу соціалізації економічної системи представляє очевидний дослідницький інтерес у зв'язку із кардинальними змінами, що відбуваються в сучасному соціумі.

Застосування терміну «соціалізація» до економічної системи в цілому або до окремих її елементів є доречним, коли зміст терміну розглядають як посилення елементів суспільного регулювання в економічному відтворенні з наголосом на відтворенні людини. У такому сенсі, соціалізація є послідовним, поетапним включенням людини в різні соціально-економічні процеси, опанування в цьому просторі власної ніші, яка б відповідала потребам і можливостям індивідуума, рівню його культури, прийнятій стратегії і тактики економічної поведінки.

Соціалізація – це «наскрізний» процес, що охоплює відразу три рівні економіки: рівень економіки окремих індивідів, мікрорівень економіки організацій, фірм і макрорівень економіки – держави.

Відносини в системі «економічна система-суспільство», «індивід-суспільство» якісно змінюються під час розгортання економічного процесу під впливом різноманітних культурних, політичних, інформаційних, природних та інших чинників. Зміст терміну «со-

ціалізація» історично змінювався. Інтенсивність процесів соціалізації залежить не лише від періоду історичного розвитку певних економічних систем, а і від їх техніко-технологічного типу. Факторами, які прискорюють процес соціалізації, є:

- економічний фактор, пов'язаний з процесом виробництва, та необмежене зростання влади людини над природою, що виявляється в економії праці та підвищенні її продуктивності;

- людський фактор, а саме соціальна природа людини; соціально-культурний прогрес цивілізації;

- комунікаційний фактор – вдосконалення соціальних та економічних зв'язків;

- формування всесвітнього інформаційного простору;

- інноваційний фактор (розвиток нових інформаційних технологій; нові комунікаційні технології).

Соціалізована економічна система має в якості мети людину в системі її потреб та зв'язків. Як відомо, людина не обмежується лише споживанням матеріальних благ: вона повинна задовольняти свої соціальні і духовні потреби які мають історичний характер та перманентно змінюються. Проблема соціалізації економіки є похідною від цінностей людини. У різному поєднанні це цінності задоволення матеріальних, культурних і духовних потреб людей, досягнення певного рівня знань, самооцінки, відповідальності тощо. Соціалізація економіки, пов'язана із стрімким розвитком нового виду власності – інтелектуальної і, відповідно, з потребою використовувати цю власність у своїх інтересах в усіх сферах економічної та позаекономічної діяльності: у праці, забезпеченні творчого її характеру, прийнятті рішень, управлінні, розподілі, конкурентній боротьбі за зміну свого соціального статусу, у забезпеченні політичної, економічної, екологічної, культурної та духовної безпеки.

Важливим етапом соціалізації економічної системи в Україні має стати активна соціальна політика. Але це можливо лише за умови стабілізації та пожвавлення економіки. На цьому етапі найважливішими умовами її соціалізації стають істотне зростання ефективності економіки, створення механізмів реалізації вже затверджених урядом соціальних програм, зміни моделі соціалізації шляхом переходу від переважно соціальної підтримки до соціального страхування з диференціацією ризиків, і переходом від системи соціального патерналізму до адресної соціальної підтримки.

Найбільш очевидними напрямками соціалізації економіки в сучасному світі етапи:

- збільшення частки найманих працівників в національному доході, що виявляється в зростанні індивідуальних доходів громадян, зокрема й за рахунок підвищення заробітної плати;

- зміна характеру та змісту праці, що забезпечує вирішення суперечності між працею та капіталом; зміна місця та ролі працівника в системі прийняття рішень через інститути соціального партнерства, соціальної відповідальності, соціальної конкуренції;

- розвиток інтелектуальних можливостей та інтелектуального капіталу працівників відповідно до нових потреб і вимог спільного виробництва;

- зміни в системі відносин власності, зокрема, урізноманітнення форм приватної власності;

- збільшення можливостей реалізації особою своїх потреб за рахунок більш вільного доступу до освіти, охорони здоров'я, мистецтва тощо;

- збільшення соціальної ролі держави за рахунок посилення соціальної спрямованості бюджетів та відповідного посилення державного соціального захисту та гарантій малозабезпеченим і непрацездатним верствам суспільства;

- цільова орієнтація економічних стимулів на розвиток особистості та зростання добробуту, поєднання інтересів виробників і споживачів.

ПРОВІДНІ «КОНЦЕПЦІЇ ЛЮДИНИ» В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОГО ПІЗНАННЯ

Колядич О.І.,

кандидат економічних наук, доцент

**ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»**

Непередбачуваність, складність сучасних економічних процесів спонукає учених до зміни методологічних підходів.

Економічні дослідження у вітчизняній економічній науці тривалий час характеризувалися певним перекосом у бік їх «знеособлення», спробами розглядати економічні відносини, без урахування соціальних та ментальних, психологічних особливостей носіїв цих відносин. При цьому людина розглядалася не як фактичний суб'єкт, що має волю, й приймає конкретні господарські рішення, а як пасивний носій і реалізатор тієї або іншої соціальної ролі, як представник певних соціальних груп і класів.

Можна виокремити два протилежні підходи до пізнання і дослідження економічної поведінки господарюючих суб'єктів: системний і сегментний, в основу яких покладено різні методологічні принципи – принцип методологічного колективізму і принцип методологічного індивідуалізму. На сучасному етапі відкривається сприятлива можливість для здійснення синтезу згаданих методологічних принципів і їх інтегрованого застосування. Виникає можливість розвитку економічної метатеорії, яка аналізує структури, методи, властивості і способи побудови наукових теорій у певній галузі наукового знання.

Принцип методологічного колективізму знайшов своє віддзеркалення в марксизмі, в різних історико-етичних концепціях економіки, традиційному інституціоналізмі. Згідно з цим принципом, соціальна система є спільною, нормованою (за допомогою певних інститутів) діяльністю людей. Принцип враховує таку властивість соціальної системи як емерджентність, тобто неможливість зведення властивостей соціальної системи до властивостей її елементів.

З «моделлю Робінзона» тісно пов'язана модель «економічної (раціонального) людини», що відбиває принцип методологічного

індивідуалізму, реалізований ще до XVIII століття періоду класичної політекономії. Пізніше він був узятий на озброєння неокласиками, неοінституціоналістами, новими інституціоналістами.

Одним з перших авторів моделі економічної (раціонального) людини був А.Сміт, генератор віртуальної ідеї про «невидиму руку ринку». Модель була розкрита в класичній праці Сміта «Дослідження про причини і природу багатства народів». За Смітом, ринкова економіка не управляється з єдиного центру, не підпорядковується одному загальному задуму. Проте, вона функціонує за певними правилами, наслідуює відомий порядок. Переслідуючи власні цілі, кожен учасник господарської діяльності шукає лише власну вигоду. Але, переслідуючи власну вигоду, людина у результаті сприяє збільшенню суспільному продукту, зростанню суспільного блага. Кожен окремо піклується про себе, але у результаті виграє усе суспільство. Тема раціональної поведінки тісно пов'язана у межах неокласичної і неοінституціональної економіки з проблемою (не) визначеності, а, отже, і ризику у поведінці господарського суб'єкта внаслідок розсіювання і асиметричності інформації про зовнішнє середовище.

Особистісні і суспільні передумови індивідуального вибору позначаються на економічній поведінці людей. Чи можна ним інституціонально управляти за допомогою узгодження раціональних і нераціональних змінних? Для відповіді на питання важливо спиратися як на принципи системного, так і сегментного аналізу, у тому числі на принципи методологічного колективізму і методологічного індивідуалізму.

В процесі діяльності людини формується система уявлень (знань) про ті або інші властивості навколишніх об'єктів, явищ, процесів і їх взаємозв'язки. Ця система подається у вигляді текстового, графічного, ілюстративного, математичного матеріалів.. Усе це узагальнюється і єдиному понятті – модель. Предметом вивчення за допомогою моделей можуть бути як конкретні, так і абстрактні об'єкти, як існуючі, так і проєктовані системи і процеси.

Процес моделювання – це, з одного боку, процес створення самої моделі, з іншої – дослідження певного об'єкта (явища, процесу) шляхом моделювання. Моделювання – один з найважливіших інструментів наукового пізнання, умовний образ об'єкта дослідження або управління цим об'єктом.

У результаті спостережень і маніпуляцій з самою моделлю можна отримати нові знання про реальний об'єкт. Якщо це вже відомі

людству дані, то модель використовується для навчання. Якщо нове знання отримано вперше, то відбувається подальше пізнання світу людиною. Модель дозволяє також навчитися правильно управляти об'єктом, порівнюючи різні варіанти управління

Специфіка верифікації соціально-економічних моделей полягає в тому, що вони, як правило, «конкурують» з іншими, що вже знайшли практичне застосування. При цьому далеко не завжди можна поставити чистий експеримент по верифікації моделі, усунувши вплив інших впливів на модельований об'єкт, особливо в моделях довгострокового прогнозування, де прийняття рішень відбувається зазвичай в умовах обмеженої раціональності, продиктованої невідомістю, неповнотою або розмитістю інформації, неповними і неявними знаннями і т.д.

Головними акторами, дійовими персонажами економічних концептів, виступають «людина раціональна», «людина нераціональна (спонтанна)» і «людина інституційна». Класифікацію економічних концептів провідних пізнавальних моделей економіки, за їх зв'язком з провідними науковими школами в економічній теорії, правознавстві, соціології і психології, теорії держави, теорії власності, теорії соціального відтворення подано в табл. 1.

Таблиця 1

Пізнавальні моделі людини в економічному середовищі

	Класична модель знань	Неокласична модель знань	Інституціональна модель знань
Модель людини	Людина раціональна	Людина нераціональна	Людина інституціональна
Методологічний принцип	Методологічний індивідуалізм	Методологічний індивідуалізм (при заданих параметрах обмежень)	Методологічний колективізм
Економічні школи	Фізіократи Класична політекономія Маржиналістська концепція Неокласична економіка (XIX ст.)	Неокласична економіка (XX ст.) Кейнсіанство Неоінституціональна економіка Нова інституціональна економіка	Марксизм Історичні і етичні Школи Інституціональна економіка (традиційний інституціоналізм) Конституційна економіка Еволюційна економіка

Концепції (гілки) права <i>(Гілки права за Дж. Берманом) [1]</i>	Школа природного права <i>(Філософська і моральна юриспруденція)</i>	Школа позитивного (формального) права <i>(Політична і аналітична юриспруденція)</i>	Історична школа права <i>(Історична і соціоекономічна юриспруденція)</i>
Концепції держави	Договірна (природно-правова) Концепція «природного відбору»	Патріархальна і теологічна концепції Психологічна концепція	Органічна концепція Класова (марксистська) концепція Позитивна концепція
Концепції теорії управління (менеджменту)	Класичний менеджмент Адміністративна школа Теорія раціональної бюрократії	Неокласичний або соціально-психологічний менеджмент (школа людських відносин), промислова психологія	Соціально-системний менеджмент (кібернетичний, економіко-математичний, ситуаційний, емпіричний, інноваційний, стратегічний підходи)
Концепції соціального відтворення	Теорія людського капіталу	Управління людськими ресурсами Компетентнісний (компетентний) підхід в управлінні і навчанні	Теорії соціального, організаційного і культурного капіталу

Але робимо висновок про те, що пізнання економічних процесів було суттєво збагачене моделями «людини раціональної», «людини не раціональної» і «людини інституціональної».

Література

1. Берман Г. Дж. Западная традиция права: эпоха формирования / Г. Дж. Берман; пер. с англ. – 2-е издание. – М.: Изд-во МГУ: Инфра-м – НОРМА, 1998.

ЕКОНОМІКА ДОБРОБУТУ: ЕВОЛЮЦІЯ ПРЕДМЕТУ ДОСЛІЖЕННЯ

Комяков О.М.,

**кандидат економічних наук, доцент кафедри
політичної економії факультетів управління
і управління персоналом та маркетингу**

**ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»**

Добробут є одним із важливих об'єктів дослідження в економічній теорії. Поняття добробуту використовується для характеристики стану індивідів та суспільства, якості їх життя. Зростання добробуту можна вважати метою функціонування економічного механізму, ознакою розвитку, що є найбільш зрозумілою та бажаною як для окремих індивідів так і для суспільства у цілому.

«Економічна теорія добробуту» – це наука про те, як економічний устрій впливає на добробут членів суспільства. Вона розглядається як частина економічної теорії і вивчає різні економічні механізми формування індивідуального та суспільного добробуту.

У процесі розвитку «Економічна теорія добробуту» пройшла декілька етапів:

- етап, пов'язаний з маржиналіською революцією і застосуванням функцій індивідуальної корисності як інструменту економічного аналізу;

- етап, на якому вирішувалась проблема формування суспільного добробуту та його збільшення за рахунок перерозподілу доходів, а також розроблення концепцій зовнішніх ефектів і суспільних благ;

- етап, який отримав назву «нова теорія добробуту» й був пов'язаний з концепцією суспільного оптимуму Парето;

- етап, на якому були сформульовані концепції граничних умов максимізації добробуту, критерії розподільчої справедливості, теорії «держави добробуту» тощо.

На сучасному етапі теорія економіки добробуту розвивається у двох напрямках:

Перший – це вирішення проблеми співвідношення індивідуаль-

ного і суспільного добробуту. У зв'язку з визначенням нової ролі людини у суспільних трансформаціях і перетворенням людського фактору та знань в основний чинник економічного зростання економіки, зростає увага до «старих» проблем: суверенітету споживача, меж втручання держави у формування доходу споживача, пошуку критеріїв меж персональних переваг тощо.

Другий – це оцінювання співвідношення ролі держави та ринку у вирішенні проблем суспільного добробуту, тобто вивчення проблем механізму об'єднання індивідуальних переваг у суспільні при мінімізації індивідуальних і суспільних витрат, проблеми суспільного вибору, провали держави, пошук політичної ренти, економіка бюрократії тощо.

Перелік основних теорій «економіки добробуту» пояснює її актуальність і швидку еволюцію. Останнє знаходить підтвердження у таких фактах:

- велика кількість економістів – лауреатів Нобелівської премії – П. Самуельсон, К. Ерроу, Дж. Б'юкенен і А. Сен – займалися саме різними аспектами теорії «економіки добробуту»;

- теорія «економіки добробуту» орієнтована на вирішення «вічних» проблем економічної теорії – співвідношення ефективності і справедливості, рівності та нерівності, багатства та бідності;

- висновки теорії «економіки добробуту» мають практичне значення вирішення сучасних проблем економічної практики.

В системі сучасної вітчизняної економічної освіти (в першу чергу, в курсах «Мікроекономіка» і «Макроекономіка») розглядаються окремі концепції «економіки добробуту», але систематична і логічна загальна теорія відсутня.

Досвід окремих кафедр вітчизняних університетів розробляли й системно викладали курс «Економіка добробуту» на увагу та обговорення.

Науковий потенціал теорії «Економіка добробуту» можна використовувати не тільки у навчальному процесі, але й при вирішенні практичних завдань, аналізі економічних процесів, з'ясовуючи соціальні вигоди і соціальні витрати економічних реформ з точки зору добробуту громадян, визначаючи роль держави у вирішенні проблем суспільного добробуту, враховуючи масштаби та глибину таких провалів, як корупція, бюрократизм державного апарату, пошук політичної ренти.

TRANSFORMING MANAGING PARADIGM OF BIOTECHNOLOGICAL ENTERPRISES

Костюк В.Р.,

**кандидат економічних наук, професор,
секретар Вченої ради**

Національна академія управління

Костюк Р.В.,

кандидат економічних наук, науковий співробітник

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

Effective management of innovation development provides its stable progress in competitive environment. State of modern economy makes biotechnological enterprises search for new methods to manage innovations. Such problems are insufficiently discussed in expert literature.

The article's goal: to review present situation in Ukraine in biotechnological economy sector, to assess potential for future development; study theoretical basis for Ukrainian biotech enterprises to reveal their full potential. Some actions for state innovation policy are proposed, which will help biotechnology market to develop.

Sixth technological paradigm's technologies are mankind's possibility to solve crucial problems of development. Modern technological revolution is based on scientific researches, which are not merely derivative of previous industrial technologies, their synergetical interconnectivity and interpenetration with other technological formations, for instance, nano technologies are used in information technologies development, in biotech products and medical materials creation, in pharmaceuticals. Also, according to international evaluations, number of leading technologies, which are on the top of the list of modern complex system technologies, that integrate hundreds and thousands technologies in themselves. Such technologies are biotech, information technologies, efficient and recoverable energy supply systems, nano technologies, complex system management [1]. These technologies are used in key technology groups, which are important for solving global problems.

Government and corporation sector of scientific research priorities and providing results in developed countries are: defence, health care, aerospace research, energetics, biotechnology. Last decade more than

95% expenses for scientific research in USA were made by five respective ministries and organizations, in particular, Ministry of Defence, National Health Institute, NASA, Ministry of Energetics and National Science Fund. Annual financing rise is about 3,5% and even increased in 2008 [2].

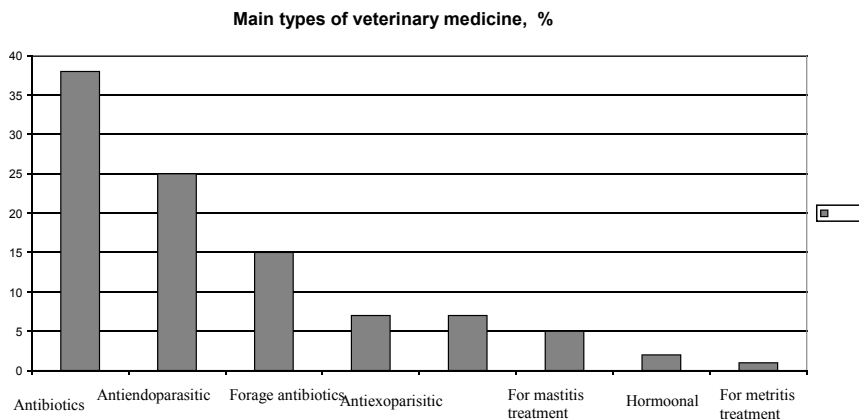
Low demand for scientific developments and innovations makes companies even more distant from science. Quantity of enterprises, which were marketing innovative products in 2000, according to official data of “Annual statistics of Ukraine”, was 1352 units, in 2008 – 993 units, decreasing for 27%. Quantity of sold innovative products in 2000 was 12148,3 mln. grn., including completely new 3813,6 mln. grn., in 2008 – 45830,2 mln. grn., including new – 14688,7 mln. grn., increasing in 3,85 times. Producers’ price index increase is not taken into account here, which was 3,37 in 2008 comparing to 2000. If price index increase is taken into account, quantity of completely new innovative products increased only in 1,14 in 2008. Total quantity of innovative products increased in 1,12. As a result of crisis in Ukrainian economy in 2008-2009, stagnation happened in high-tech industries, that caused production output decrease. Main types of biotechnological production, which is produced by Ukrainian companies, are shown on pic. 1.

Biotechnological enterprises in Ukraine are in the very beginning of evolution. Total production volume is around 20 mln.\$ and total market volume could be no less than 300 mln. \$ (according to Abercade agency, that defines these evaluations as approximate, because Ukrainian market is in the first stage of development and almost no official data is available for biotechnological enterprises and products). There are pharmaceutical enterprises and biofuel producers and biosoil cleaning. Ukrainian companies are far away from satisfying Ukrainian market’s demands.

Nowadays, Ukrainian biotechnological products market, as in majority of countries, is highly competitive for domestic and foreign manufacturers. Among them manufacturers of veterinary products, also big pharmaceutical enterprises that make products for humanitarian medicine.

It is possible to assume that there is economical and geographical background for new organizational forms creation, for biotechnological clusters, in Kyivskiy, Kharkivskiy and Zhytomyrskiy regions.

Structure of Ukrainian veterinary medicine was defined in analysis by pharmaceutical groups: chemical preparations, stimulators and vitamins make 57,1% (total: 723; domestic: 426; imported: 297), biological

Pic. 1

preparations – 42,9% (total: 543; domestic: 327; imported: 216). Quantity of enterprises that actually produce veterinary medicine is declining. Such producers make around 30-40% of total licensed producers quantity.

So, total value of biological and chemical medicine export-import operations – 66462,66 th. grn. Biological medicine import exceeds chemical medicine import in 1,45, biological medicine export is 0,4 of chemical medicine export. 97% medicine, which is used for animal protection, is imported, meaning Ukrainian producers have possibilities for operating on the established market, but don't use it at the moment.

It is worth mentioning that large amount of biological veterinary medicine is purchased for budget money within government orders, which is supposed to stimulate biological medicine's domestic producers. Veterinary medicine consumption structure of different pharmaceutical groups varies considerably, because depends of disease specifics, animal species and livestock amount.

Development of internationally compliant indexes and tools of biotech and nanotech statistics monitoring in Ukraine must be given special attention. There is a necessity of creation and implementation of statistical indicators for small biotech companies characterization.

It makes sense to market innovative product in the precise moment, when previous innovative product profits start decreasing, because this way provides maximum profit for innovation. It's worth mentioning that biological veterinary medicine market is stable, because preparations that are sold at the moment exist no less than 5-7 years. Majority of

domestic medicine is made of imported substances from Asia, so their innovativeness is not so obvious. These and lots of others factors are determining low innovation dynamics of biological veterinary medicine market.

Macroeconomical and microeconomical measures system must become a strategic course of innovative biotechnologies development stimulation: special fund creation in national budget system (like in EU countries), that will be financing these technologies development according to national investment defined priorities under strict control of usage directions and effectiveness; innovative biotechnologies increasing part in national purchase to provide government stimulation of science intensive and innovative production not only in agriculture and medicine, but also in biotechnological part in government programmes in energy saving, informatization and information-communication technologies development, etc. Exactly in using these technologies main factor of effectiveness and productivity is high management level, meaning planning, organizing, motivation and control.

Own scientific developments and technologies existence provided leadership for this plant in production and sales of original preparations. In 2010 «Фармак» became the leader in sales among pharmaceutical companies, which are present on Ukrainian market.

Three levels (low, medium, high) of regulatory factors that categorize enterprises according to innovation management level effectiveness are defined for the purposes of our study. For instance, Farmak firm is evaluated as having medium level of innovation management's effectiveness, but more elaborate research is required to provide actually practical recommendations for the enterprise. Hopefully, we will do that in future.

New technologies of sixth technological paradigm, biotechnologies included, are part of general strategy for total economical-ecological crisis, which is generated in large by contradictions between traditional technologies of third and fourth technological paradigm and economy (and ecology) condition in general. Biotechnology as centre of sixth technological paradigm solves majority of present economical and ecological contradictions through nature evolution acceleration according to needs of society development rates. High technology production (or market) refresh dynamics must be main factor of innovativeness, that may be displayed mathematically on the trigonometric function basis.

References

1. The Global Technology Revolution. Bio/Nano/Materials Trends and Their Synergies with Information Technology by 2015 [Електронний ресурс]. – 2001. – Електронні дані. – Режим доступу: http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1307/index.html.
2. Science and Engineering Indicators 2010, National Science Foundation [Електронний ресурс]. – 2010. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://www.nsf.gov/statistics/seind10/c4/c4h.htm>.
3. Інформаційно-аналітичні матеріали про структуру ринку ветеринарних препаратів в Україні. – К.: УААН, відділення ветеринарної медицини. – 2008. – 34 с.
4. Соболева Т.О. Управління формуванням та реалізацією інноваційного потенціалу підприємства: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук / Т.О. Соболева. – К. – С. 15.

ДИСПРОПОРЦІЇ ОСВІТНЬОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ

Красота О.В.,

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри економічної теорії, макро- і мікроекономіки

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Національна конкурентоспроможність тісно пов'язана із ефективною системою освіти, насамперед вищої, а успіх економічних та політичних реформ залежить від успішності освіти як однієї з головних сфер розбудови сучасного суспільства. Державу нового типу можуть побудувати лише високоосвічені національні кадри з новим світоглядом, що орієнтований на національні інтереси.

Українська система освіти потребує реформування. У зв'язку з відірваністю освітньої сфери від потреб країни.

До основних освітніх потреб та диспропорцій належать такі:

– Невисока якість середньої освіти, яка автоматично переходить у спадщину до вищої школи.

Шкільна програма відрізняється невинновантаною перенавантаженістю, переінформованістю. Це призводить до необхідності її механічного засвоювання, до простого відтворення інформації, а не до розвитку особистості учнів, їх творчих здібностей, аналітичного та критичного мислення. Справедливість цього твердження підтверджується практикою проведення зовнішнього незалежного оцінювання для вступу в українські виші, підготовка до якого ґрунтується на зазубрюванні, муштрі й «начотництві». Як наслідок, до вищих навчальних закладів, зазвичай, зараховуються ті абітурієнти, які успішніше відтворюють завчене, а не особистості з творчим мисленням.

Новітнім трендом сучасних загальноосвітніх закладів освіти стала ідея професійної профілізації школи, надання учневі фахової компетентності. Проте, ключова відмінність між загальноосвітніми та вищими навчальними закладами полягає саме в тому, що лише виші повинні забезпечити підготовку фахівців, в той час як школи мають здійснювати розвиток дитини до рівня, достатнього для її гармонійного входження в доросле життя.

– Невиправдано велика кількість вищих навчальних закладів та їх філій в Україні.

У спадок від радянської системи освіти у 1990/91 навчальному році наша молода держава отримала 742 професійно-технічні училища і лише 149 вишів. За наступні більш ніж два десятиліття пропорція не виправдано змінилася на користь вищої освіти за рахунок припинення ролі середньої спеціальної освіти. Вже у 2013/14 році їх співвідношення склало 478 до 325. Відповідно, кількість вищих навчальних закладів зросла понад удвічі.

Максимальною кількістю вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації була на початку 1996/97 н. р. і налічувала 790 одиниць, а кількість ВНЗ III-IV рівнів акредитації – 353 – на початку 2008/09 н. р.

На початок 2014/15 н. р. без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції в Україні загальна кількість вітчизняних ВНЗ скоротилася до 664 (у т.ч. університетів – до 175 закладів, академій – 54, 66 інститутів).

Незважаючи на позитивну тенденцію до скорочення ВНЗ, їхня кількість порівняно із зарубіжними освітніми системами все ще є надто великою. Так, у США налічується 160 університетів, Великій Британії – 96, Франції – 78, Італії – 65, Іспанії – 47, Польщі – 11 [1, с. 24; 2].

– Скорочення претендентів на вступ до українських вишів.

У динаміці вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації можна виділити три етапи. Етап збільшення кількості студентів 1990- 2007 років, етап рецесії, на якому відбувалося поступове скорочення чисельності студентів, їх прийому та випуску 2008-2012 років, етап стрімкого скорочення контингенту студентів 2013-2015 років.

Скорочення кількості студентів спричинено, насамперед, демографічною кризою. Крім того, українські університети починають відчувати конкуренцію за кращого студента з боку університетів інших країн. Нарешті, відбувається постійна модернізація правил прийому до вишів.

– Підготовка непрофільними ВНЗ фахівців престижних «модних» спеціальностей.

Українській вищій освіті та її визнанню за межами країни завдає шкоди масова підготовка фахівців за у непрофільних закладах та їхніх філіях. Так, Київський національний університет культури і мистецтв готує економістів, менеджерів, юристів-криміналістів,

фахівців з міжнародної економічних відносин та права тощо. Київський лінгвістичний університет готує студентів не тільки за напрямом філології та іноземних мов, а також за напрямками підготовки «Економіка, менеджмент, маркетинг» та «Юриспруденція і правознавство». Цей перелік можна продовжувати і далі.

– Низька зовнішня мобільність академічного персоналу вишів.

Рівень розвитку національної науки визначається, в першу чергу, визнанням її представників у світі, попит на вироблену ними наукову продукцію. Проте українській професурі притаманна низька зовнішня мобільність [1, с.88].

– Погіршення умов для проведення наукових досліджень у вищій школі.

В той час як передові країни світу збільшують кількість зайнятих у наукових дослідженнях та обсяги фінансування науки, в Україні спостерігається протилежна тенденція, а саме: зниження обсягу замовлень на наукову та науково-технічну продукцію, скорочення кадрової та матеріальної бази досліджень та розробок. Результати наукових досліджень здебільшого є формальними, такими, що не роблять реального внеску в розвиток української освіти [2].

Дисбаланс між фактичним та необхідним рівнем освіти в Україні перетворився на суттєвий чинник стримування реформ і досягнення вищої конкурентоспроможності економіки.

Література

1. Жилияєв І.Б. Вища освіта України: стан та проблеми / Ігор Борисович Жилияєв, Володимир Віталійович Ковтунець; Максим Володимирович Сьомкін. – К.: Науково-дослідний інститут інформатики і права Національної академії правових наук України, Інститут вищої освіти Національної академії педагогічних наук України, 2015. – 96 с.

2. Статистичний бюлетень: «Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України» початок 2014/15 навчального року / Освіта [Електронний ресурс] // Сайт Державного комітету статистики України. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

СУЧАСНА ІДЕНТИФІКАЦІЯ ПРЕДМЕТУ ПОЛІТИЧНОЇ ЕКОНОМІЇ

Кудінова А.В.,

**кандидат економічних наук, доцент кафедри
політичної економії**

**ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»**

На межі XX та XXI ст. реалізуються такі процеси, як формування на основі транснаціоналізації капіталу глобальних виробничо-збутових ланцюжків превалюванням високорозвинутих країн в глобальних процесах і зменшенням відмінностей державного управління через трансфер методів державного менеджменту, вдосконаленням світових комунікацій та транспорту.

Парадоксально, але ці процеси та явища глобальної економіки залишаються за межами предмету економічної теорії. Не отримує політекономічної оцінки ієрархія цінностей та інтересів суб'єктів глобального господарства, не враховуються принципи та механізми розподілу глобальної ренти, не відображаються якісні зміни у розвитку економічної практики – перехід до постіндустріальної моделі розвитку, системні перетворення в енергетичній базі виробництва, соціалізація та екологізація глобальної економіки, формування нового типу відтворювальних процесів.

Саме політична економія здатна, пояснити перспективи формування більш-менш цілісної міжнародної економічної системи, що зумовлюються глобальним поділом і кооперацією праці, інтернаціоналізацією, транснаціоналізацією, з одного боку, та поглибленням диференціації між країнами і регіонами світу, збільшенням розриву між центром і периферією світової економіки, з іншого.

Сформувались і певні теоретико-методологічні умови для оновлення змісту і функцій політичної економії, зокрема:

- переорієнтація економічної науки з об'єктного на суб'єктно-об'єктний аналіз суспільних процесів;
- визнана обмеженість методологічного ресурсу, який базується на принципах індустріалізму;
- зростання ролі в економічних дослідженнях методології холізму, яка стосується логіки взаємодії та взаємозбагачення методологічних принципів природничих та суспільствознавчих наук;

— визнання перетворення у визначальне джерело суспільного багатства соціального капіталу, який формується на базі соціальних зв'язків у суспільстві, довіри між членами суспільства та набуває особливого значення у забезпеченні економічного прогресу.

— формування принципово нових дослідницьких парадигм «homosociologicus» і «homoinformaticus».

Homosociologicus є теорією органічного поєднання матеріальних та нематеріальних інтересів за умови пріоритетності останніх; персоніфікації відповідних інтересів; перетворення особистості на абсолютно унікальний центр соціальної активності. Homoinformaticus – теорія активного суб'єкта, що визнає комунікаційну мереживу активність як поведінку, що схвалюється суспільством.

Згадані теоретико-методологічні положення та якісні зміни господарської практики передбачають кардинальне оновлення змісту і функцій класичної економічної теорії. Саме глобальна політична економія здатна адекватно віддзеркалити нові процеси та тенденції у соціально-економічній сфері.

Література

1. Cutler Claire A. Private power and global authority. Transnational merchant law in the global political economy / Claire A. Cutler. – Cambridge; New York: Cambridge univ. press, 2003.

2. Gilpin R. Global political economy : understanding the international economic order / Robert Gilpin with the assistance of Jean M. Gilpin. – PRINCETON UNIVERSITY PRESS, 2001.

3. Билорус О.Г. Глобальная политэкономия. Миросистема глобализма как механизм империалистической интеграции / О.Г. Билорус // Вопросы политической экономии. – №4(9), 2013. – С. 98-119. – С. 115.

4. Гальчинський А.С. Економічна методологія. Логіка оновлення: Курс лекцій / А.С. Гальчинський. – К.: «АДЕФ-Україна», 2010.

5. Глобальная политэкономия. Мир-система глобализма как механизм империалистической интеграции // Политическая экономия: прошлое, настоящее, будущее : [монография]. – Ч. II / Под ред.: В.М. Гейца, В.Н. Тарасевича. – К. : Центр учебной литературы, 2014.

6. Глобальное экономическое развитие: тенденции, асимметрии, регулирование : [монография] / Под науч. ред. профессоров Д. Лукьяненко, А. Поручника, В. Колесова. – К. : КНЭУ, 2013.

7. Зайцев Ю.К. Сучасна політична економія (проблеми та інституціональне поле предмета і методології досліджень) : навч. посіб. / Ю.К. Зайцев, В.С. Савчук. – К. : КНЕУ, 2011.

8. Тарасевич В.М. Політична економія: ім'я власне, широкий смисл і предметний простір / В.М. Тарасевич // Економічна теорія. – 2012. – №1. – С. 21–34.

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА МАКРОЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА: ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ

Кульбачний С.В.,

**кандидат економічних наук, доцент кафедри
макроекономіки та державного управління**

**ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»**

В практиці макроекономічного регулювання в нашій країні останніх років маємо справу з неможливістю зрозуміти логіку дій уряду. Надто вражаючою видається різниця між дійсністю і хрестоматійними положеннями теорії макроекономічної політики. Це створює певне враження штучності теоретичних постулатів, породжує недовіру до базових теоретичних засад. На наш погляд, складність застосування положень економічної теорії пов'язана з проблемами методологічного і методичного характеру.

Методологічні проблеми ґрунтуються на певних ідеологемах, часто запозичених. Наприклад, це стосується цілей економічного розвитку. Тривалий час в економічній літературі існує підхід, за яким досягнення максимально можливого на даний час рівня задоволення матеріальних і духовних потреб населення проголошувалось в якості основної мети соціального розвитку. Таке визначення цілі є дещо ідеологізованим, узагальненим.

Неконкретність цільової компоненти сучасної макроекономічної політики означає насправді існування прихованих процесів, пов'язаних з протистоянням інтересів, так званих «груп впливу». При цьому не враховуються відмінності бізнес-інтересів у зовнішній торгівлі, різні погляди на чинну суспільну ієрархію. Наприклад, – орієнтований на імпорт бізнес зацікавлений у зміцненні національної валюти задля його здешевлення. Експортне лобі спрямовує зусилля на знецінення вітчизняної валюти. У середньостроковій перспективі відбувається щось подібне до протистояння «биків» та «ведмедів» на фондових ринках.

Інший аспект методологічної недосконалості теорії макроекономічної політики полягає в оминанні «незручних» питань, пов'язаних з корумпованістю влади і неефективним управлінням економікою.

Світовий досвід доводить існування чіткого оберненого зв'язку між рівнем корупції і соціально-економічною ефективністю національної економіки, між рівнем життя населення і ступенем знецінення робочої сили та дешевиною ресурсів для монополістів, між рівнем організованості профспілок найманих працівників і ступенем диференціації доходів у суспільстві.

Без пояснення цих та інших стійких взаємозв'язків та механізмів неможливо окреслити чітку логічну і несуперечливу систему цілей, програм економічного розвитку країни. Неврахування базових антагонізмів у відносинах всередині суспільства робить теоретичний фундамент макроекономічної політики непрозорим і сумнівним.

Певного переосмислення, модернізації вимагає методична база, інструментарій макроекономічної теорії. Модельний апарат, не встигаючи за поступом реальної економіки, швидко втрачає актуальність. Умови, покладені в основу багатьох моделей, часто суперечать самій логіці процесів, які з їх допомогою намагаються досліджувати. Не секрет, у світі багато макроекономістів не використовують модель IS-LM, закон Оукена вважають придатним лише для певних країн у певні періоди їх історичного розвитку. Тобто, обмеження, на яких ґрунтуються численні схеми і залежності, зводять нанівець їх цінність та практичну придатність.

Існує дискретність економічних процесів, про що постійно нагадує практика і що неохоче враховує економічна теорія. Можна довго шукати причини «обвалу» курсів валют, прив'язуючи їх падіння до тих чи інших подій, що їм передували, але у такому пошуку можна не побачити базові причини, а саме: тривале стримування незадоволеного відкладеного попиту на валюту за допомогою політичних рішень. Подібна відсутність поступовості, стрибкоподібність характеризує багато процесів в економіці, поширена періодичність перегляду цін корпораціями внаслідок «витрат меню» тощо.

Спроба акцентувати увагу на проблемах невідповідності економічної теорії та макроекономічної політики пояснюється бажанням запобігти зниженню цінності пізнавального та нормативного аспектів економічної теорії.

БЮДЖЕТНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ТА РОЗВИТОК МУНІЦИПАЛЬНИХ ФІНАНСІВ

Куценко Т.Ф.,

**кандидат економічних наук, доцент кафедри
макроекономіки та державного управління**

**ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»**

За логікою та на основі прикладів успішних європейських реформ децентралізації системи врядування, що відбулися за останні 15 років (Землі Східної Німеччини, Греція, Грузія, Данія, Велика Британія, Нідерланди, Фінляндія тощо) очевидно, що базовою передумовою бюджетної децентралізації є децентралізація публічного управління, тобто формування такої його системи, за якої частина функцій центральної влади переходить органам місцевого самоврядування.

Ретроспективний огляд зміни підходів та напрацювання моделей процесу децентралізації публічного управління в Україні за роки незалежності, що активно пропонувалися різними урядами, які постійно змінювали один одного в результаті політичних протистоянь, дає підстави виокремити умовно декілька його етапів:

1) підготовчий етап напрацювання підходів, серед яких «Стратегія реформування публічної адміністрації і територіального устрою в Україні» (2005 р.), ряд розроблених законопроектів та моделей адміністративно-територіальної реформи й реформи місцевого самоврядування;

2) етап оголошення реформи урядом М. Азарова, що відобразилось прийняттям Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (2012 р.);

3) сучасний етап реалізації реформи децентралізації влади 2014-2015 рр., започаткований прийняттям урядом А. Яценюка Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади (2014 р.), що в свою чергу передбачає два етапи: добровільний та системний, основним змістом чого є розширення прав місцевих органів влади, зміцнення їх бюджетної самостійності та визначення відповідальності, що вимагає проведення ряду взаємопов'язаних реформ [1].

Найважливішою і найпершою є вимога конституційної реформи щодо децентралізації влади, започаткування якої актуалізувало цілий ряд суперечностей та різного роду чинників за нинішніх умов, пов'язаних з наслідками Євромайдану та військовою агресією Росії в Україні. Проект змін до Конституції України (2015 р.) щодо децентралізації влади є досить суперечливим, однак вагомим документом, прийняття якого має стати відправною точкою для нового етапу проведення українських реформ [2].

Чи не найскладнішим аспектом децентралізації публічної влади науковці та практики вважають бюджетну децентралізацію. Вона є своєрідним мірилом: рівня демократичності та компетентності публічної адміністрації; адекватності політичної системи до суспільних очікувань; рівня довіри до місцевих органів влади та рівня сприйняття державною владою потреб суспільства в цілому і окремих громадян зокрема; якості контролю у публічній сфері та відповідальності; зрештою, вона є оцінкою адекватності системи публічної адміністрації України та територіального устрою держави [3].

Саме необхідність бюджетної децентралізації в Україні спонукає до системного проведення українських реформ, а саме реформи адміністративно-територіального устрою, реформи бюджетного устрою, реформи міжбюджетних відносин, реформи земельних відносин, реформи місцевих бюджетів та реформи оподаткування, окремі заходи та деякий інструментарій яких вже реалізується з 1.01.2015 р. та відкриває певні можливості розвитку муніципальних фінансів.

Насамперед, перспективи розвитку муніципальних фінансів в контексті бюджетної децентралізації в Україні відкриваються із започаткуванням реформи міжбюджетних відносин [4]. Необхідність та завдання бюджетної децентралізації вимагають запровадження нової моделі бюджетного устрою України (з 1 січня 2015 р.), напрями реформування якого визначені змінами до Бюджетного кодексу України, серед яких:

- 1) забезпечення бюджетної автономії органів місцевого самоврядування та фінансової самостійності місцевих бюджетів;
- 2) формування спроможних територіальних громад;
- 3) розширення доходів загального фонду місцевих бюджетів;
- 4) нові нормативи розмежування ПДФО;
- 5) реформування механізму горизонтального вирівнювання;
- 6) нова трансфертна політика [5].

Реформа місцевих бюджетів, що також розгортається в Україні, передбачає ряд законодавчих нововведень:

1) закріплення за громадами величезного обсягу нових видатків, зокрема їм передається майже вся освіта, медицина, культура, дорожнє та житлово-комунальне господарство;

2) збільшення часток відрахувань в центр платежів, які переважно в попередні роки залишалися на місцях: податку на доходи фізичних осіб, рентної плати за користування надрами.

Серед перешкод та негативних ефектів реформування місцевих бюджетів фахівці відзначають можливість сепаратизації муніципальних утворень і набуття їх владними інститутами бюджетної автономії [6]. В даному контексті перспективи щодо самостійності визначення органами місцевого самоврядування напрямів використання коштів, а ще й з урахуванням реформи децентралізації в сфері земельних відносин шляхом: посилення ролі місцевого самоврядування при розпорядженні землями державної власності, надання повноважень щодо встановлення ставки плати за землю, пільги щодо земельного податку та орендної плати за земельну ділянку, що сплачується на відповідній території та ін., є неоднозначними та суперечливими за можливими наслідками.

Особливе значення для розвитку муніципальних фінансів в контексті бюджетної децентралізації має податкова реформа, яка вже розпочата внесенням змін до Податкового кодексу України та реалізується з 1.01.2015 р. з метою підвищення рівня бюджетної автономії органів муніципальних утворень та фінансової самостійності місцевих бюджетів [7]. Перерозподіл податків, що збільшить розмір доходів місцевих бюджетів, запровадження альтернативних шляхів збільшення податкових надходжень до місцевих бюджетів, розширення бази місцевих податків та зборів – ось ті ключові інструменти, на які має надію нинішній уряд [8]. Однак, загалом, складність макроекономічної ситуації в Україні, з урахуванням всіх прогнозованих загроз та непередбачуваних перешкод, щодо розвитку подій у політико-економічному та фіскальному просторі країни, та, зокрема, можливість одержання позитивних ефектів та вагомих соціально-економічних наслідків українських реформ, спрямованих на розвиток муніципальних фінансів, стає неабияким викликом тим можновладцям, які взяли відповідальність за їх реалізацію в такий скрутний час.

Література

1. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження №333-р від 1 квітня 2014 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>.
2. Проект Закону про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади) [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Електронні дані. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55812.
3. Бориславська О. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України [Електронний ресурс] / О. Бориславська, І. Заверуха, Е. Захарченко, О. Курінний, А. Школик, Н. Топпервін // Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO. – К. : ТОВ «Софія». – 2012. – 128 с. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://www.despro.org.ua>.
4. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин: Закон України №79-VIII [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/79-19>.
5. Розвиток місцевого самоврядування в Україні: аналітичний огляд (лютий-квітень 2015 року) [Електронний ресурс] / Ін-т громадян. сусп-ва; упоряд.: Н.В. Наталенко. – К.: ІКЦ «Легальний статус», 2015. – 56 с. – Електронні дані. – Режим доступу: http://www.slg-coe.org.ua/wp-content/uploads/2015/05/AnalyticalOverview_FebruaryApril-2015.pdf.
6. Проць Н.В. Формування податкових надходжень місцевих бюджетів в контексті бюджетної децентралізації [Електронний ресурс] / Н.В. Проць // Фінансовий простір. – №1(17). – 2015. – С. 221-227. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://www.google.com.ua/url?url=http://fp.cibs.ck.ua/files/1501/15pvnfpn.pdf&rct=j&q>.
7. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи: Закон України №71-VIII [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/71-19>.
8. Стратегічні пріоритети і завдання податкової реформи в Україні: аналітична записка [Електронний ресурс] / Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1801/>.

«КЛАСТЕРНИЙ ПІДХІД» В ЕКОНОМІКО-ГЕОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Кучеренко В.С.

старший викладач кафедри країнознавства і туризму

Інститут міжнародних відносин

Національного авіаційного університету

В економічних дослідженнях перспектив розвитку різних галузей української економіки і, зокрема, туризму, нині використовується поняття «кластер». «Кластерний підхід», як шлях до забезпечення конкурентоспроможності регіону застосовується в якості однієї з парадигм розвитку й туристичної індустрії. Тому проблеми ідентифікації кластерів, оцінки їх впливу на економіку суб'єктів країни, а також управління розвитком кластерних утворень у сфері туризму, зокрема водного, набувають все більшої актуальності.

Водний туризм серед інших видів туризму завжди був і залишається затребуваним у значній кількості споживачів туристичних послуг. В сучасних умовах для України важливе значення має Дніпро – могутній потенціал не тільки у сфері річкових перевезень, а й розвитку водного туризму. Тому одним з ефективних механізмів його розвитку на річці має стати формування водного туристичного кластеру, який охопить кілька областей, що розміщені в басейні Дніпра, і сприятиме підвищенню ефективності туристичної діяльності в них.

Проблемам формування і розвитку кластерів присвячені роботи багатьох зарубіжних [3; 7] і вітчизняних вчених [1; 2; 4; 5; 6]. Науковцями сформульовано поняття «кластер», обґрунтовано структуру і види, зокрема туристичних кластерів. Проте, не розв'язаною й актуальною залишається проблема створення кластерів для потреб водного туризму. Зокрема, наші дослідження фокусуються на туристичному кластері на Дніпрі, аналізі його структури і спеціалізації.

Основоположник кластерного підходу М. Портер визначає кластер як групу географічно сусідніх взаємопов'язаних компаній та пов'язаних з ними організацій, що діють у певній сфері, характеризуються спільністю діяльності та взаємодоповнюють один одного [3]. На думку Я.Л. Ганжи, кластер – це географічно сконцентровані

групи взаємозалежних компаній, а також пов'язаних з їх діяльністю організацій у певних областях, які характеризуються спільною діяльністю та взаємодоповнюють одна одну [1]. Найбільш обґрунтованим, на нашу думку, визначення туристичного кластера знаходимо в роботах Л.І. Гонтаржевської. Зокрема, туристичний кластер розглядається нею як система інтенсивної виробничо-технологічної та інформаційної взаємодії туристичних підприємств, постачальників базових та додаткових послуг з приводу створення «основного продукту» кластера – туристичного продукту [2].

Поняття «водний туристичний кластер» недостатньо представлено в дослідженнях фахівців в області туристичної індустрії, не знайшло воно відображення й в українському законодавстві, проте має велике практичне значення. Перші водні туристичні кластери вже сформувалися в Україні в Севастополі («Севастополь – кластур») і в Одеській області на Дунаї біля Кілії. Певний досвід зі створення водного кластеру накопичений й в Чернігівській області, де організовуються захоплюючі туристичні подорожі човнами та катерами по Десні, цікаві мандрівки на плотах, галерах, катамаранах від м. Новгород-Сіверського до м. Чернігова і аж до м. Києва.

Під водним туристичним кластером ми розуміємо один з різновидів туристичних кластерів, що забезпечує надання туристам базових і спеціалізованих послуг з використанням водних просторів і берегової лінії водного об'єкту. Отже, водний кластер має істотні відмінності від інших видів туристичних кластерів, який характеризується особливим, насамперед водним середовищем туристичного інтересу споживачів і значною протяжністю.

Аналіз досвіду організації водних туристичних кластерів у світовій та вітчизняній практиці показує досить різноманітний склад їх учасників, на які впливають різні групи чинників – ресурсні, соціальні, економічні та ін.

В результаті проведеного дослідження встановлено, що важливими передумовами створення та ефективного функціонування водного туристичного кластеру на Дніпрі виступають:

- рекреаційно-туристичні ресурси;
- сформованість туристичних брендів;
- стійкий споживчий попит на туристичний продукт;
- існування уздовж Дніпра необхідної інфраструктури;
- здатність турфірм залучати туристів до подорожей річкою і підвищувати їхній інтерес до круїзного туризму;

— існування стійких економічних зв'язків між організаціями, орієнтованими на задоволення суспільних потреб у рекреації і туризмі;

— наявність державних та регіональних інституцій підтримки туристичної діяльності;

— можливість якісно стимулювати розвиток населених пунктів уздовж Дніпра через підключення їх до туристичних потоків;

— існування великих знакових подій, які можуть бути логістично об'єднані круїзом по Дніпру з пересічними цільовими аудиторіями.

На сьогоднішній день, на жаль, не усі з зазначених передумов діють, а тому потребують окремого аналізу і реалізації.

За своїм типом водний кластер на Дніпрі може бути міжрегіональний, бо охоплюватиме кілька адміністративних суб'єктів України, а його маршрут включатиме основні міста, так звані ядра кластеру, серед яких Київ, Черкаси, Запоріжжя, Дніпропетровськ, Херсон. Отже, ядрами кластера є м. Київ, Черкаси, Дніпропетровськ, Запоріжжя, Херсон. Київ розглядається як стартова точка маршруту, а Херсон як кінцева його точка. Усередині кожного ядра потрібно розвивати не тільки інфраструктуру водного туризму, а й перспективні пропозиції туристичного продукту.

До складу Дніпровського водного кластеру слід включити такі структурні блоки: державні і місцеві інституції, просторово-утворюючі підприємства водного туризму (прокатні центри, яхт-клуби, дайвінг-клуби, школи греблі, вітрильного спорту, річкові транспортні компанії тощо); берегову інфраструктуру (марини, причали, сервісні підприємства, заправні станції, пляжні території, берегові знаки, маяки, набережні), наукове і кадрове забезпечення, управлінські структури.

З метою підвищення конкурентоспроможності кластеру на Дніпрі особливу увагу слід приділити його спеціалізації. Крім традиційної відпочинково-пляжної спеціалізації, доцільно впроваджувати й рекреаційні, водно-активні, пізнавальні, круїзні туристичні пропозиції. Дніпровський туристичний кластер повинен також містити сектори індустрії розваг, екскурсійних маршрутів і програм в кожному з міст-ядер кластеру, а також розвивати особливий сервісний простір, який би включав заклади ночівель туристів поза межами судна, установи з ремонту суден та їх обслуговування.

Отже, визначення можливостей створення кластеру на Дніпрі

дає підстави говорити про нього як про стимул для розвитку не тільки внутрішнього національного, а й в'їзного туризму, підвищення його конкурентоздатності та забезпечення у цілому інноваційного розвитку водного туризму в Україні.

Література

1. Ганжа Я. Л. Кластерна форма організації водного туризму / Я. Ганжа // Наукові праці. – Полтава, 2011. – Вип. 2. – Т. 3. – С. 314–319.
2. Гонтаржевська Л.І. Ринок туристичних послуг в Україні: навчальний посібник. / Л.І. Гонтаржевська. – Донецьк: Східний видавничий дім, 2008. – 180 с.
3. Портер М. Конкуренция: уч. пос. / М. Потер; пер. с англ. – М: Издательский дом «Вильямс», 2003. – 495 с.
4. Соколенко С.И. Производственные системы глобализации: сети, альянсы, партнерства, кластеры. Украинский контекст / С.И. Соколенко. – К.: Логос, 2002. – 647 с.
5. Морозов М.А. Методическое обоснование кластерного анализа туристской дестинации / М.А. Морозов , Т.В. Львова // Вестник РосНОУ. – №2. – 2011.
6. Стеченко Д.М. Інноваційна політика кластероутворення в рекреаційно-туристичній сфері України / Д.М. Стеченко, І.В. Безуглий // Науковий вісник ЧДІЕУ. – 2014. – №2(22). – С.9-18.
7. Rosenfeld S.A. Bringing Business Clusters into the Mainstream of Economic Development / S.A. Rosenfeld // European Planning Studies. – 1997. – №5. – P. 9.

КОНКУРЕНЦІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОРТОДОКСАЛЬНИХ ТА ГЕТЕРОДОКСАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ТЕОРІЙ

**Леоненко П.М.,
доктор економічних наук, професор,
завідувач відділу теорії економіки і фінансів
ДННУ «Академія фінансового управління»**

У вітчизняній та зарубіжній економічній літературі широко розповсюджений поділ політичної економії (економічної теорії) минулого і сучасності на дві групи. Перша група – панівні, ортодоксальні економічні теоретичні системи (або парадигми). Друга група – альтернативні, гетеродоксальні економічні теоретичні системи, так звана опозиція економічній ортодоксії [1, с.153].

Загальноновизнаним стало включення до групи теорії сучасної ортодоксії неокласичного напрямку – основних неоліберальних та неоконсервативних теорій, а до групи сучасної гетеродоксії – інституціоналізму, марксизму, посткейнсianства, теорій постіндустріалізму у сфері інформаційної економіки, знанєвої економіки тощо. Крім зазначених вище економічних теорій, Д.Хаусман [2] зараховує до альтернативних, гетеродоксальних також поведінкову економічну теорію, неорікардіанство, австрійську школу.

Сучасні зарубіжні енциклопедії в галузі економічної науки достатньо повно відображають критерії, сутність, складники, характерні риси та інші важливі ознаки поділу економічних теорій на ортодоксальні та гетеродоксальні. Так, у двотомній «Енциклопедії неортодоксальної політичної економії» (2005) під редакцією професора Пертського університету (Австралія) Ф.О'Хара проаналізовано десятки різних видів сучасних неортодоксальних економічних теорій, альтернативних до магістрального напрямку економічної науки.

Представники ортодоксального та гетеродоксального напрямків конкурують за панівні позиції у економічній теорії та суспільстві, за право пропонувати владі рекомендацій щодо здійснення соціально-економічної політики. Потужними стимулами в цій боротьбі є зростання можливостей фінансування наукових досліджень, зайняття

престижних місць в ієрархічній структурі науки, освіти, культури, економіки, суспільства, вищої оплати праці тощо.

Співпраця представників ортодоксії та гетеродоксії знаходить свій прояв у спробах синтезу, конвергенції положень різних теорій і напрямів економічної науки. Існує безліч прикладів такої конвергенції. Так, неомарксистичні в 70-80-х рр. XX ст. розглядали теорії змін і криз, які в значній мірі були запозичені з інституціоналізму, в тому числі з французького регуляціонізму. Марксистичні і феміністичні спільно вивчали використання робочої сили при веденні домашнього господарства, сегментуванні ринку праці. Спеціалісти в галузі політекономії розвитку і міжнародних відносин запозичували з різних джерел свідчення на користь своїх уявлень про нерівномірний розвиток тощо.

Відмінності між школами стали джерелом комунікації, ідейних та наукових інновацій, парадигмальних змін, конвергенції, а розгляд схожостей і відмінностей як між науковими школами, так і всередині окремих шкіл обумовлює майбутнє неортодоксальної політичної економії.

Дві основні лінії в розвитку економічних теорій ортодоксії та гетеродоксії – конкурентна боротьба і взаємозбагачення (конвергенція) – особливо помітні у дослідженнях інституціоналізму, марксизму і неокласики. Складність компаративного полягає у неоднаковому розумінні їх сутності, структури, перспектив розвитку теорій. Так, досить виразно виявились, принаймні, три різні підходи до розуміння внутрішньої структури інституціоналізму та його відношення до неокласичного мейнстріму [1-6].

В сучасному аналізі економічних теорій ортодоксії і гетеродоксії необхідно звернути увагу на два принципово важливі моменти: по-перше, введення категорії «інститут» та деяких інших понять інституціоналізму в ортодоксію; по-друге, розширення неокласичного аналізу за рахунок гетеродоксії.

На противагу представникам економічної теорії ортодоксії, інституціоналісти (Д. Ходжсон, К. Перес та інші) розглядають технологію, індивідуальні смаки і переваги у довгостроковій перспективі як частину економічної системи. Тому ці явища необхідно вивчати представникам обох груп економічної науки – ортодоксії та гетеродоксії [3, с. 45-46].

На наш погляд, важливим завданням розвитку економічної науки є розробка інституціонально-інформаційної теорії, яка б орга-

нічно об'єднала наукові парадигми інституціоналізму та теорій постіндустріалізму [5].

Рух до «змішаної парадигми, що об'єднала б співіснуючі актуальні парадигми є перспективним напрямком розвитку науки». На думку прихильників цієї точки зору, основу пропонованої змішаності становить конвенціоналізм, «нова еклектика», що націлені на розмежування «територій» кожної із парадигм [6, с. 115].

Численні дискусії щодо розвитку неокласики і гетеродоксальної економічної теорії поки що завершуються вдосконаленням неокласичної теорії шляхом прийняття певних поправок, коректування теоретико-методологічних передумов і засад тощо і визнанням панівного становища магістрального напрямку теорії в системі економічного знання.

Література

1. Маслов А.О. Інформаційна економіка: становлення, структура та теоретичне осмислення: [монографія] / А.О. Маслов. – К.: Аграр Медіа Груп, 2012. – 432 с.

2. Философия экономики. Антология / под ред. Д. Хаусмана. – М. : Изд. Института Гайдара, 2012. – 520 с.

3. Ходжсон Д. Экономическая теория и институты: манифест современной институциональной экономической теории / Д. Ходжсон; пер. с англ. – М.: Дело, 2003. – 464 с.

4. Бузгалин А.В. Марксизм и институционализм: сравнительное исследование / А.В. Бузгалин, А.И. Колганов, А.И. Московский // Вестник Московского университета. – Сер. 6. Экономика. – 2012. – №5. – С. 3-18.

5. Чухно А.А. Інституціонально-інформаційна економіка: підручник / А.А. Чухно, П.І. Юхименко, П.М. Леоненко. – К., 2010. – 687 с.

6. Кайманаков С.В. Разнообразие и единство школ экономической теории / С.В. Кайманаков // Вестник Московского университета. – Сер. 6. Экономика. – 2013. – №2. – С. 113-120.

ГРОШОВО-КРЕДИТНІ ІНСТРУМЕНТИ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Лисюк В.С.,

**кандидат економічних наук, доцент кафедри
економіки та маркетингу**

Рівненський інститут слов'янознавства

Складовою частиною економічної теорії є макроекономіка, що належить до відносно молодих наук. Вона виникла в першій третині ХХ ст. Макроекономіка виокремилась із загальної економічної теорії поясненням загальної макроекономічної рівноваги та економічного зростання, ролі держави у регулюванні економічних процесів.

В сучасній макроекономічній науці аналізу інструментів макроекономічного регулювання, що здатні змінювати рівновагу, приділяється особлива увага.

Одним із засобів макроекономічного регулювання є грошово-кредитна політика, яка у ХХІ ст. повинна відійти від орієнтації на накопичення золотовалютних резервів, які залежать від кон'юнктури світових ринків, до забезпечення економічного зростання внутрішньої економіки і фінансової стабілізації країни.

В свою чергу, грошово-кредитна політика є одним із факторів економічного зростання. Як чинник економічного зростання її можна віднести до групи факторів державного регулювання економікою, до яких крім грошово-кредитної політики можна віднести податково-бюджетну політику, зовнішньоекономічну, соціальну, структурну політику.

Вагомий внесок у визначення ролі грошово-кредитного регулювання у функціонуванні економічної системи країни здійснили А. Сміт, Д. Рікардо, Дж. С.Міль, Л. Вальрас, А. Маршал, І. Фішер, Дж. Кейнс, М. Фрідмен та інші.

За Кейнсом зростання пропозиції грошей призводить до зменшення процентної ставки. Як наслідок, це веде до поживлення і до зростання ділової активності, тобто до підвищення інвестиційного попиту і відповідно до зростання ВВП країни:

$$M^S \uparrow \rightarrow i \downarrow \rightarrow \begin{cases} I \uparrow \\ C \uparrow \end{cases} \rightarrow AD \uparrow \rightarrow Y \uparrow$$

Зміна ВВП відбувається за рахунок зміни двох основних джерел – через зміну обсягів інвестицій і динаміки споживчих витрат.

В свою чергу тісно пов'язана з пропозицією грошей і облікова процентна ставка НБУ як інструмент грошово-кредитної політики, яка також суттєво впливає на реальний сектор економіки, а саме на економічне зростання і має дуже великий мультиплікаційний вплив на економіку:

$$i_{\text{обл}} \downarrow \rightarrow K_{\text{кб}} \text{ НБУ } \uparrow \rightarrow K P_{\text{кб}} \uparrow \rightarrow i_{\text{кб}} \downarrow \rightarrow M^d \uparrow \rightarrow M^s \uparrow \rightarrow Y \uparrow$$

Зменшення облікової ставки призводить до зростання активності комерційних банків щодо кредитування в НБУ, як наслідок, зростають кредитні ресурси комерційних банків, що призводить до можливості зменшення банківського відсотка комерційних банків. Попит на гроші з боку підприємницького сектору та населення зростає, кредитна активність комерційних банків також зростає. Як наслідок, зростає грошова маса в обігу та ВВП.

Розглянемо як ці схеми діють в Україні. Для аналізу візьмемо часовий період за 2007-2013 рр. і використаємо статистичні дані з офіційних сайтів НБУ та Державної служби статистики України [1; 2]. Фінансова криза, яка охопила весь діловий світ у 2008 році, не пройшла стороною і Україну. Як відомо, формами прояву стабільності грошової одиниці є стабільність цін на товари і послуги (тобто рівень інфляції), стабільність яких забезпечує прогностні темпи економічного зростання, стабільність цін на кредитні ресурси або така її динаміка, яка корелює із рівнем інфляції, обліковою ставкою НБУ.

Як свідчить аналіз статистичних даних для України 2009 рік був найгірший у економічному сенсі. Це стосується всіх макроекономічних показників, починаючи з динаміки ВВП. Якщо у 2008 р. приріст номінального ВВП склав 31,5% порівняно з 2007 р. при зростанні рівня цін на 22,3% порівняно з 2007 р., то в 2009 р. зростання номінального ВВП склало всього 96,3%, тобто відбулося навіть падіння номінального ВВП на 3,7% порівняно з 2008 р.

Головним надбанням грошово-кредитної політики за період 2008-2013 рр. стала тенденція до зниження інфляції. Фактично індекс споживчих цін знижувався щорічно починаючи з 2008 р. Так у 2009 р. приріст цін становив всього 12,3% до грудня 2008 р. проти 22,3% у 2008 р. проти грудня 2007 р. У 2012 р. навіть спостерігалася дефляція порівняно з 2011 р., а в 2013 р. приріст цін склав всього 0,5% до грудня 2012 р.

Відносно низький показник інфляції дав можливість забезпечити збереження вартості заощаджень населення і приріст кінцевого споживання населення на 81,6% у 2013 р. порівняно з 2008 р.

Сприятливі умови розвитку національної економіки, а також стійка тенденція зниження інфляції дали змогу НБУ активно застосовувати важелі процентної політики для стимулювання процесів економічного зростання.

З метою стимулювання економіки та здешевлення вартості кредитів НБУ поступово знижував облікову процентну ставку. Так облікова процентна ставка знизилась на протязі 2008-2013 рр. на 45,8% (з 12,0% у 2008р. до 6,5% у 2013 р.). Це призвело до здешевлення кредитних ресурсів для підприємницького сектору, а саме середньозважена процентна ставка за кредитами знизилась на 10% з 16,0% у 2008 р. до 14,4% у 2013 р. Разом з тим спостерігається зміна кредитної політики в сторону стимулювання саме реального сектору економіки (підприємницького сектору). Якщо середньозважені процентні ставки по кредитуванню у 2007-2009 рр. були майже однаковими як для сектору домашніх господарств, так і для підприємницького сектору і складали відповідно 15,6% і 13,5% у 2007 р. та 18,7% і 16,0% у 2008 р., то вже у 2010 р. середньозважена ставка кредитування для домашніх господарств склала 25,2% з подальшим зростанням до 27,3% у 2013 р. В той самий час як для підприємницького сектору процентна ставка за кредитами знизилась з 18,3% у 2009р. до 14,4% у 2013 р., що позитивно впливало на отримання кредитних ресурсів підприємницьким сектором, які зросли за період 2009-2013 рр. на 93,4% і склали 1415644 млн грн.

Цьому сприяла і політика НБУ на зростання грошової маси та грошової бази. Темпи зростання грошової маси за агрегатом М3 за період 2009-2013 рр. склали у середньому 112,5% щорічно, а темпи зростання грошової бази склали 110,6% щорічно.

Зростання грошової маси та зниження індексу споживчих цін призвело до зростання коефіцієнта монетизації економіки як за агрегатом М3, так і за іншими агрегатами грошової маси М0 та М1, що свідчить про наповненість економіки не інфляційними грошима. Так коефіцієнт монетизації за аналізований період збільшився з 53,35% у 2009 р. до 62,48% у 2013 р. тобто зріс на 17,1%. Разом з тим спостерігається зменшення питомої ваги готівки у грошовій масі з 32,2% у 2009 р. до 26,2% у 2013 р., що також є позитивною тенденцією у монетарній сфері.

Такий приріст грошової маси з одного боку був цілком достатнім для обслуговування процесів економічного розвитку в умовах наявних темпів зростання ВВП, а з іншого – не провокував накопичення монетарних ризиків стабільності грошової одиниці.

Аналіз заходів монетарного регулятора за досліджуваний період та одержаних економічних ефектів переконує, що завдяки ефективним заходам НБУ були створені відповідні монетарні умови для зростання вітчизняної економіки. Разом з тим можна констатувати, що вектор реалізації монетарної політики повинен бути направлений на підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки, забезпечення стабільності фінансової системи, підвищення попиту на товарному, грошовому, валютному, фондовому ринках.

Література

1. Статистичні дані по Україні [Електронний ресурс] / Сайт Національний банк України. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.

2. Статистичні дані по Україні [Електронний ресурс] / Сайт Державної служби статистики України. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

СИНТЕЗ МАКРОЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ТА ІНСТИТУЦІЙНОЇ ТЕОРІЇ В ІНСТРУМЕНТАРІЇ ТЕОРЕТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Малий І.Й.,

**доктор економічних наук, професор, завідувач кафедрую
макроекономіки та державного управління**

**ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»**

Історичний досвід засвідчує, що наукові відкриття в економічній науці не завжди мали універсальний та характер. Кожний наступний новий етап економічного розвитку країн вимагав нових гіпотез та нових підходів до пояснення економічної дійсності.

Сучасна світова рецесія в черговий раз підтвердила неспроможність чисто економічних доктрин пояснити сучасні особливості суперечностей розвитку. Сучасна ситуація характеризується радикальними та масштабними змінами на світовій політичній арені, поглибленням глобалізації в економічній та фінансовій сферах, загостренням суперечностей між розвиненими країнами та іншим світом, соціальними протиріччями, екологічними та продовольчими кризами. Пояснення цих змін передбачає нові теоретико-методологічні підходи.

Теоретична розробка антикризової політики повинна враховувати такі нові явища ХХІ століття як інформаційну революцію (експансію), посилення взаємозалежності економіки, політики та соціуму. Це передбачає використання міждисциплінарного (екуменічного) підходу.

З одного боку національні економіки мають досліджувати як економічні об'єкти, що розвивається і стверджується за власними законами. З іншого боку вони є складовим елементом глобальної економічної цілісності, яка видозмінює загальний розвиток світової цивілізації.

Нові тенденції та закономірності розвитку сучасної економіки вимагають зміни науково-пізнавальної парадигми, оскільки світ, який швидко утворюється від зіткнення нових цінностей і технологій, нових геополітичних відносин, нових стилів життя і засо-

бів сполучення, вимагає абсолютно нових ідей і аналогій, класифікацій і концепцій.

Перед світовою та вітчизняною економічними науками постало нове завдання пошуку нової теоретичної парадигми пояснення сучасних модифікованих цивілізаційних процесів. В якості такої парадигми, на наш погляд, може постати синтез макроекономічного аналізу та інституційної теорії.

Аргументація такої постановки питання може бути таким.

По-перше, події світової економічної кризи XX століття засвідчили неспроможність ринкового фундаменталізму та спричинили виникнення тенденції кейнсіанства з його ідеєю макроекономічного регулювання. Теоретичній конструкції кейнсіанства державі відводиться роль базового інституту.

В сучасній літературі все активніше звертається увага на роль державних інституцій у підтриманні економічного зростання. У зв'язку з посиленням залежності розвитку національної економіки від зовнішнього (глобального) середовища, держава на зовнішнього ринку представляє національні інтереси.

Нова роль держави виявляється і в необхідності адаптації правил господарювання до нових економіко-інституційних вимог суспільства. Інформаційні війни та протистояння є суттєвим чинником конкурентної боротьби між різними суб'єктами господарювання. Змінюються цінності суспільстві, а вичерпується ресурсна та екологічна база, посилюються конкуренція за ринки збуту товарів та доступу до ресурсів. Недооцінка нових обставин веде до зниження темпів економічного зростання, депресії, фінансової та економічної нестабільності, збільшення внутрішнього та зовнішнього боргу держави, зuboжіння населення.

По-друге, аналіз ринкових трансформацій країн що розвиваються та постсоціалістичних країн дозволяє зробити висновок, що однією із причин провалу реформ є недооцінка інституційного середовища. Методологія інституціональної теорії сьогодні набуває все більшої популярності. Вона дозволяє пояснити економічний успіх таких країн як Швеція, Німеччина, Китай чи Сінгапур.

По-третє, розробка результативної антикризової макроекономічної політики для кожної країни повинна базуватись не тільки на досягненнях макроекономічної науки, а й враховувати національну інституційну архітектуру.

По-четверте, результативність практичного застосування тієї чи

іншої доктрини залежить від системи цінностей, що домінують в країні на момент ухвалення державних антикризових заходів.

Аналіз провалу ринкових перетворень в пострадянських країнах свідчить не стільки про хибність власне економічних доктрин (приватизація, захист приватної власності, свобода підприємництва, конкуренція, демонополізація тощо), скільки про появу непередбачуваних наслідків - корупції, тіньової економіки, хабарництва тощо. Вони є проявами дії інституційних чинників.

Досвід ринкових перетворень в економіці пострадянських країн свідчить про складність, хаотичність, неупорядкованість і непередбачуваність процесів і явищ, пояснення яких з позицій чисто макроекономічної методології неможливе. Історична пам'ять про такі інститути, як колективізм та общинність, на відміну від індивідуалізму в західних країнах, характеризує «рутини», які постійно присутні при прийнятті рішень і які роблять беззахисним індивіда в умовах широкомасштабної фінансово-ринкової експансії.

Державна політика може охоплювати кілька цілей та набір різних інструментів. В залежності від доступу до ресурсів та єдності політичної волі можна досягти відповідного результату при одночасному вирішенні кількох проблем.

Аналіз політики, як кваліфіковане застосування інтелекту до суспільних проблем є передумовою формування економічної політики. Фінансові рудименти сучасної кризи потребують наукового аналізу не тільки з позицій пояснення причин та можливих соціально-економічних наслідків, а й розробки напрямів державної економічної політики з її упередженням. Це передбачає нові підходи до формування нормативної теорії.

На відміну від минулих економічних криз, причинами яких були в основному економічні диспропорції в межах локалізованих національних економік, кризи останніх двох десятиліть відображають взаємодію політичних та економічних чинників та носять глобальний характер.

Погляди нових класиків (Р. Лукас, Т. Сарджент, Е. Прескотт та ін.), кейнсіанців (Дж. Стігліці, О. Бланшар, Г. Манків, Х. Мінські та ін.) та інституціоналістів (Дж. Бюкенен, Р. Коуз, М. Олсон, Д. Норт та ін.) є новими напрямками економічної науки у поясненні особливостей розвитку. Включення в орбіту наукових досліджень психологічного фактору відкрило шлях до становлення поведінкової

макроекономіки, яка охоплює дослідження психологічних і соціальних явищ на макроекономічному рівні. Усвідомлене формування націленої дозованої інформації, що подається для суспільства чи окремих груп, дозволяє маніпулювати їх поведінкою та прийняттям рішень.

Розвиток інституту держави, перетворення його в активного гравця та регулятора економічних процесів, на наш погляд, повинен стати головним об'єктом наукової та політико-економічної діяльності. Зростання впливу політичного чинника на забезпечення економічної стабільності, як відзначають економісти, потребує детального наукового аналізу. Тому теорія макроекономічної політики повинна розроблятися для кожної країни індивідуально, виходячи із її макроекономічного стану, наявності ресурсного потенціалу, особливостей інституціонального середовища цільових пріоритетів і спроможностей приватного підприємництва та державного менеджменту.

ДЕРЖАВНИЙ ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ В УКРАЇНІ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Панова І.Ю.,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри
теорії та історії держави і права
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

Під час масштабних змін спрямованих на дерегуляцію економіки, децентралізацію влади, боротьбу з корупцією у відповідності із «Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020» [1] вкрай важливими виявляються контролюючі функції держави, у тому числі спрямовані на посилення внутрішнього фінансового контролю. Посилення контролю збоку держави і, у першу чергу, контролю у державних фінансах, не дає масштабним соціально-економічним перетворенням перерости у хаос та плутанину за яких зловживання та корупція тільки прогресують.

Показовим є те, що українська держава має значний досвід у створенні органів фінансового контролю, який бере свій початок задовго до проголошення незалежної України у 1991 р. Про це свідчить досвід роботи Найвищої державної контрольної ради – ревізійного органу державного центру Української народної республіки в екзилі.

Державний центр Української Народної Республіки (далі – ДЦ УНР) в екзилі було створено 1920 р., завершилась його діяльність в 1992 р., після формування легітимних органів влади незалежної України.

Привертає увагу неабияка передбачливість закладена у законодавчу базу діяльності УНР: передача повноважень УНР молодій українській державі здійснювалась на основі положень закріплених у постанові парламенту УНР від 1919 р. за підписом Симона Петлюри. Умови правонаступності передбачали у разі здобуття Україною незалежності припинення діяльності УНР та відмову від територіальних претензій УНР до переважної більшості країн-сусідів.

За період свого існування ДЦ УНР в екзилі, створював різні органи, які забезпечували його функціонування. Важливу роль в ро-

боті ДЦ УНР в екзилі відіграли створювані ним контрольні органи, що здійснювали ревізію його фінансової діяльності. На початку діяльності ДЦ УНР в екзилі державний фінансовий контроль здійснював Державний Контролер.

З часом утворюється Найвища Державна Контрольна Рада (далі – НДКР). На I Сесії УНРади (1948 р.) було сформовано НДКР, яку очолив Державний Контролер – І. Кабачков [2, с. 22], хоча нормативно положення про Найвищу Державну Контрольну Раду були закріплені лише на II сесії УНРади (1950 р.).

Вперше нормативні положення про Найвищу Державну Контрольну Раду були визначені в «Тимчасовому статуті Державного Контролю Української Народної Республіки на час еміграції» від 26 червня 1949 р. Відповідно до цього акту НДКР була однією із складових державного контролю. Державний Контроль мав статус окремого урядового ресорту, незалежного від виконавчої влади і безпосередньо підпорядкованого законодавчій владі ДЦ УНР в екзилі, тобто Українській Національній Раді (далі – УНРада). Очолював Державний Контроль – Державний Контролер.

Функції державного контролю в країнах масового поселення української еміграції – поза місцем знаходження ДЦ УНР в екзилі – виконували контрольні установи – «Закордонні Делегатури Державного Контролю» [3, с. 62], зокрема, такі існували в Австралії, Великій Британії, Канаді, Франції, США та ін., де неодноразово Державний Контролер проводив перевірки.

НДКР вела протоколи всіх своїх перевірок, ревізій. Зазвичай, після кожної ревізії, перевірки НДКР стверджувала, що фінанси ДЦ УНР в екзилі витрачаються дуже ощадно, працівники ДЦ УНР в екзилі мінімально винагороджуються за свою роботу [4, с. 4].

Завданням Найвищої Державної Контрольної Ради було проведення фінансових перевірок, стану фінансової документації всіх органів ДЦ УНР в екзилі.

Нормативними актами ДЦ УНР в екзилі передбачено, що на випадок військових подій, в яких довелося б узяти участь українським військовим частинам (еміграційним), утворюється Польовий Контроль на чолі з Головним Польовим Контролером, який підпорядкований Державному Контролерові ДЦ УНР в екзилі.

Члени НДКР, крім виконання загальних обов'язків, за згодою Державного Контролера могли брати участь у засіданнях фінансово-господарської і бюджетної комісії УНРади з правом до-

радчого голосу; в разі незгоди їх з постановами цих комісій, вони оголошували окрему думку, яка заносилася до протоколу .

Державний Контролер та члени НДКР користувалися правом незмінності (недоторканності): вони могли бути усунені з посад лише на підставі судових вироків (за злочин) Українського Державного Трибуналу, або рішення спеціальної комісії УНРади [4, с. 17].

Найвища Державна Контрольна Рада була наділена такими повноваженнями:

1) остаточно затверджувати звіти установ ДЦ УНР в екзилі по прибутках і видатках;

2) стежити за своєчасним стягненням фінансових нарахунків;

3) консультувати підпорядковані їй контрольні установи і вирішувати спірні питання, що виникають в їх ревізійній діяльності;

4) розглядати й давати висновки по справах контрольного характеру, що їх може внести Державний Контролер на розгляд НДКР;

5) розробляти положення щодо внутрішньої організації і порядку своєї діяльності.;

6) розглядати і перевіряти на підставі ревізійних даних проект бюджету ДЦ УНР в екзилі;

7) стежити за законністю фінансових і господарських операцій уряду ДЦ УНР в екзилі та робити висновки про доцільність цих операцій незалежно від їх законності;

8) перевіряти фінансовий і матеріальний стан урядових установ, у розпорядженні яких знаходяться грошові та матеріальні засоби ДЦ УНР в екзилі;

9) проводити ревізію фінансової діяльності органів ДЦ УНР в екзилі;

10) давати висновки по тих законопроектах, які мають фінансовий чи економічний характер;

11) брати участь у засіданнях фінансово-господарської і бюджетної комісії УНРади;

12) проводити контроль фінансових надходжень та видатків представництв ДЦ УНР в екзилі;

13) перевіряти реєстр фінансових операцій Представництв ДЦ УНР в екзилі.

Отже, Найвища Державна Контрольна Рада організована урядом УНР була контрольним органом який ефективно працював у складних умовах вимушеної еміграції і мав такі елементи організації, які стали б на користь і могли б бути інтегровані у сучасну

систему фінансового контролю. Зокрема, йдеться про заздалегідь розроблену і підготовлену процедуру трансформації контролюючого органу у разі настання бойових дій (оголошення війни), що у ДЦ УНР організовано як перетворення Найвищої державної контрольної ради у Польовий контроль.

Література

1. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020: Указ Президента України №5/2015 від 12 січня 2015 р. [Електронний ресурс] / Верховна рада України. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.

2. Українська Національна Рада (Документи-матеріали-статті-інформації). – Лондон : Видання Уповноваженого Ресорту Преси і Інформації Виконного Органу УНРади на В. Британію, 1949. – 42 с.

3. П'ята сесія Української Національної Ради (17–23 листопада 1961 р.) : матеріали і документи. – Мюнхен : Видання Українського Інформаційного Бюро, 1962. – 121 с.

4. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. 5235. – Оп. 1, спр. 54. – 23 с.

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Петришина Н.В.,

кандидат економічних наук, доцент

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

Одним із основних напрямків розбудови ефективної ринкової моделі вітчизняної економіки є інституціональне забезпечення діяльності держави.

У зв'язку з переходом від адміністративно-командної економіки до економіки ринкового типу, інститути, засновані на державній формі власності й централізованому директивному плануванні поступово зникають, а їх місце займають нові інститути ринкової економіки, які потребують постійного втручання держави. Для всіх постсоціалістичних країн держава – важливий інститут процесу трансформації економіки на шляху створення ринкових інститутів сучасного суспільства.

Лауреат Нобелівської премії з економіки Д. Норт у межах сучасного інституціоналізму визначає інститути як: «правила гри» у суспільстві, або створені людиною обмежувальні рамки, що організовують взаємовідносини між людьми; правила, механізми, що забезпечують їх виконання, і норми поведінки, які структурують взаємодії між людьми, що повторюються; формальні правила, неформальні обмеження і способи забезпечення дієвості обмежень; вигадані обмеження, які структурують взаємодії людей, їх формальні (правила, закони, конституції) та неформальні обмеження (соціальні норми, умовності та кодекси поведінки), механізми примусу їх виконання. Але вони визначають структуру стимулів у суспільствах та їх економіках [1, с. 18].

Інституціональні аспекти забезпечення державного сектору економіки України з позиції законодавчих норм – це сукупність законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, що створюють основу існування державного сектора економіки. До них належать: Господарський кодекс України (2003) [2], Закон України «Про управління об'єктами державної власності» [3], Стратегія мо-

дернізації системи бухгалтерського обліку в державному секторі на 2007-2015 роки (2007) [4], Методика визначення питомої ваги державного сектору в економіці (2012) та інші.

Господарський кодекс України (ст. 22) розкриває особливості управління господарською діяльністю у державному секторі економіки шляхом виокремлення держави, яка здійснює управління державним сектором економіки відповідно до засад внутрішньої і зовнішньої політики та засоби державного регулювання господарської діяльності, виділено суб'єктів господарювання державного сектора економіки та повноваження суб'єктів управління у державному секторі економіки – Кабінету Міністрів України, міністерств, інших органів влади та організацій щодо суб'єктів господарювання тощо.

Методика визначення питомої ваги державного сектору в економіці розроблена для визначення частки державного сектору у складі економіки з метою організації постійного моніторингу показників. Вона визначає: суб'єкти господарювання державного сектору економіки, зокрема: суб'єкти, що діють на основі лише державної власності та суб'єкти господарювання комунального сектору економіки; частку державного сектору у складі економіки та показники, що використовуються при проведенні розрахунку та аналізу частки державного сектору у складі економіки, а саме: кількість суб'єктів господарювання; чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг); чистий прибуток (збиток); середня вартість необоротних та оборотних активів (на початок звітного періоду, на кінець звітного періоду); середня кількість працівників; додана вартість за витратами виробництва.

Стратегія модернізації системи бухгалтерського обліку в державному секторі на 2007-2015 роки передбачає удосконалення системи бухгалтерського обліку в державному секторі з урахуванням вимог міжнародних стандартів. Завданнями Стратегії є удосконалення методології та перехід на єдині методологічні засади бухгалтерського обліку і звітності, а також створення уніфікованого організаційного та інформаційного забезпечення бухгалтерського обліку.

Стратегія підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання державного сектору економіки визначає основні питання, що повинні бути вирішені Кабінетом Міністрів України для проведення реформи управління державною власністю. Основною

метою реформи є підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання державного сектору економіки шляхом: посилення бюджетного нагляду; розроблення основних засад державної політики управління суб'єктами господарювання; удосконалення корпоративного управління суб'єктами господарювання; реструктуризації та реорганізації суб'єктів господарювання, а також прозорого та комплексного процесу приватизації.

Управління держсектором здійснюється на основі положень Закону України «Про управління об'єктами державної власності», в якому визначено систему органів управління та їх повноваження, об'єкти та суб'єкти управління державною власністю. Зокрема, об'єктами управління державної власності є: майно, яке передане казенним підприємствам в оперативне управління; майно, яке передане державним комерційним підприємствам, установам та організаціям; майно, яке передане державним господарським об'єднанням; корпоративні права, що належать державі у статутних фондах господарських організацій; державне майно, що забезпечує діяльність Президента України, Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України, управління яким здійснюється в порядку, визначеному окремими законами; державне майно, передане в оренду, лізинг, концесію; державне майно, що перебуває на балансі господарських організацій і не увійшло до їх статутних фондів або залишилося після ліквідації підприємств та організацій; державне майно, передане в безстрокове безоплатне користування Національній академії наук України, галузевим академіям наук; безхазяйне та конфісковане майно, що переходить у державну власність за рішенням суду.

Інституційне забезпечення державного сектору економіки України має здійснюватися через легітимну взаємодію базових інститутів задля здійснення ефективного управління державним сектором та державною власністю шляхом: урахування інститутом держави вимог неформальних норм і правил при створенні законодавчих актів щодо державного сектора з метою реалізації правових норм; удосконалення політики розвитку державного сектора, що передбачає два самостійні блоки: політику щодо підприємств державного сектора, що діють у ринкових умовах, і політику щодо підприємств державного сектора із суспільними інтересами [5, с. 39]; створення умов для впровадження ефективного механізму державно-приватного партнерства у пріоритетних галузях ві-

тчизняної економіки, який є одним з найбільш перспективних та ефективних інструментів соціально-економічного розвитку через спільну зацікавленість партнерів та розподіл ризиків кожного; формування соціально-економічних відносин та рівня довіри вітчизняних і зарубіжних приватних інвесторів до державних структур взаємозв'язок яких забезпечує міцність суспільства, легітимну спрямованість дії, норм і правил в інституційному середовищі з метою активізації інвестиційної діяльності та залучення приватних коштів у стратегічно важливі для національної економіки сфери; збільшення фінансування державного сектору; вивчення світового досвіду з метою створення потужного державного сектора та ефективного управління.

Література

1. Норт Д. Інститути, інституційні зміни та функціонування економіки / Д. Норт. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2000. – 198 с.
2. Господарський Кодекс України від 16 січня 2003 року №436-IV [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
3. Про управління об'єктами державної власності: Закон України від 21 вересня 2006 року [Електронний ресурс] / Верховна рада України. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/185-16>.
4. Про затвердження Стратегії модернізації системи бухгалтерського обліку в державному секторі на 2007-2015 роки: Постанова Кабінету Міністрів України №34 від 16 січня 2007 [Електронний ресурс] / Верховна рада України. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/34-2007-%D0%BF>.
5. Білик М.Д. Державний сектор економіки в зарубіжних країнах і проблеми національного сектора / М.Д. Білик, Т.О. Білик // Бізнесінформ. – №5. – 2014. – С. 36-42.

НОВІ ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ ІННОВАЦІЙНОГО ТИПУ ЗАЙНЯТОСТІ

Петрова І.Л.,

**доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри
маркетингу та поведінкової економіки**

ВНЗ «Університет економіки і права «КРОК»

Бляшук С.Г.,

аспірант кафедри управління персоналом та економіки праці

**ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»**

Важливим для підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки є формування економічної моделі. Інновації мають стати «точками зростання» у циклічному процесі загальної модернізації. Структурні зміни в економіці завжди були пов'язані з відповідними змінами в соціальній сфері.

Формування нового типу суспільних відносин під впливом інтенсивних процесів створення інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та поширення знань, призводить до виникнення нових форм взаємодії на ринку праці. З'являються і динамічно модифікуються інноваційні види зайнятості, відбуваються якісні зміни методів праці, географії та способів її використання.

Для нового типу зайнятості, притаманного економіці XXI ст., є характерними специфічні риси, а саме: інтелектуалізація праці; динамічна секторальна, галузева та внутрішньогалузева реструктуризація зайнятих; підвищення освітнього та кваліфікаційного рівня робочої сили; створення нових типів праці та «оновлення» цілих сфер професій і компетенцій; розвиток самозайнятості нового типу; становлення «гуманної» зайнятості; посилення гнучкості ринку праці; зростання зайнятості в сфері середнього та малого бізнесу та ін. [2].

Слушною є ідея, що «дедалі відчутнішими і чи не основними факторами розвитку стають інноваційна праця та інтелектуальний капітал» [3].

Серед форм зайнятості, крім індустріальних гнучких форм, можна виокремити інформаційні гнучкі форми зайнятості у сфері інформаційно-комунікаційних технологій, що пов'язана зі створен-

ням, збереженням, передачею, обробкою і управлінням інформацією на рис. 1.

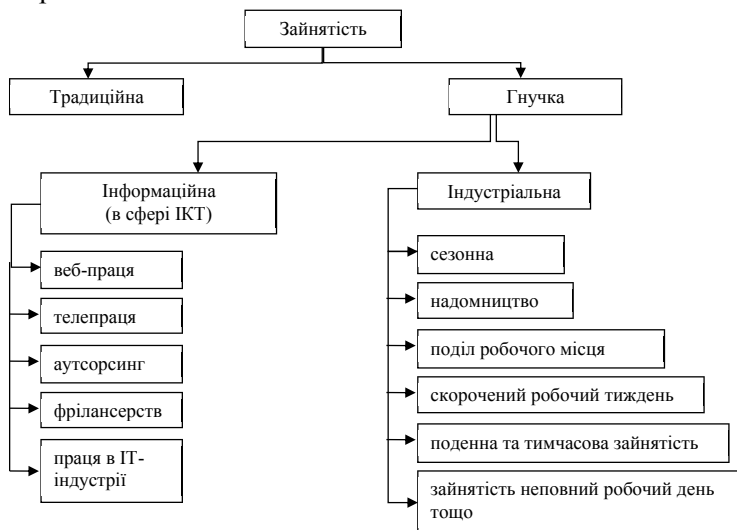

Рис. 1. Структура зайнятості в умовах формування інноваційної економіки

Вирішальною передумовою ефективної зайнятості робочої сили в сучасних умовах є здатна до постійного оновлення знань робоча сила, зацікавлена в результатах діяльності підприємства та стабільній зайнятості. Натомість для вітчизняного бізнесу загалом властива низька інноваційна активність. Більш того, аналіз стану та динаміки інноваційного розвитку України переконує, що тенденцією останніх років стало сповільнення інноваційної діяльності. Понад 80% вітчизняних промислових підприємств взагалі не займаються інноваційною діяльністю [4].

Негативні тенденції становлення інноваційної сфери в Україні відбиваються на її рейтингу серед інших країн світу за базовими економічними показниками. Згідно з даними щорічної доповіді щодо глобальної конкурентоспроможності країн за 2013-2014 рр. (The Global Competitiveness Report 2013-2014), Україна за рік втратила 11 позицій і залишається у другій частині рейтингу, що охоплює 144 країни та займає 84 позицію [6].

Ситуація на ринку інновацій безпосередньо впливає на формування ринку інноваційної праці. Реалізуються негативні тенденції ринку праці, а саме:

— відсутність цілеспрямованої підготовки працівників інноваційного типу.

— обмеженість та незадоволеність попиту на інноваційних працівників з боку роботодавців.

— слабкість регуляторних механізмів у сегменті інноваційної праці.

— нерозвинутість інфраструктури ринку інноваційної праці.

— залежність попиту на ринку інноваційної праці від слабого попиту на ринку інновацій [4].

Практика економічно розвинутих країн показала, що дистанційна зайнятість збільшує гнучкість режиму виконання працівником своїх функцій, оскільки він може оптимізувати співвідношення робочого часу і часу, що витрачається на поїздки на роботу [1, с. 85].

Однією з найбільш соціально значущих інновацій у сфері праці є віддалена зайнятість з використанням новітніх технологій. Цей вид зайнятості відомий як «телеком'ютинг» (telecommuting job у США), – телеробота (telework) – у Європі.

За даними дослідження, презентованого у квітні 2013 р. компанією «uSamp», 65% компаній дозволяють своїм співробітникам працювати віддалено [5].

Формування інноваційного типу зайнятості має стати рушійною силою інноваційного розвитку української економіки.

Література

1. Ємельяненко Л.М. Формування та регулювання новітніх форм зайнятості в Україні / Л.М. Ємельяненко // Український соціум. – 2015. – №1. – С. 82-91.

2. Людський розвиток в Україні: інноваційний вимір : [кол. моногр.] / НАН України ; Інститут демографії та соціальних досліджень; за ред. Е.М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соц. досліджень, 2008. – 316 с.

3. Колот А.М. Інноваційна праця та інтелектуальний капітал у системі факторів формування економіки знань / А.М. Колот // Україна: аспекти праці. – 2007. – №4. – С.4-9.

4. Петрова І. Ринок інноваційної праці: тенденції формування в Україні / І. Петрова // Україна: аспекти праці. – 2013. – №5. – С. 3-7.

5. New Study with Business Professionals Reveals 65 Percent of Companies Allow Working Remotely [Електронний ресурс]. – №11. – С. 3–12. – Електронні дані. – Режим доступу : <http://www.usamp.com/objects/pdf/pr/2013-04-16.pdf>.

6. The Global Competitiveness Report 2013–2014 [Електронний ресурс]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://www3.weforum.org>.

ПОТЕНЦІАЛ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В РЕАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

**Потапенко Д.О.,
аспірант**

**ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»**

Партнерство бізнесу і влади дає можливість істотно збільшити шанси на успіх при реалізації великих проєктів. Об'єднання ресурсів і справедливий розподіл ризиків між сторонами партнерства уможливають активно залучати інвестиції для реалізації суспільно і соціально значущих проєктів, багато з яких навряд чи могло бути реалізованим без об'єднання зусиль приватного і державного секторів.

Відносини ДПП – відносно нові для України, оскільки їх спеціально-правове регулювання бере початок з 30.10.2010 р., коли набув чинності Закон від 01.07.2010 р. «Про державно-приватне партнерство». Проте деякі види договірної форми такого партнерства (концесія, угоди про розподіл продукції) використовуються протягом значного періоду часу з відповідним нормативно-правовим регулюванням.

Реалізація успішного ДПП з необхідністю вимагає приведення в дію складного механізму, що включає наступні складові:

- інституціональну – розробка й прийняття нормативно-правової бази, що стимулює ДПП партнерство та забезпечує розвиток секторів, організація контролю за виконанням законів і прийнятих рішень;

- економічну – захист власності, створення реальних умов для вільної діяльності, підвищення рівня життя населення, скорочення соціальної диференціації, розробка ефективних механізмів здійснення соціального інвестування й розподілу фінансових ресурсів, закріплення ринкових відносин у сфері партнерства, облік витрат і вигод при реалізації соціального інвестування;

- організаційну – стимулювання розвитку комерційного, а також посилення взаємодії всіх його складових, створення ор-

ганізацій для реалізації тієї чи іншої технології взаємодії секторів;

- інформаційну – прозорість інформації про розвиток ринку соціального інвестування, грантоотримувачів і грантодавців;

- духовно-психологічну – посилення моральних критеріїв у здійсненні реформ, повагодо закону і прийнятих соціальних норм.

Удосконалити існуючу модель інноваційної економіки, враховуючи сучасні особливості державної системи регулювання, стан та можливості виробництва, високий рівень вимог і потреб споживачів, динамічні та незворотні процеси глобалізації можливо лише за умови поєднання дій усіх учасників цього процесу, у тому числі держави. Саме тому взаємодію суб'єктів інноваційного розвитку пропонується будувати за принципом інноваційного партнерства.

Державно-приватне партнерство в інноваційно-інвестиційній сфері розглядається в якості нових технологій розвитку економіки і є вагомим фактором інноваційно-інвестиційної безпеки національної економіки. Сутність партнерства полягає в активній співпраці всіх суб'єктів, яка активізується на засадах пошуку спільних напрямів реалізації визначених цілей. Причому партнерами стають учасники всіх секторів інноваційного розвитку: державного (управління та регулювання інноваційного розвитку економіки); продукування нових знань та інновацій; освіти та підвищення кваліфікації працівників; комерціалізації наукових знань і інновацій.

Кожний із учасників відіграє певну роль у функціонуванні партнерства, без жодного з них неможливо досягти позитивних результатів. Саме партнерські зобов'язання уможливають створити гармонійну систему управління та регулювання інноваційного розвитку на державному, регіональному та глобальному рівнях як за галузями, так і за всіма взаємозв'язаними виробництвами. Для інноваційного партнерства характерна переорієнтація впливу прямого втручання на узгодження й ініціативну співпрацю. Його основна ідея полягає у взаємній координації роботи, коли різні за функціональними характеристиками та призначенням суб'єкти досягають спільної мети, підвищуючи ефективність власної роботи, прискорюючи отримання запланованих результатів, впроваджуючи нові технології, сприяючи одержанню необхідних фінансових ресурсів, започатковуючи конкурентні засади в розподілі та виконанні контрактів.

Модель державно-приватного партнерства припускає наявність

конкретних форм (механізмів) взаємодії держави і підприємницьких структур, в першу чергу – правових форм. Економічні методи державно-приватного партнерства реалізується через дію на економіку (ціноутворення, планування) або сферу застосування співробітництва держави і підприємницьких послуг – для надання соціально значущих послуг, створення суспільних благ, відтворення існуючої інфраструктури.

Важливим є системний підхід до організації державно-приватного партнерства у сфері інновацій, який базується на взаємодії держави і приватного сектора в процесі всього інноваційного циклу, починаючи із проведення наукових досліджень і комерціалізації розробок до виробництва наукомісткої високотехнологічної продукції.

Державно-приватне партнерство уможливорює об'єднати спільні ресурси держави та бізнесу. Держава може надавати фінансові гарантії, об'єкти інфраструктури, формувати нові сегменти клієнтів, а бізнес – вкладати інвестиції, застосовувати інноваційні методи управління, розробляти заходи щодо зниження витрат, впроваджувати інноваційні технології і продукти. Запровадження ДПП дає змогу державі вирішити важливі завдання щодо скорочення витрат, а вивільнені кошти використати більш ефективно для розробки і реалізації державної політики.

Для приватного сектору ця форма співробітництва є привабливою також внаслідок надання державою гарантії щодо збереження інвестицій при реалізації ризикових масштабних проєктів з великими термінами окупності; розширення сфер інвестування нових сегментів економіки, де невисокою є конкуренція і мінімальна наявність підприємницьких структур.

На користь розвитку ДПП в інноваційній сфері може слугувати той факт, що воно є безальтернативною можливістю виведення із тіні сотні інженерів, які стали приватними підприємцями, і не працюють за спеціальністю, не знаходячи застосування своїм знанням. Це завдання держава може вирішити на основі моделі ДПП, створивши організацію інноваційних менеджерів, які і будуть розвивати цей бізнес в країні.

В науковій літературі запропоновані підходи щодо визначення ефективності діяльності промислових підприємств при використанні інституту приватно-державного партнерства. Зокрема передбачається визначати ефект за декількома складовими: економічної,

соціальної, інфраструктурної і політичної. В якості економічних ефектів передбачається використовувати: чистий прибуток, чистий дисконтований доход, рентабельність, платоспроможність, ліквідність; в якості соціальних ефектів – плинність кадрів, рівень соціальної напруги; в якості інфраструктурних – можливості розширення діяльності і диверсифікації, можливість перепрофілювання, отримання доступу до державної інфраструктури (в тому числі, можливості отримання державного замовлення).

Основні шляхи подальшого розвитку ДПП мають включати вдосконалення нормативно-правової бази, інституціональних основ спільної реалізації інноваційних проєктів, надання державних гарантій при високих інвестиційних ризиках, дотримання прав і інтересів учасників партнерства. В економічній сфері необхідно розвивати пряме державне субсидування, державну участь у фінансуванні досліджень і розробок, страхування комерційних ризиків, гарантування позичок, що надаються недержавними фінансовими структурами, прискорена амортизація устаткування, надання пільг за ставками орендної плати за приміщення, за митними обов'язковими платежами і зборами.

Література

1. Про схвалення Концепції реформування державної політики в інноваційній сфері: Розпорядження КМУ №691-р. від 10 вересня 2012 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/691-2012-%D1%80>.
2. Головінов О.М. Механізм приватно-державного партнерства / О.М. Головінов // Наукові праці Донецького національного технічного університету. – Серія: економічна. – Випуск 34-3 (138). – Донецьк: ДонНТУ, 2008. – С. 10-16.
3. Современные инструменты инвестиционного развития регионов / [Под ред. А.П. Сысоева]. – М.: Статут, 2007. – С. 81.
4. Тринчук С.В. Державно-приватне партнерство як механізм інновацій // [Електронний ресурс] / С.В. Тринчук; WEB – ресурс научно-практических конференций. – Електронні дані. – Режим доступу: http://www.confcontact.com/20101008/4_trinchuk.htm.

«ТВЕРДЕ ЯДРО» ТА «ЗАХИСНИЙ ПОЯС» СУЧАСНОЇ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ НАУКИ

Радіонова І.Ф.,

доктор економічних наук, професор

**ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»,**

завідувач кафедри економічної теорії,

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

Спираючись на ідею видатного методолога науки й філософа ХХ ст. Імре Лакатоша [1] про загальні закономірності розвитку науки, можна припускати, що макроекономічна наука розвивається через особливу взаємодію «твердого ядра» та «захисного пояса».

З однієї сторони, зміцнюється «тверде ядро» макроекономіки – незмінні принципи й категорії «кластеру теорій», що складають зміст цієї науки. З іншої сторони, формується «захисний пояс», тобто формулюються допоміжні гіпотези, які забезпечують відповідність теорії фактами нової дійсності.

Найбільш очевидно формування «захисного поясу» макроекономічної науки виявляється у сучасних підручниках з макроекономіки провідних економістів сучасності.

Порівняння акцентів, зроблених у підручнику Д.Ромера, написаному в період «великої помірності» 1990-х – початку 2000-х [2], та у підручниках Е. Абея, Б. Бернанке [3] та О. Бланшарда, Д. Джонсона [4], виданих після фінансової кризи 2008 р., дає підстави для деяких узагальнень. Вони стосуються особливостей «пристосування» макроекономічної науки до фактів нової макроекономічної дійсності.

Як засвідчує аналіз сучасних західних підручників, «тверде ядро» сучасної макроекономіки складають, передусім, такі засадничі положення та елементи теоретичного аналізу:

— Незмінною залишається увага до основних макроекономічних процесів, а саме: сукупного споживання, заощадження та до зв'язку останнього з інвестуванням, а також до основних макроекономічних категорій: випуску (ВВП) і його динаміки, безробіття, інфляції та їх взаємозв'язку.

— Центральною проблемою і категорією макроекономічного аналізу не перестає бути загальна економічна рівновага та її моделювання, яке, попри нові підходи, здійснюється з використанням усталеного інструментарію модельних конструкцій *IS-LM* та *AD-AS*.

— Практичний (нормативний) аспект макроекономічної науки реалізується в процесі аналізу макроекономічної політики – шляхом обґрунтування доцільності та передбачення наслідків політики з використанням принципу розмежування фіскальної (фінансової) та монетарної, внутрішньої та зовнішньої політики, а також у врахуванні особливостей їх взаємодії.

— Об'єктом макроекономічного аналізу залишаються агреговані ринки – ресурсний, товарний, грошовий та фінансовий, аналізується їх рівновага та взаємодія у закритій й відкритій економіці, враховується вплив на рівновагу очікувано економічних суб'єктів.

— Основні макроекономічні процеси та результати макроекономічної політики розглядаються в часовому розрізі – з огляду на коротку, довгу, іноді, середню перспективу.

Порівняння «докризисних» та «післякризових» акцентів у сучасних підручниках макроекономіки дає підстави для таких висновків щодо змін у «захисному поясі» макроекономічної науки:

— Макроекономічний аналіз «докризисового періоду» з тривалим й стабільним економічним розвитком 1990-х – початку 2000-х рр.. відзначається двома основними акцентами:

1) детальним дослідженням економічного зростання, переважно, з використанням інструментарію теорії реальних бізнес-циклів (RBC);

2) удосконаленням інструментарію моделей економічного зростання шляхом введення в аналіз таких ендегенних факторів, як запас людського капіталу (освіти) та нових знань, як розвиток сектору досліджень і розробок (R&D) тощо.

— Макроекономічний аналіз «післякризового періоду», коли окремі національні економіки змушені долати причини й наслідки фінансової кризи, що набула ознак глобальної, набув таких ознак:

1) більше уваги приділяється проблемам відкритих економік, зокрема, особливостям реалізації в них ділових циклів, наслідкам макроекономічної політики у відкритих економіках;

2) відбувається акцентування уваги не стільки на механізмах ринкового саморегулювання, скільки на макроекономічній політиці

урядів (зокрема, два з чотирьох розділів роботи Е. Абеля, Б. Бернанке присвячено саме макроекономічній політиці);

3) здійснюється імплементація в науковий обіг макроекономічних науки понять «шоки фіскальної політики», «фінансові бульбашки», фінансове посередництво тощо;

4) усвідомлюється необхідність введення в макроекономічні моделі фінансових інститутів, врахування можливої дестабілізуючої ролі фінансового посередництва у відносинах між кредиторами й боржниками та особливого фактору ліквідності (неліквідності) активів;

5) в структуру текстів підручників вводяться окремі розділи, присвячені кризі 2008-2010 рр. та макроекономічним висновкам, та урокам для органів державної влади, які з неї випливають.

Макроекономіка як «інтернаціональна наука» має адаптувати свій «захисний пояс» не лише шляхом віддзеркалення нової дійсності розвинених економік, а й економік середнього й низького рівня розвитку з несформованими ринками. До економік останньої групи належить й українська.

«Захисний пояс» макроекономічної науки з огляду на проблеми, які мали б вирішуватись в українській економіці та суспільстві, на наш погляд, мав би охоплювати такі компоненти макроекономічного аналізу:

- з'ясування мети та особливостей макроекономічного кругообігу – руху ресурсів, витрат та доходів – у економічній моделі кланово-олігархічного капіталізму;

- дослідження особливої форми «фінансизації економіки», за якої існує відрив банківського сектору від реального й відбувається функціонування банківської системи «заради самої себе», та передбачення макроекономічних наслідків такої взаємодії секторів;

- ідентифікація політичної ренти як особливої форми «непродуктивного перерозподілу» створеного національною економікою продукту (доходу) через механізми злиття влади і бізнесу, оцінювання її (ренти) впливу на економічну рівновагу та економічне зростання;

- визначення критеріїв (умов) оптимізації державного сектору з огляду на необхідність вирішення суперечності між потребою гарантування створення суспільних благ та об'єктивно обмеженою ефективністю державних компаній, підсиленою їх за умов відсутності реформування та реструктуризації державної власності,

й передбачення макроекономічних наслідків недосягнення такого оптимуму;

— обґрунтування макроекономічних засад оцінювання тіньового сектору національної економіки та його складників – виробництва у неформальному секторі, нелегального та прихованого виробництва, нелегальної розподільчої діяльності – через систему національних рахунків.

«Захисний пояс» макроекономічної науки, репрезентований в українських підручниках з макроекономіки, мав би містити згадані елементи аналізу. Це б забезпечувало верифікацію теорії реальною дійсністю та сприяло б формування у тих, хто вивчає макроекономіку, необхідних для українського суспільства загальних компетентностей.

Література

1. Lacatos I. The methodology of scientific research programmes / I. Lacatos. - Cambridge University Press, NY, 1978. – 257 p.
2. Romer D. Advanced Macroeconomics. Second edition / D. Romer. – University of California. Barkley, 2001. – 651 p.
3. Abel E. Macroeconomics / E. Abel, B. Bernanke. – 7-th edition. – Addison Wesley, 2011. – 760 p.
4. Blanchard O. Macroeconomics / O. Blanchard, D. Johnson. – Global edition. Pearson, 2013. – 618 p.

«ПОВЕДІНКОВА ЕКОНОМІКА» ЯК ТЕОРЕТИЧНА ОСНОВА АНАЛІЗУ СВІТОГОСПОДАРСЬКИХ ПРОЦЕСІВ

Рокоча В.В.,
доктор економічних наук, професор,
декан факультету міжнародних відносин
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

Еволюціонування людського суспільства і супроводжується змінами в науковій картині світу. Домінування тієї чи іншої теорії в певний період часу визначає наукову картину світу конкретного етапу розвитку людства.

Особливість наукової економічної картини світу полягає в тому, що вона може базуватися на постулатах інших наук. На фізичній онтології розбудовується класична економічна теорія, на біологічній – еволюційна економічна теорія, на біолого-психологічній – інституціональна теорія. На початку ХХІ століття до цих онтологій додається психологічна. Актуальність психологічної онтології можна пояснити словами лауреата Нобелівської премії Г. Беккера про те, що «економічний підхід не вимагає, аби окремі агенти обов'язково усвідомлювали своє прагнення до максимізації або щоб вони були в змозі вербалізувати або ж якось інакше зрозуміло пояснити причини сталих стереотипів у своїй поведінці. ... він – співпадає в цьому із сучасною психологією, яка надає особливого значення підсвідомості, та соціологією, яка виділяє функції явні та латентні» [1].

На жаль, здатність сучасної психології виявляти не тільки те, що може пояснити людина, а й неусвідомлені компоненти її дій ще не знайшли свого відображення в економічній теорії. Витоки такого ставлення до психологічної онтології слід шукати в особливостях економічного розвитку і економічної науки в першій чверті ХХ ст., коли економісти при поясненні поведінки економічних агентів абстрагувалися від психологічних чинників. Це стосується, наприклад, Дж.М. Кейнса, Й. Шумпетера тощо. Через те, що в психології часу, коли писали згадані дослідники, не було чітко сформульованих і загально визнаних законів поведінки людини, обґрунтованих експериментальним шляхом. Психологічний підхід не

міг бути методологічним підґрунтям економічної теорії. Сучасний розвиток економічної та психологічної наук засвідчує скорочення пізнавального розриву між ними. На думку вчених, найближчими роками стане можливим проведення комплексних економіко-психологічних досліджень, релевантних для обох наук, отож і побудова відповідних економіко-психологічних моделей стала можливою.

Базисом сучасної економічної науки виступає емпірично безпідставне розуміння механізмів поведінки економічних суб'єктів. І незважаючи на численні прояви нерациональної поведінки великих груп людей, саме раціональна поведінка є базовою передумовою основних економічних моделей. Сучасна неокласична економіка вивчає саме раціональну поведінку, адже така модель умовного раціонального індивіда є надзвичайно зручною для економічного аналізу. В реальному ж житті людина або група людей завжди проявляють ірраціональність.

Психологія сприйняття інформації та подій, а також психологія поведінки завжди присутні в економічних та фінансових рішеннях й спричиняють систематичні відхилення від раціональної поведінки. Нерациональна поведінка людей є результатом того, що люди не враховують альтернативних витрат у своїх діях, не вміють мислити термінами граничних величин, надають більшого значення відносним, а не абсолютним величинам, думають про справедливість і через це не можуть поводитись раціонально тощо. Роботи Данієля Канемана, Нассіма Талеба, Дена Аріелі й інших дослідників людської поведінки містять багато прикладів нерациональної і навіть дивної поведінки людей.

Особливості людської поведінки обов'язково слід враховувати в економічних моделях. Урахування особливостей ірраціональності дає можливість покращити пояснювальні можливості економічної теорії. Завдяки уведенню додаткових передумов поведінки. Науковим ядром нової наукової картини світу стало визнання ірраціональної поведінки економічних агентів. «Поведінкова економіка» взяла до уваги ірраціональність людської поведінки. Вона націлена на вивчення, з одного боку, впливу соціальних, когнітивних та емоційних факторів на прийняття економічних рішень людьми та організаціями, з іншого – на вплив прийнятих людьми та організаціями рішень на ринок [2].

Моделі поведінкової економіки базуються на психологічних

явищах, які відсутні в «раціональній економіці». Моделі аналізують ринкові аномалії і, відповідно, змінюють моделі неокласичної теорії економіки. Аномалії – основний напрям аналізу поведінкової економіки.

До аномалій в економічній поведінці, як предмету поведінкової економіки, відносять ефект надання переваг, ефект володіння, несприйняття несправедливості, взаємну вигоду, міжчасове споживання, надання переваг поточному споживанню, імпульсивне споживання, жадібність і страх, стадну поведінку та пастку «утоплених витрат». Особливе місце в цьому аналізі займає аналіз аномалій в ринкових цінах і доходах. До них включають загадку доходності акцій, гіпотезу ефективного рівня оплати праці, жорсткість цін, ліміт на арбітражні операції, пастку дивідендів, схильність до крайнощів, сезонний (календарний) ефект. Всі ці аномалії мають місце як на мікро- та макрорівні економіки, так і на рівні світової економіки.

Аномалії на рівні світової економіки певним чином віддзеркалюють ірраціональність поведінки економічних агентів мікро- та і макрорівнів. Однак на світовому рівні реалізуються й специфічні аномалії, пов'язані з поведінкою суб'єктів міжнародних відносин. У міжнародному середовищі обов'язковими елементами аналізу поведінкової економіки стають такі феномени, як «стадна поведінка», «зараження ідеями», «огруплене мислення», «колективна ейфорія», «колективний страх», оскільки саме вони складають аномалії поведінки економічних агентів.

Особливу роль у світогосподарських відносинах відіграють поняття «довіра», «репутація» та «справедливість». Вони також стають предметом аналізу поведінкової економіки. Довіра, як і репутація сьогодні розглядаються міжнародним бізнесом як різновид нефінансових капітальних активів. Проте вони виходять за рамки традиційного раціонального мислення. Традиційна економічна теорія лише частково відбиває те, що бізнес розуміє під довірою і репутацією. На мегаекономічному рівні довіра, як і репутація то проявляються, то зникають. З точки зору поведінкової економіки, це є прояв людського ірраціонального начала. Щодо справедливості, то за своїм значенням вона не поступається іншим економічним стимулам. Вона стає важливою при визначенні умов обмінних операцій. Міркування з приводу «справедливо – несправедливо», «взаємовигідно чи ні» лежать в площині соціальних та емоційних, зовсім не економічних факторів. Але абстрагуватися від виявлення

їх впливу на процес прийняття рішень вже неможливо. І це є задача поведінкової економіки.

Специфіка ірраціональної поведінки на рівні світогосподарських відносин уможливило вибір певних теорій поведінкової економіки для аналізу й обґрунтування процесу прийняття рішень. З існуючих в сучасній поведінковій економії теорій, парадоксів та моделей – Теорії перспектив лауреата Нобелівської премії Даніеля Канемана та Амоса Тверські, Теорія обмеженої раціональності лауреата Нобелівської премії Герберта Саймона, Теорія поведінкових фінансів, Поведінкова теорія ігор, парадокс французького економіста, лауреата Нобелівської премії Мориса Алле, Модель американського економіста, одного з радників Барака Обама Річарда Талера – для наукового аналізу проблем світового економічного розвитку, на наш погляд найбільш придатною є Теорія поведінкових фінансів, Поведінкова теорія ігор, Модель Річарда Талера.

Теорія поведінкових фінансів пояснює, чому учасники ринкових відносин систематично роблять помилки, які впливають на ціни та прибуток і призводять до неефективності ринку. Як провідні аномалії поведінки економічних агентів, що спричиняють неефективність ринку, розглядаються надмірна/недостатня реакція на інформацію, яка формує ринкові тенденції, надмірна самовпевненість і надмірний оптимізм, обмежена увага інвесторів, стадний інстинкт, шумова торгівля.

Поведінкова теорія ігор вивчає поведінку реальних людей в ситуації прийняття стратегічних рішень, коли успіх індивіда залежить від рішень інших учасників гри. Для неї, окрім психолого-економічних теорій, пізнавальний інтерес мають такі прояви людської поведінки, як репутація, гонка патентів, стратегічні рішення про купівлю-продаж, страйки, публічні договори, широко використовуються математичні теорії, які пояснюють соціальну взаємодію людей.

Значення Моделі Річарда Талера для аналізу світогосподарських відносин особливо велике. Ірраціональність міжнародної поведінки економічних агентів породжується, в першу чергу, недостатністю інформації про ринок. За Р. Талером, реакція може бути недостатньою, адаптивною та гіперреакцією. Залежно від типу реакції формується тенденція в русі цін. Зокрема, при гіперреакції середній прибуток після гарних новин нижчий за прибуток, якій йде за поганими новинами. Пояснюється це тим, що ринок інтен-

сивно реагує на нову інформацію, тому виникає потреба в адаптації в протилежному напрямку.

Сучасний інструментарій аналізу й формування економічної наукової картини світу збагатився завдяки уведенню нової онтології. Її застосування в економічних дослідженнях може стати додатковим джерелом пізнання й світового економічного розвитку.

Література

1. Беккер Г. Экономический анализ и человеческое поведение / Г. Беккер // THESIS. – 1993. – Вип. 1. – С. 29.
2. Lambert C. The marketplace of perceptions / C. Lambert. – Harvard Magazine, 2006. – №2. – Р. 50-95.

ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА ЯК КАТЕГОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

Румик І.І.,

**кандидат економічних наук, доцент кафедри
фінансів, обліку та аудиту**

ВНЗ «Університет економіки та права “КРОК”

Продовольча проблема з роками не втрачає своєї актуальності, її вивчення та вирішення забезпечує світову продовольчу безпеку. Це одна з найважливіших проблем, яка у все більш загрозливому вигляді постає перед людством. Забезпечити зростаюче народонаселення продовольством стає дедалі важче. Населення в світі збільшується швидкими темпами – до 2050 року за оцінками ООН воно досягне близько 9 млрд. чоловік [1]. Такий інтенсивний приріст відбувається, насамперед, за рахунок країн Азії та Африки. Крім росту населення, продовольча безпека пов'язана з низкою інших факторів, таких як економічні кризи, війни, рівень розвитку сільськогосподарського виробництва, засухи та неврожаї, державна політика ціноутворення на продукти харчування та виробництво сільськогосподарської продукції, місце вітчизняних товаровиробників на світових ринках, співвідношення між експортом та імпортом тощо [2, 3].

Тому дослідження основних підходів до вирішення питання продовольчої безпеки в економічній теорії є актуальним, адже їх розгляд дає змогу визначити шляхи забезпечення населення продуктами харчування за науково-обґрунтованими нормами та доступними цінами при збереженні та покращенні середовища існування.

Проблема достатньої кількості продуктів харчування існувала протягом багатьох тисячоліть. Дефіцит продовольства історично супроводжував людство постійно. Ще у міфології індійців Центральної Америки можна знайти божество голоду, племена майя у своїх священних книгах, ритуалах і символах зображали та шанували головну на той час продовольчу культуру – кукурудзу. Створена грецькими богами жінка Пандора випустила на волю людські нещастя, в тому числі голод, який швидко поширювався по Землі.

У перших економічних доктринах дослідники-меркантилісти пов'язували продовольче забезпечення з добробутом нації. Системно та комплексно це питання не досліджувалось, однак були зроблені висновки про небезпеку відтоку ресурсів з країни та наголошувалось на необхідності скорочення імпорту деяких товарів, в тому числі продовольчих.

Таких поглядів притримувався англійський економіст Т. Ман, який писав про економне споживання натурального багатства країни та пропонував увести закони, які б підтримували та стимулювали споживання власної продукції.

Велику увагу питанням виробництва, а не торгівлі (сфера обігу), приділяли фізіократи. Вони відстоювали думку про те, що чистий продукт в економіці створюється на землі, тобто у продовольчому виробництві. Так, Ф. Кене доводив, що для розвитку держави необхідні дійсні багатства, які завжди потрібні та які завжди можуть бути продані. А це, в першу чергу, ресурси та продукти харчування. Ідеї фізіократів користуються популярністю і сьогодні. Вони є важливими для забезпечення безпеки багатьох сучасних країн та галузей народного господарства.

Англійський економіст А. Сміт, засновник класичної школи, визначив одними з фундаментальних залежностей існування держави від продуктів, які споживаються протягом року і складаються з власних або ввезених в результаті обміну продуктів з інших країн та від спеціалізації країни у виробництві продуктів землеробства і промисловості. Д. Рікардо продовжив вчення А.Сміта. Він говорив про безмежність потреб суспільства в товарах і послугах, але при цьому не піднімав питання обмеженості природних ресурсів. Продовольчу безпеку Д. Рікардо вирішує за допомогою вільної торгівлі та ввезення хліба.

Нові погляди на продовольчу проблему запропонував Т.Р. Мальтус. Він одним з перших встановив пряму залежність між високою народжуваністю та нестачею продовольства. Вивчаючи праці Монтеск'є, Юнга, Франкліна та інших вчених, Т. Мальтус висловив думку про обмеженість ресурсів. Він робить висновок про те, що якщо не стримувати приріст населення, то кожні 25-30 років кількість населення буде подвоюватися. Основним природним ресурсом він вважає землю, яка має обмеженість і постійно знаходиться під дією закону зниження родючості ґрунту. На його думку, нестача продуктів харчування, зниження доходів, висока смертність та інші

фактори ведуть до скорочення кількості населення до рівня, що межує з виживанням людства.

Особливий підхід у розробку теоретичних питань безпеки вніс К. Маркс. В своїй економічно-соціальній теорії він відстоював ідеї загрози вільного капіталізму для пролетаріату, так як вважав, що робітники і селяни утримуються як придаток до виробництва і їх зарплата зводиться до голодного мінімуму.

Економічна криза в капіталістичних країнах в тридцятих роках минулого століття призвела до різкого зниження обсягів виробництва в усіх галузях народного господарства, поширення безробіття, що обумовило зниження доходів населення і погіршення стану продовольчої безпеки населення. В цей час Дж. Кейнс запропонував нову теорію ринкових відносин, яка базувалась на державному регулюванні економіки в поєднанні з саморегулюванням ринку. Ця ідея має особливе значення для сільського господарства, яке через свою специфіку вимагає обмеженого впливу ринку та постійної підтримки держави. Таким чином, можна впливати на доходи населення, його соціальну підтримку з боку держави, що підвищує продовольчу безпеку найбідніших верств населення.

На противагу кейнсіанству значного поширення набула неокласична економічна теорія монетаризму М. Фрідмана. Він заперечує необхідність регулювання цін на сільськогосподарську продукцію. Однак, в цілому це протирічить досвіду аграрної політики країн, які досягли значних успіхів у сільському господарстві та забезпечення продовольчої безпеки своїх країн.

Про функціонування ринку продовольства і в першу чергу наявність у достатній кількості хліба в умовах війни і революції писав Н.Д. Кондратьєв. Він показав значення продовольства у складні періоди розвитку економіки, зменшення його доступності у зв'язку зі зростанням цін на продовольчі товари першої необхідності.

Більшість українських вчених (М. Крупка, І. Михасюк, А. Мельник, О. Гойчук [4] та інші) у своїх наукових дослідженнях визначають основним у характеристиці продовольчої безпеки здатність держави гарантовано задовольняти потреби в продуктах харчування населення країни як за звичайних, так і надзвичайних умов. Продовольча безпека розглядається в контексті можливості держави гарантувати задоволення попиту в продовольстві на рівні, що забезпечує нормальний фізіологічний та інтелектуальний рівень життєдіяльності людини.

Таким чином, в умовах глобалізації економіки однією з найважливіших світових проблем є продовольча проблема, яка безпосередньо відноситься до фізичного існування мільйонів людей. Дослідження дозволяють зробити висновки про те, що на різних етапах розвитку економічної теорії вчені-економісти до ідеї безпечного розвитку підходили з різних позицій. Однак, жодна економічна теорія до кінця не гарантує забезпечення продовольчої безпеки, навіть в нормальних (некризових) умовах розвитку. Тому забезпечення продовольчої безпеки є важливим напрямком фінансово-економічної політики будь-якої держави. Функції держави щодо її гарантування мають зводитися до регулювання процесів продовольчого забезпечення, в тому числі створення умов для розвитку ринкового механізму господарювання, контролю за використанням ресурсів у сільському господарстві, підтримки та захисту економічних інтересів товаровиробників, формування продовольчих запасів та резервних фондів на випадок надзвичайних ситуацій.

Література

1. Документы ООН [Электронный ресурс] / Организация Объединённых Наций – Электронные данные. – Режим доступа: <http://www.un.org/ru/documents/>.
2. Low-Income Food-Deficit Countries (LIFDC) – List for 2010 [Электронный ресурс] / The Food and Agriculture Organization of the United Nations. – Электронные данные. – Режим доступа: <http://www.fao.org/countryprofiles/lifdc.asp?lang=en>.
3. Декларация Всемирного Саммита по продовольственной безопасности [Электронный ресурс] // Всемирный саммит по продовольственной безопасности Рим, 16-18 ноября 2009 года / Продовольственная и сельскохозяйственная организация Объединённых Наций. – Электронные данные. – Режим доступа: <ftp://ftp.fao.org/docrep/fao/Meeting/018/k6050r.pdf>.
4. Гойчук О.І. Продовольча безпека / О.І. Гойчук. – Житомир: Полісся, 2004. – 384 с.

СУПЕРЕЧНОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ПІЗНАВАЛЬНОГО ТА ПРИКЛАДНОГО АСПЕКТІВ ТЕОРІЇ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Сизоненко В.О.,

**кандидат економічних наук, доцент кафедри
економічної теорії, макро- і мікроекономіки**

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Підвищений інтерес науковців до різноманітних проблем підприємництва в 90-х роках минулого століття був пов'язаний, головним чином, з переходом від адміністративно-командної системи до ринкової, рушійною силою якої було прийнято вважати формування критичної маси самостійних товаровиробників, здатних створити конкурентне середовище [1; 2; 3; 4]. В подальшому теоретичні аспекти організації підприємницької діяльності збагачувались дослідженнями шляхів створення системи підтримки технологічних змін, активізації інноваційних процесів [5; 6; 7], в результаті чого суспільство отримує модернізоване виробництво, прогресивну структуру економіки, збалансованість державного бюджету, нові робочі місця, підвищення добробуту населення.

Теорія підприємництва досліджується у працях вчених як минулого, так і сучасності, а саме: М Вебера, Дж.К. Гелбрейта, Р. Дамарі, П. Друкера, Дж.М. Кейнса, МХ. Мескона, М.Е. Портера, А. Сміта, М. Фрідмана, Ф. Хайєка, Й. Шумпетера. Ці та інші зарубіжні автори розкривають сутність підприємництва, умови його здійснення, характер та способи реалізації підприємницьких здібностей. Найчастіше теоретичні проблеми пов'язуються з прикладними питаннями впровадження інновацій, управлінням, фінансовим менеджментом, маркетингом, організацією підприємництва.

Незважаючи на різноманіття плідних дослідницьких наукових підходів до обґрунтування концептуальних основ, критеріїв, механізмів і інструментів економічної політики сприяння інноваційного підприємництва, фінансові, структурні та інституціональні обмеження виявилися непереборними чинниками, що не дозволили реалізувати пізнавальні аспекти теорії підприємництва на практиці. Це не забезпечує єдності теорії і практики, свідчить про недостатнє

дослідження взаємозв'язків пізнавального та прикладного аспектів підприємництва, взаємообумовленості розвитку цього феномену з загальними міжсистемними і внутрісистемними трансформаціями.

Витоки пізнавального аспекту теорії підприємництва полягає у визначенні сутності підприємництва, його ролі в економічному розвитку. Понятійний апарат теорії підприємництва складався протягом тривалого часу, змінюючись під впливом базисних економічних інститутів, вибудованих державних і ринкових структур, пануючих теоретичних точок зору, практики господарювання. З точки зору виявлення ефектів підприємництва, рушійних сил економічної системи видається надзвичайно плідною теорія економічного розвитку Й. Шумпетера. В працях цього вченого розкрито, як економічна система породжує і продукує ту силу, що безперервно змінює її і надає їй нової динаміки росту. Рівноважний принцип зберігає свої можливості, поки в економічній системі не відбуваються суттєві новації, наявність яких є ознакою переходу на новий рівень рівноваги. Економічний розвиток тим самим представлений у вигляді послідовних змін рівноважних етапів. Ринок, таким чином, є сферою радикальних змін, які примушують суб'єктів економічної діяльності здійснювати нововведення, а економіку зростати та структурно змінюватися. Творча руйнація, що відбувається в ринковій системі, на думку Й. Шумпетера, висуває на ключові позиції підприємця-новатора. Пріоритет конкуренції в сфері нових продуктів і технологій порівняно з ціновою конкуренцією змушує підприємців долати скуті рамки правил та норм, які склалися в існуючій ринковій економіці, реалізувати економічні інтереси її учасників.

Виникає певна суперечність між усвідомленням, ролі інноваційного підприємництва у розв'язанні багатьох питань економічного розвитку і перебігом реального господарського життя країни. Достатньо навести такі дані: доля інноваційних підприємств протягом тривалого періоду коливається в межах 20%, а витрати на науку закладаються в бюджет за залишковим принципом, що не дозволяє дотримуватися законодавчо закріпленої норми фінансування науки та інновацій, яка складає 1,7% від ВВП країни. В той же час в країнах, які скидають технологічне ядро світового розвитку (Німеччина, Англія, Франція, США, Японія) федерального бюджету фінансується 35-40% витрат на проведення НДДКР, що дозволяє мати частку інноваційної продукції, що спрямовується на експорт – 20-25% ВВП.

Для України, економіка якої знаходиться в стані стагнації, важливого значення набуває дотримання балансу розподілу суспільних інтересів: адже реалізація інноваційних проектів за рахунок концентрації коштів веде до відносного зменшення обсягів споживання та поточного виробництва й інвестування. Але з урахуванням положень кейнсіанської теорії, в довгостроковій перспективі саме технологічні зрушення, заходи державного сприяння інвестиційним процесам стимулюють сукупний попит, а отже підтримують ефективну рівновагу.

В короткостроковому періоді доцільно задіяти безінвестиційні резерви зростання конкурентоспроможності – запозичення впроваджених інновацій, які вимагають в 5-10 разів менше витрат, ніж самостійні розробки, дозволяють скоротити час впровадження. Як свідчить світовий досвід, такі заходи, у поєднанні з інноваційною політикою, націленою на зміну економічної структури господарського механізму, здатні посилити вплив сучасних технологій на вирішення соціально-економічних проблем, зміну галузевої структури, рівень конкуренції, рівень добробуту населення. Такої політики послідовно дотримується Японія, здійснюючи її паралельно з політикою ринкової орієнтації.

Якщо початкові технологічні прориви відбувалися в небагатьох галузях, які довели свою потенційну конкурентоспроможність, то наступна дифузія інновацій дозволило досягнути багатократного зростання виробництва та експорту японської продукції, що підтверджує взаємодію теоретичних і прикладних аспектів активізації інноваційної діяльності. Унікальні можливості виявлення і задоволення потреб у науково-дослідницьких роботах і розробках посилюються під впливом створення загального сприятливого інноваційного клімату, попиту на інновації, формуванні високого соціального статусу підприємців в суспільстві, освіті і науці.

Література

1. Ретроспектива ринкових перетворень в Україні і сучасний дискурс / Л.П. Горкіна, С.О. Біла, В.А. Небрат та ін.; за ред. Л.П. Горкіної, НАН України, ін.-т економіки та прогнозування. – К., 2010. – 760 с.
2. Інноваційна стратегія економічних реформ / А.С. Гальчинський, В.М. Гець, А.К. Кінах, В.П. Семіноженко. – К.: Знання, 2002. – 102 с.
3. Пустовійт Р.Ф. Інституціональне середовище підприємництва в трансформаційній економіці / Р.Ф. Пустовійт. – Черкаси : Брама-Україна, 2006. – 372 с.

4. Варналій З.С. Конкурентоспроможність національної економіки : проблеми та пріоритети інноваційного забезпечення : [монографія] / З.С. Варналій, О.П. Гармашова. – К.: Знання України, 2013. – 387 с.

5. Сизоненко В.О. Фінанси та підприємництво : світовий досвід та практика України: навчальний посібник / В.О.Сизоненко, С.А. Циганов. – Тернополь : Навчальна книга – Богдан, 2009. – 576 с.

6. Гапоненко А.П. Управление знаниями. Как превратить знания в капитал / А.П. Гапоненко, Т.М. Орлова. – М. : Эксмо, 2008. – 324 с.

7. Сизоненко В.О. Теоретико-методологічні аспекти інноваційної моделі структурних зрушень і механізми її реалізації / В.О.Сизоненко // Теоретичні та прикладні питання економіки: збірник наукових праць / За заг. ред. проф. Ю.І. Єханурова, Г.М. Філюк. – Вип. 1 (28). – Т. 2. – К.: ВПК «Київський університет», 2014. – С. 164-175.

ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА УПРАВЛІННЯ ПОДАТКОВИМИ РЕФОРМАМИ

**Соколовська А.М.,
доктор економічних наук, професор,
заступник директора по науковій роботі**

**Науково-дослідний фінансовий інститут
Академії фінансового управління
Міністерства фінансів України**

Ефективність державного управління податковими реформами є предметом спеціальних досліджень та дискусій у фахових іноземних джерелах, тоді як українські науковці та практики, роблячи основний акцент на удосконаленні окремих податків і зборів, не приділяють достатньої уваги управлінським аспектам реформування.

Спираючись на загальну теорію податків, досвід податкового реформування в Україні та світі, можна виокремити такі принципи ефективної податкової реформи

– Податкова реформа повинна забезпечувати розумний баланс гнучкості і стабільності.

На практиці існує ефект «втоми від податків», який полягає у тому, що часті зміни у податковій системі не лише дезорієнтують економічних агентів, збільшують витрати на адміністрування податків, унеможливають планування підприємницької діяльності, а й дискредитують реформи взагалі.

Перманентне здійснення реформування, як правило, є результатом або системних помилок при проектуванні змін, або гострої політичної боротьби. Остання унеможливає дотримання принципу наступності в податковій політиці, призводячи до проведення податкової реформи (а то й до переписування Податкового кодексу) при кожному переході влади від однієї політичної сили до іншої.

– Податкова реформа має бути спрямованою не на задоволення кон'юнктурних політичних потреб, а на вирішення реальних стратегічних проблем економіки й системи державних фінансів.

Мета конкретної податкової реформи визначається залежно від ступеня гостроти й пріоритетності існуючих проблем. Поєднання

економічної кризи із кризою системи державних фінансів ставить уряди перед складним вибором між заходами фінансової консолідації, що, як правило, погіршують економічну ситуацію, і заходами стимулювання економічного зростання, що вимагають зниження податків та/або запровадження нових податкових стимулів і негативно впливають на стан державних фінансів, принаймні у короткостроковій перспективі. Якщо країна потрапляє в боргову залежність від міжнародних фінансових організацій і умовою надання їй кредитів є зменшення фінансових дисбалансів, то у неї немає іншого виходу, як проводити податкову політику, спрямовану на досягнення цієї мети. Лише згодом (при покращенні стану державних фінансів) можна вносити такі зміни в податкову систему, які б формували сприятливий для економічного зростання фінансовий простір.

– Заходи (інструменти) реалізації податкової реформи мають бути несуперечливими, адекватними меті та достатніми для її досягнення.

Якщо реформою передбачене масштабне підвищення ставок і розширення бази певних податків і зборів у поєднанні з формальним об'єднанням декількох податків в один, не варто проголошувати її метою покращення умов ведення бізнесу з одночасним підвищенням показників країни в міжнародних рейтингах. Така мета була визначена в Пояснювальній записці до проекту Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України (щодо податкової реформи)». Таку мету за допомогою означених заходів досягти не вдасться..

– У процесі реформування податкової системи має забезпечуватись збалансованість різних, нерідко суперечливих цілей, передусім досягнення компромісу між ефективністю і справедливістю оподаткування, та урахування й узгодження інтересів усіх економічних агентів.

Певні заходи податкової реформи, наприклад, зниження максимальної ставки податку на доходи та зменшення прогресивності обкладання, спрямовані на створення сприятливих умов для економічного зростання, негативно впливають на справедливість оподаткування. Інколи це стає перешкодою на шляху проведення реформи, ускладнюючи досягнення суспільного консенсусу. Навряд чи можна вважати кроком на шляху до справедливого оподаткування вилучення з пенсій працюючих пенсіонерів, в частині перевищення

суми 3654 грн, на рівні 31,5% (зменшення суми пенсій працюючих пенсіонерів на 15% + 15% ПДФО + 1,5% військовий збір). Такі вилучення не поширюються на жоден інший вид доходів ні фізичних, ні юридичних осіб.

– Податкова реформа має проводитись у комплексі з реформуванням інших сфер суспільного життя.

Проблеми, які ускладнюють ефективне функціонування системи оподаткування та деформують її вплив на економіку, передбачають зміни не лише податкового законодавства. До таких проблем належать ухилення від сплати податків і корупція у фіскальних органах, «убудованість» корупції у цих органах у загальну ієрархічну систему корупційних відносин у країні, незахищеність прав власності, монополізація галузей і сфер діяльності тощо. Все це гальмуватиме досягнення цілей і виконання завдань будь-якої податкової реформи.

– При проектуванні податкової реформи мають ураховуватися міжнародні податкові правила, дво- та багатосторонні податкові угоди, Директиви Ради ЄС.

Країна, що підписала Угоду про асоціацію з ЄС і взяла зобов'язання адаптувати податкове законодавство до Директив ЄС, не може не враховувати положення цих директив, визначаючи напрями реформування своєї податкової системи. Наприклад, в українській практиці таким, що не відповідає міжнародним угодам, є запровадження акцизного податку на роздрібний продаж. Це суперечить вимогам статті 2 Директиви Ради ЄС від 16 грудня 2008 р. [1], згідно з якою підакцизні товари підпадають під акцизний збір у момент їх виробництва або імпорту.

Певні обмеження на податкові реформи накладає також міжнародна податкова конкуренція за мобільні фактори виробництва. Зокрема, визначаючи прийнятну модель оподаткування доходів фізичних осіб не можна не враховувати того факту, що 8 серед 11 постсоціалістичних країн – членів ЄС запровадили пропорційний податок на доходи, а середній рівень ставок податку на прибуток у цій групі країн становить 17,7%, у т.ч. в Болгарії – 10%, Литві і Латвії – 15%, Румунії – 16%, Словенії – 17%.

– При проектуванні податкової реформи мають ураховуватись особливості і втрати перехідного періоду.

Перехідний період – це період імплементації нових податкових правил, Економічні й фіскальні наслідки податкової реформи про-

тягом перехідного періоду можуть відрізнятися від тих, які матимуть місце по його закінченні.

Наприклад, для податку на прибуток і єдиний соціальний внесок перехідний період становить, приблизно, два роки. Для уникнення втрат бюджету протягом цього періоду при проектуванні податкової реформи мають бути передбачені компенсатори.

При визначенні масштабів очікуваних втрат перехідного періоду, як зазначається в робочому документі ОЕСР «Реформи в проведенні економічної політики та економічне зростання», необхідно враховувати «ефект оголошення» [2]. Його сенс полягає у тому, що просте оголошення про проведення податкової реформи може вплинути на поведінку суб'єктів економічних відносин ще до початку її реалізації. Особливо зважено до визначення втрат перехідного періоду необхідно підходити, проектуючи зміни в податках «регулятивного» характеру, які мають найбільші «ефекти оголошення», зокрема, екологічних.

– При проектуванні податкової реформи важливо правильно вибрати час для її проведення (з урахуванням стану економіки і державних фінансів, а також політичної кон'юнктури).

Досвід показує, що найчастіше стимули до проведення орієнтованих на зростання податкових реформ виникають під час економічної кризи, оскільки такі реформи можуть пом'якшити її наслідки, створивши передумови для виведення економіки на траєкторію зростання до настання піку кризи. Проте тоді ж можуть виникнути проблеми, пов'язані з погіршенням стану державних фінансів, оскільки спад ділової активності може звузити фіскальний простір, доступний для фінансування реформ.

Література

1. Council Directive 2008/118/EC of 16 December 2008 concerning the general arrangements for excise duty and repealing [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32008L0118>

2. Tax Policy Reform and Economic Growth [Електронний ресурс] / OECD, OECD Tax Policy Studies. – 2010. – №20. – Режим доступу: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264091085-en>.

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ОПТИМІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Тищенко О.П.,

**доктор економічних наук, старший науковий співробітник,
професор кафедри макроекономіки та державного управління**

**ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»**

Територіальна складова розвитку будь-якої країни завжди була і залишається предметом особливої уваги з боку державних інституцій через визначальний вплив регіональних процесів на динаміку показників і структуру усєї національної економіки та рівень її конкурентоспроможності у світовому масштабі. Динамічність змін, що відбуваються нині під впливом глобалізації, потребують адекватного та досить швидкого реагування у вигляді визначеної стратегії та оперативних заходів державної регіональної політики, що посилює її значимість задля розв'язання наявних проблем місцевого, міжрегіонального (загальнодержавного) й міждержавного характеру. Формування власної регіональної політики в Україні розпочалося та продовжується з часу набуття нашою країною незалежності, однак фактичний стан справ у багатьох регіонах країни, асиметричність та посилення регіональної нерівномірності розвитку національної економіки, свідчить про її недосконалість, що власне й зумовлює необхідність пошуку та обґрунтування нових методологічних підходів щодо її здійснення, у тому числі з врахуванням досвіду інших країн.

Складність вибору ефективної моделі управління регіональним розвитком національної економіки значною мірою обумовлена його багатовекторністю та наявністю різнопланових критеріїв оцінки, які часто «конфліктують» між собою. Головними протиріччями щодо визначення пріоритетних векторів та оцінки регіонального розвитку є критерії ефективності та соціальної справедливості. Перший з них передбачає максимізацію темпів розвитку регіону, що у свою чергу потребує залучення й використання необхідних ресурсів, більшість з яких є обмеженими, а тому задля забезпечен-

ня досягнення високих темпів розвитку відбувається «керований», а частіше некерований процес їх «перетоку» з інших територій, що погіршує можливості щодо належного розвитку регіонів-донорів. Соціальна справедливість передбачає зниження розбіжностей між окремими територіями за показниками доходів та рівня життя населення на тлі тенденції щодо їх постійного зростання.

З практичної точки зору досягнення «гармонії» між зазначеними критеріями можливе, з одного боку, за умов оптимізації розподілу ресурсів між регіонами та жорсткого державного контролю за цим процесом, що в умовах ринкової економіки та різних «стартових» умов і специфічних особливостей регіонів вкрай ускладнено. Інший шлях полягає у стимулюванні або «не перешкоджанні» випереджаючому розвитку окремих регіонів («центру», «вулканів», «точок зростання» тощо), що має супроводжуватися ефективним перерозподілом ресурсів на загальнодержавному рівні, виходячи з принципу зниження міжрегіональних розбіжностей, передусім за показниками людського розвитку.

Прийняті численні стратегії та нормативні документи з питань управління процесами регіонального розвитку з початку утворення незалежної української держави є яскравим свідченням пошуку шляхів оптимальної моделі, якої, на жаль, й досі не знайдено.

Аналіз динаміки територіальної концентрації виробництва валового регіонального продукту (до 2004 р. – валової доданої вартості) за період з 1996 по 2013 рр., свідчить про чітку тенденцію формування в країні центр-периферійної (монополюсної) моделі розвитку національної економіки, з окремими незначними додатковими «точковими» проявами зростання. Так, сумарні структурні зміни перерозподілу виробництва валового регіонального продукту в Україні за 17 років склали 14,2%, з яких 13,1% припадає на збільшення частки м. Києва – з 7,4% у 1996 р., до 20,5% у 2013 р. Друге місце посідає Дніпропетровська область, частка якої у виробництві валового регіонального продукту за період, що розглядається, зросла на 0,6% та становила у 2013 р. 10,0%. Найбільших же «втрат» у скороченні частки у виробництві валового регіонального продукту за цей же період зазнали Запорізька (1,8%), Донецька (1,5%), Луганська (1,4%) області [1].

Другою характерною тенденцією є постійне зростання концентрації базових для національної економіки ресурсів і витрат в обмеженій кількості регіонів, що створює підґрунтя та несе у собі

небезпеку подальшого посилення нерівномірності та загострення соціально-економічних й політичних проблем в Україні. Лише у 4 регіонах - Дніпропетровська, Донецька, Харківська області та Столичному регіоні (Київська область разом з м. Києвом) станом на 2013 рік було сконцентровано 1/3 економічно активного населення, понад 55% капітальних інвестицій, реалізовано майже 58% промислової продукції країни, а валові витрати на науково-дослідну діяльність та кількість зайнятих у науковій та дослідній діяльності перевищили 75% [2].

Вищезазначені процеси у сфері економічної діяльності призводять до суттєвої територіальної диференціації за показниками, що характеризують доходи та життєвий рівень населення. На підтвердження наведемо лише регіональні розбіжності за показником середньої заробітної плати. У 2013 р. середня заробітна плата у 16-ти регіонах України була нижчою за її середній рівень по країні, причому у 8-ми регіонах це відставання складало понад 20% (найбільше у Тернопільській області – 27,7%). А розрив між м. Києвом та такими регіонами країни як Тернопільська, Херсонська, Чернівецька, Чернігівська області за показником середньої заробітної плати складав 2 і більше рази [3].

Низька економічна й соціальна результативність державної регіональної політики, посилення диференціації між регіонами, особливо за показниками рівня життя населення, стали поштовхом до розроблення та затвердження у 2014 р. нової Державної Стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року, в основу якої покладено сучасну парадигму управління регіональним розвитком, що вже пройшла практичну апробацію й довела свою ефективність на європейському просторі, зокрема у Польщі.

Досягнення визначених у Державній Стратегії регіонального розвитку орієнтирів та бажаних параметрів розвитку регіонів потребує:

формування у вітчизняних управлінців відповідної «ідеології» щодо бачення пріоритетів регіонального розвитку, з врахуванням місцевих особливостей, їх оптимізації за критеріями «ефективності» й «соціальної справедливості» для окремих територіальних одиниць та розроблення на їх основі регіональних стратегій розвитку;

створення адекватного вимогам часу ефективного інституційно-го забезпечення реалізації нової регіональної політики держави;

ретельного аналізу наявного позитивного зарубіжного досвіду

управління регіональним розвитком, оцінки можливості та доцільності його адаптації відповідно до українських умов;

диверсифікації джерел фінансування регіонального розвитку, у тому числі за рахунок прямої участі держави в реалізації значимих міжрегіональних інфраструктурних проєктів, залучення коштів міжнародних організацій, подальшого зміцнення місцевих бюджетів, критерієм якого має стати можливість забезпечення досягнення державних соціальних стандартів в кожному населеному пункті та у кожній адміністративно-територіальній одиниці;

відновлення системи прогнозування та планування регіонального розвитку на усіх рівнях територіальної системи (регіон, центральні міста регіонів, інші міста, сільські території), впровадження кластерного підходу в управлінні регіональним розвитком;

удосконалення системи моніторингу регіонального розвитку, з використанням передового європейського досвіду, запровадження рейтингової оцінки рівня розвитку регіонів.

Література:

1. Розраховано автором за даними: Статистичний щорічник України за 2007 рік / за ред. Осауленка О.Г. – К.: Державний комітет статистики України, 2008. – С. 46; Валовий регіональний продукт за 2013 рік/ Статистичний збірник / За ред. Нікітіної І.М. – К.: Державна служба статистики України, 2015. – С. 17.

2. Тищенко О.П. Регіональний розвиток національних економік Польщі та України: спільне та відмінне / О.П. Тищенко. – Актуальні проблеми економіки. – 2015. – №4. – С. 254.

3. Розраховано автором за даними: Статистичний щорічник України за 2013 рік / за ред. Осауленка О.Г. – К.: Державна служба статистики України, 2014. – С. 366.

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ФІСКАЛЬНИХ ПРАВИЛ

Усик В.І.,

**кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри макроекономіки та державного управління
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»**

Проблема аналізу фіскальної політики не є новою для економічної теорії, але такий аспект як встановлення фіскальних правил та аналіз їх виконання існує не так давно в світовій теорії. «Правила фіскальної політики» вперше було обґрунтовано як специфічні нормативно-правові правила та процедури, які обмежують і раціоналізують фінансову діяльність держави [1].

Справжній бум імплементації фіскальних правил почався у 1990–х роках. У другій половині XX ст. фіскальні правила почали активно використовуватися провідними країнами світу у практиці державних фінансів. Ці правила зазвичай законодавчо обмежують дефіцит бюджету чи його структурну складову та державний борг або містять норми про балансування бюджету протягом економічного циклу тощо. Фіскальні правила зазвичай включають умови, за яких допускаються відхилення від встановлених обмежень та допустимий розмір таких відхилень.

Найбільш відомим фіскальним правилом, що виступає орієнтиром реалізації фіскальної політики, і було запроваджене у різні часи в багатьох країнах світу, є «золоте правило», яке наголошує на тому, що державні запозичення повинні спрямовуватися виключно на інвестиції, а не на фінансування поточних видатків [2].

Іншим поширеним фіскальним правилом, що логічно доповнює «золоте правило» фіскальної політики, є правило стійкого інвестування, яке наголошує на дотриманні «стабільної і розумної» межі державного боргу (оптимальний розмір коливається від 40 до 60% ВВП).

Дія обох правил загалом у багатьох країнах ЄС підтвердила свою ефективність, наприклад, у Великобританії, Ірландії. Хоча в теоретичних дискусіях досить важко обґрунтувати визначені межі державного боргу – чому саме 40%, а не 38% або 43%. Жорстке

дотримання країнами саме цих меж може виявитись рішенням, далеким від оптимального. Крім того, запровадження «золотого правила» містить чимало спірних моментів, наприклад, деякі видатки – на освіту, охорону здоров'я та навколишнє середовище, пенсійні реформи, можна класифікувати як поточні. Але, насправді, вони забезпечують добробут наступних поколінь» [3].

Країни-члени ЄС користуються великою кількістю фіскальних правил, важливе місце серед яких займають саме боргові. На даний момент в країнах-членах ЄС запроваджено 18 правил щодо боргу, основними з яких є: правило верхньої межі боргу в номінальному виразі (це правило запровадило 5 країн), правило верхньої межі боргу у% від ВВП (запровадили 9 країн), правило верхньої межі боргу відносно спроможності погашення (запровадили 8 країн) та інші правила, визначені власними законами країн, наприклад, «Про фіскальну відповідальність», «Про фіскальну дисципліну» чи зазначені в їх Бюджетних кодексах[4].

В Україні теж є практика встановлення, так званих фіскальних правил, аналіз дотримання яких дав змогу зробити висновок про їх повне або часткове виконання.

Зі статті 16.1 Бюджетного Кодексу України[4] випливає, що в українському законодавстві обсяг державних запозичень обмежується у непрямий спосіб. Адже це відбувається в межах граничного обсягу державного боргу. Але, зважаючи на те, що щороку в Україні переглядається і перезатверджується граничний обсяг державного боргу, цю норму важко назвати фіскальним правилом.

В Україні відповідно до ст. 18.2 Бюджетного Кодексу «загальний обсяг державного боргу та гарантованого державного боргу на кінець бюджетного періоду не може перевищувати 60% річного номінального обсягу валового внутрішнього продукту». Відомо, що норма в 60% була запозичена з практики Європейського Союзу, а саме з маастрихтських критеріїв. Аналіз статистичних даних показав, що, починаючи з 2014 року, індикатор відношення прямого та гарантованого державного боргу перевищив норму, при цьому ситуація погіршувалася щомісяця.

В деякій мірі боргове питання в Україні регулюється за допомогою резервного фіскального правила. У зв'язку з наданням урядом гарантій за кредитами окремих суб'єктів господарювання, виникає гарантований державний борг. За своїм характером він є умовним, оскільки існує лише як потенційні боргові зобов'язання, які реаль-

но доведеться виконувати уряду в разі неплатоспроможності позичальника. Стаття 17.15 Бюджетного Кодексу України [5] зобов'язує передбачати кошти на виконання гарантійних зобов'язань, термін сплати яких настає у відповідному бюджетному періоді. Запровадження цієї процедури є цілком виправданим і корисним для забезпечення платоспроможності уряду за його зобов'язаннями. Проведений аналіз показав, що дане правило справно виконується, оскільки необхідні кошти постійно передбачаються в спеціальному фонді Державного бюджету.

Великою проблемою дотримання в Україні фіскальних правил є відсутність вітчизняного Закону «Про фіскальну відповідальність», що регламентуватиме наявні та нові фіскальні правила, визначатиме механізм моніторингу їх дотримання та чіткі санкції за їх порушення. Очевидно, що при вирішенні цієї проблеми не обійтися без врахування досвіду зарубіжних країн. Найбільші напрацювання в даному аспекті має законодавство США. На нашу думку, актуальним є врахування досвіду й інших країн, а особливо – країн ЄС. Йдеться про Іспанію, де діє Закон «Про бюджетну стабільність в регіонах», про Литву й Закон «Про фіскальну відповідальність», Нову Зеландію й Закон «Про контроль за фіскальною дисципліною».

Сьогодні в Україні необхідно інституційно сформувати вітчизняну систему фіскальних правил, враховуючи останні напрацювання міжнародної практики. Адже саме фіскальні правила допомагають утримувати визначений рівень державного боргу, «розширюють» горизонт фіскального планування, обмежують зростання державних видатків, локалізують негативний вплив, так званої «фіскальної короткозорості».

Література

1. Бреннан Дж. Причина правил. Конституционная политическая экономия / Дж. Бреннан, Дж. Бьюкенен // «Этическая экономия: исследования по этике, культуре и философии хозяйства». - СПб.: Экономическая школа, 2005. – 272 с. - С. 158.
2. Emmerson C. The Government's Fiscal Rule / C. Emmerson, C. Frayne, S. Love // IFS Briefing Note. -2006. – Vol. 16. – 15 p.
3. Длугопольський О.В. Фіскальна консолідація як реакція на світову фінансово-економічну кризу: особливості застосування правил і норм у країнах ЄС та Латинської Америки [Електронний ресурс] / О.В. Длугопольський // Наукові записки [Національного університету «Острозька

академія»]. Економіка. – 2013. – Вип. 23. – С. 26-38. – Електронні дані. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nznuoa_2013_23_8.pdf.

4. Офіційна веб-сторінка Комісії Європейського Союзу [Електронний ресурс]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/http://minfin.gov.ua/>.

5. Бюджетний кодекс України: за станом на 1 травня 2015 р. №2456-VI від 08.07.2010 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ УПРАВЛІНСЬКОЇ НАУКИ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Ціх Г.В.,

кандидат економічних наук, доцент

**Тернопільський національний технічний університет
імені Івана Пулюя**

Характерною рисою сучасних вітчизняних та зарубіжних досліджень у галузі української управлінської думки продовжує залишатись недостатня увага до вивчення цієї важливої ділянки науки викладання щодо періоду другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Причину цього явища вбачаємо насамперед у добровільній віддачі науковцями – економістами, управлінцями – досліджень управлінської думки цього періоду правознавцям. Очевидно, таке становище виникло із-за того, що у зазначений вище період розвиток управлінської науки здійснювався під егідою поліцейського права, як наукової та навчальної дисципліни.

Проте у зв'язку з цим доречно звернутись до тодішньої традиції розгляду курсу поліцейського права у складі економічних наук. Однією з цікавих сторінок історії Імператорського Харківського університету є видатна науково-викладацька діяльність професора університету Л. фон Якоба (1759-1827), автора ряду праць з економічних наук. У 1809 р. він видав німецькою мовою ґрунтовну працю «Grundsätze der Polizeigesetzgebung» («Основи поліцейського законодавства і поліцейських установ»). Автор включав поліцейське право до економічних наук і вважав, що предметом його є економічне законодавство [1, с. 12]. В українській літературі цей напрямок активно розвивали провідні вчені-поліцейсти трьох університетів – Харківського (К. Гаттенбергер, В. Левитський), Київського (М. Бунге, А. Антонович, Д. Піхно, М. Цитович), Новоросійського (М. Шпилевський, П. Шеймін та ін.). Водночас завдяки науковим зусиллям цієї плеяди українських учених відбувалося становлення історії науки управління у нашій країні. Вже у 1920-х рр. воно ознаменувалося інтенсивним розвитком науки менеджменту (насамперед наукової організації праці, школи Ф. Дунаєвського тощо)

та подальшим розвитком історії української управлінської думки в контексті світової.

Сучасні українські вчені Ю.І. Римаренко, В.Б. Авер'янов, І.Б. Устенко відзначають як характерну ознаку розвитку поліцейського права в Україні виклад його з економічних позицій в університетах країни, вслід за професором Київського університету та видатним державним діячем М.Х. Бунге (1823-1895). У такому дусі були написані та видані праця професора Харківського університету К.К. Гаттенбергера «Введение в курс полицейского права» (Х., 1905), а також праці професорів Університету св. Володимира А.Я. Антоновича «Полицейское право и политическая экономия» (К., 1883) і «Курс государственного благоустройства (полицейское право)» в 2-х частинах (К., 1889-1890) та М.М. Цитовича «Лекции по полицейскому праву» (К., 1884) [1, с. 14]. Сучасні дослідники до цього списку включають також професора Харківського університету В.Ф. Левитського, якого вважають більше економістом, ніж юристом. Перу його належить методологічна праця «Предмет, задача и метод науки полицейского права» (Х., 1894) та курс лекцій з поліцейського права (Х., 1896) [1, с. 15].

Трактування змісту складників, що входять до методології науки поліцейського права (предмет і методи науки, належність її до певної галузі знань, функції тощо), в основному відзначалися єдністю, хоч і допускали певний плюралізм думок. Якраз ця теоретико-методологічна єдність слугує надійною підставою для віднесення провідних представників поліцейського права з різних університетів України до представників напряду економічної поліцейстики, як управлінської науки (вчення про внутрішнє управління).

У визначенні цієї належності принципове значення надається трактуванням предмету науки. На думку М.Х. Бунге, «поліцейське право викладає юридичні норми, яким підпорядковуються суспільні відносини в розрахунку на загальне благо, тобто добробут і безпеку. Ці норми встановлюються і підтримуються поліцейською владою, встановлюються у спілках, що виникають між людьми (політичних, місцевих і особистих)» [1, с. 382-383]. Відповідно до цього визначення встановлювалися особливості методологічного підходу до змісту науки: «Поліцейське право в широкому розумінні має двоїстий зміст: воно вміщує в собі постанови, що відносяться і до добробуту (закони добробуту), і до безпеки (закони благочиння;

останні становлять предмет поліцейського права у вузькому розумінні (Штейн)» [1, с. 77].

Професор Харківського університету В.Ф.Левитський (1854-1939) вважав основним предметом поліцейського права вивчення відносин держави до сфери приватних інтересів громадян, і до спілок, товариств та суспільства, існування яких викликається різного роду культурними потребами [2, с. 235]. Це визначення відобразило нове розуміння предмету поліцейського права (внутрішнього управління) у зв'язку з переходом на початку ХХ ст. від концепції «поліцейської держави» до концепції «культурної держави».

На відміну від ряду українських та зарубіжних поліцейстів, що включали до державного управління зовнішнє і внутрішнє управління, професор Київського університету М.М. Цитович (1861-1919) розрізняв ці види управління, а тому і враховував це розрізнення при визначенні предмета поліцейського права. Внутрішнє управління, писав учений, «має своїм предметом, з одного боку, захист осіб, майна і громадського порядку від різноманітних загроз (крім іноземного вторгнення), а з другого – безпосереднє сприяння населенню у досягненні ним різних культурних цілей (господарських, наукових, моральних і т.д.)» [1, с. 390]. На його думку, вказати межу і способи втручання держави з метою забезпечення безпеки і добробуту – становить загальну задачу науки поліцейського права у всіх його відділах [1, с. 393].

Як основоположник наукового напрямку економічної поліцейстики (вчення про внутрішнє управління) М.Х. Бунге виокремив два відділи поліцейського права – благоустрою і благочиння. Однією із спільних рис цих двох відділів науковець вважав спроби їх представників віднайти межі між діяльністю держави або суспільної влади і приватних осіб. «При цьому послідовники різних напрямів у політичній економії та у праві, – писав учений, – вважають умовою благополуччя і безпеки або визначення певних меж як для суспільної влади, так і для вільної особи, або ж – можливо більше переважання тієї чи іншої стихії» [1, с. 78].

Спільним для М.Х. Бунге та інших українських представників економічного напрямку в поліцейському праві було ретельне вивчення досвіду його застосування на практиці. Водночас вони не вважали завданням науки відшукування тих меж, у яких суспільна влада і вільна особа можуть діяти благотворно. Вони також не вбачали завдання науки у наданні переваги одній з цих сторін суспіль-

ного процесу («природних стихій суспільства», за термінологією М.Х. Бунге). На думку представників економічної поліцейстики, корінь питання лежить у досягненні нової взаємодії між ними. При цьому М.Х. Бунге вважав, що «розширення кола діяльності суспільної влади (у державі, області та в общині) ніскільки не утискає особистої свободи людини» [1, с. 78]. Таким чином, прихильність вченого до конкурентних засад, свободи особи, свободи договорів, непорушності приватної влади тощо по суті означало зняття з порядку денного питання про межі втручання держави в економічне життя. Водночас це не виключало можливості здійснення державного протекціонізму в галузі торгової політики, заходів фабричного законодавства та ін.

Таким чином, теоретико-методологічні засади науки поліцейського (адміністративного) права вчених другої половини XIX – початку XX ст. із трьох університетів України – Київського, Харківського та Новоросійського (нині – Одеського) слугують підставою для об'єднання цих учених в один науковий напрям як представників української економічної поліцейстики (вчення про внутрішнє управління). Вони сформулювали та розкрили ряд методологічних принципів аналізу питань управління і тим самим засвідчили високий рівень розвитку управлінської думки, як особливої галузі теоретичного і практичного знання.

Література

1. Антологія української юридичної думки. В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова) та ін. - Том 5: Поліцейське та адміністративне право / Упорядники: Ю.І. Римаренко, В.Б. Авер'янов, І.Б. Усенко; відп. редактори Ю.І. Римаренко, В.Б. Авер'янов. – К.: Видавничий Дім «Юридична книга», 2003. – 600 с.
2. Левитский В.Ф. Предмет, задача и метод науки полицейского права / В.Ф. Левитский // Записки Императорского Харьковского университета. – Кн. 1. – Харьков, 1894. – С. 231–255.

КОНЦЕСІЯ ЯК МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Черевиков Є.Л.,

**кандидат економічних наук, доцент,
експерт з питань публічно-приватного партнерства**

Дорожнє господарство належить до стратегічних галузей національної економіки, а мережа автомобільних доріг загального користування є ваговою складовою інфраструктурного потенціалу України. Протяжність та стан автодоріг впливає не тільки на безпеку та якість перевезення вантажів та пасажирів, мобільність та рівень зайнятості населення, доступність освітніх та інших послуг, а й обумовлює зміну темпів та потоків руху капіталу в Україні та за її межами, а також є необхідною передумовою відновлення конкурентоспроможності економіки країни в цілому.

Базовими проблемами галузі автомобільних доріг, що обумовлюють зниження використання її потенціалу в економіці України, є такі [1; 2; 3]: незадовільний транспортно-експлуатаційний стан автодоріг; високий рівень монополізації та низький рівень ефективності у сфері управління та надання послуг у сфері автомобільних доріг; недостатній рівень фінансування робіт з будівництва, реконструкції, ремонту та експлуатаційного утримання автомобільних доріг та об'єктів дорожнього сервісу; незадовільний рівень безпеки дорожнього руху; відставання розвитку автомобільних доріг загального користування від темпів автомобілізації країни; низький рівень сервісного обслуговування користувачів.

Економіка України щорічно через незадовільний стан мережі автомобільних доріг загального користування недоотримує близько 5% ВВП, а це близько 70 млрд. грн., тоді як у 2001 році такі втрати становили приблизно 20 млрд. грн. на рік, або 3,5% ВВП. Ці втрати базуються в першу чергу на перевитратах пального і загальному зростанні витрат на перевезення через зменшення швидкості, а також в необхідності додаткового ремонту автомобілів [4].

Фактична потреба у фінансуванні дорожньої галузі в Україні значно перевищує поточні показники відповідних видатків. Так, в сучасних умовах заміни дорожнього покриття потребують майже всі 169,5 тис. км доріг загального користування, для чого за оцін-

ками експертів потрібно витратити не менше 450 млрд грн. Щорічно українські автомобільні дороги потребують близько 40 млрд грн. капітальних вкладень. Капітального або середнього ремонту за нормативами потребують 35 тис. км доріг щорічно, однак, за останні 5 років відремонтовано близько 5 тис. км [5].

За таких умов розвиток мережі автодоріг в Україні потребує поєднання потенціалу державного та приватного секторів, формування партнерських відносин держави і бізнесу, посилення ролі й значення приватних інвесторів і операторів, пошуку найбільш раціональних форм їхньої взаємодії та розподілу сфер відповідальності. Законодавство України передбачає будівництво та експлуатацію платних автомобільних доріг на принципах державно-приватного партнерства та концесії, зокрема. Передача автомобільних доріг загального користування в концесію здійснюється на підставі ст. 15 Закону України «Про автомобільні дороги». Віднесення доріг загального користування до розряду платних здійснюється з урахуванням державної стратегії розвитку автодоріг на підставі окремого закону і за наявності альтернативного проїзду по безкоштовній автодорозі та при суттєвому її вдосконаленні (ст. 27 Закону України «Про автомобільні дороги»). Платні автодороги залишаються у державній власності і не підлягають приватизації або відчуженню. Плата за проїзд спрямовується до Державного бюджету України і використовується в першу чергу на погашення залучених кредитних ресурсів та витрати, пов'язані з ремонтом та утриманням платної дороги (ст. 29 Закону України «Про автомобільні дороги»). Перелік об'єктів концесії у сфері будівництва та експлуатації автодоріг визначається і затверджується Кабінетом Міністрів України відповідно до Державної програми розвитку автомобільних доріг на 2013-2018 роки та з урахуванням їх соціально-економічної ефективності (ст. 2 Закону України «Про концесії на будівництво та експлуатацію автомобільних доріг»).

Стаття 4 Закону України «Про концесії на будівництво та експлуатацію автомобільних доріг» визначає такі джерела доходу концесіонера від експлуатації автомобільної дороги: плата за проїзд автомобільною дорогою, що вноситься користувачем; плата за експлуатаційну готовність автомобільної дороги, що вноситься концесієдавцем; плата за експлуатацію об'єктів дорожнього сервісу, що вноситься користувачем; дотації та/або компенсації, що надаються концесієдавцем; інші джерела доходу, що визначаються

концесієдавцем на підставі ТЕО та/або проектно-кошторисної документації. Максимальний розмір плати за проїзд автомобільними дорогами, побудованими на умовах концесії, порядок розрахунку і надання дотацій, компенсацій, а також порядок розрахунку плати за експлуатаційну готовність автомобільної дороги, визначає Кабінет Міністрів України (ст. 4 Закону України «Про концесії на будівництво та експлуатацію автомобільних доріг»).

На шляху досягнення цілей та напрямів реформування дорожньої галузі в Україні існує ряд перепон для реалізації концесійних проектів. Усі перепони можна класифікувати як зовнішні та внутрішні відносно проекту.

Зовнішні перепони включають: тривалі терміни окупності концесійних проектів в умовах економічної та політичної невизначеності; низький рівень платоспроможності населення та його об'єктивна незацікавленість у послугах, які надаються приватним сектором за умови введення нових платежів (зокрема, за користування платними концесійними дорогами); несприятливий інвестиційний клімат у країні; незавершеність процесу оформлення власності на землю, неврегульованість питань оренди земельних ділянок для концесійної діяльності на території кількох територіальних громад тощо.

Внутрішні перепони, значною мірою, пов'язані з: недооцінкою складності та комплексності проектів ДПП з боку уряду та органів державного управління, які ініціюють та погоджують проект (відсутність системного бачення необхідних передумов реалізації проектів ДПП та реальної підтримки ініційованих проектів); низькою інституційною спроможністю Укравтодору та місцевих органів влади у частині підготовки проектів (у першу чергу, брак кадрових ресурсів та методичного забезпечення концесії на всіх стадіях життєвого циклу проекту); окремими вадами нормативно-правового регулювання; фінансуванням за залишковим принципом підготовки проектної та конкурсної документації, проведення концесійного конкурсу; відсутністю реальних інвесторів (сума інвестицій більше 500 млн дол.); бюрократією, частими змінами у пріоритетах розвитку галузі; відсутністю єдиного методичного забезпечення ідентифікації, ініціювання, розробки, закупки, реалізації і моніторингу проекту ДПП; відсутністю досвіду і професійних навичок у сфері формування й управління проектами ДПП (проведення конкурсів; укладання договорів, розподіл відповідальності та ризиків; управ-

ління проектами; моніторинг та оцінка реалізації партнерських проектів) у середовищі обох секторів – державного та приватного.

Досвід підготовки концесійних проектів будівництва та експлуатації автодоріг в Україні свідчить про необхідність існування ряду передумов для ініціювання концесійного проекту. Серед зазначених передумов основними є такі: інтенсивність руху за аналізованим напрямком має перевищувати 10 тис. авто на добу з перспективою зростання; наявність розробленої проектної документації (стадія ТЕО або «Проект»); наявність відведених земельних ділянок під будівництво (одна з ключових вимог приватного інвестора до концесійного проекту); наявність альтернативної дороги за напрямком для безоплатного проїзду; суміщення дороги з напрямками міжнародних транспортних коридорів; відповідність проекту пріоритетам економічного і соціального розвитку України (програмним документам).

Література

1. Деякі питання реформування системи державного управління автомобільними дорогами загального користування: Розпорядження Кабінету Міністрів України №432-р від 31 березня 2015 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/432-2015-%D1%80>.

2. Про схвалення Концепції Державної цільової економічної програми розвитку автомобільних доріг загального користування на 2013-2018 рр. : Розпорядження Кабінету Міністрів України №719-р від 3 вересня 2012 р. // Офіційний вісник України від 05.10.2012. – 2012. – №73. – С. 2943.

3. Транспортна стратегія України на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України №2174-р. від 20 жовтня 2010 р. [Електронний ресурс] / Міністерство інфраструктури України. – Електронні дані. – Режим доступу: http://new.mtu.gov.ua/files/transport_strategy_ua.pdf.

4. Пояснювальна записка до Проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про автомобільні дороги» [Електронний ресурс] / Державне агентство автомобільних доріг України. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://www.ukravtodor.gov.ua/uploads/files/2015-01-16-09-57-41-zapiska.pdf>.

5. Механізми ефективного використання та розвитку потенціалу транспортно-дорожнього комплексу України / [О.В. Собкевич, К.М. Михайличенко, О.Ю. Ємельянова]. – К.: НІСД, 2014. – 60 с.

ЕВОЛЮЦІЯ КАТЕГОРІЇ «ТОВАР» У ТЕОРІЇ ІННОВАЦІЙНО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

Ящишина І.В.,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економіки підприємства
 Кам'янець-Подільський національний університет
 імені Івана Огієнка

Теоретична та прикладна економічна наука ХХІ ст. стикається з новими проблемами та невирішеними завданнями. Сучасні дослідники пропонують низку концепцій, котрі віддзеркалюють сучасні особливості економічного розвитку. Ці концепції подано у табл. 1:

Таблиця 1

Характеристика концепцій

Тип економіки	Основні характеристики	Час виникнення
Постіндустріальна економіка	Автоматизація, роботизація, комп'ютеризація матеріального виробництва, зростання сфери послуг	50-60 рр. ХХ ст.
Економіка знань	Створення, накопичення, розповсюдження та використання знань	60 рр. ХХ ст.
Інноваційна економіка	Створення, дифузія, впровадження та споживання інновацій	70 рр. ХХ ст.
Інформаційна економіка	Формування, накопичення, передача, застосування електронної інформації	Рубіж ХХ – ХХІ ст.
Мережева економіка	Виробництво, обмін і розподіл мережних благ	Рубіж ХХ – ХХІ ст.

Джерело: [1].

Визначний внесок у формування постіндустріальної парадигми належить Д. Беллу [2].

Поняття «економіка знань» введено у науковий обіг австрійським ученим Фрицем Махлупом у 1962 р. для позначення сукупності високотехнологічних секторів національного господарства. Дослідники зазначають [3; 4], що в економіці знань відбувається збільшення частки інтелектуальних товарів та послуг на ринку, то-

варом стає освіта [4, с. 60-62]; відбувається бурхливий розвиток та розповсюдження такого товару, як інформаційні технології [3].

Виникнення концепції інноваційної економіки стало наслідком визнання залежності розвитку економіки і суспільства від нововведень та нових технологій. В умовах цього типу економіки відбувається значне збільшення обсягу купівлі-продажу товару – інновації (продукту, ресурсу, інформації, знання, ноу-хау), стабільне зростання частки наукомістких товарів [4]; нарощування швидкості продукування нових знань і виробництва нових технологій і товарів [5].

В економічній теорії широко використовуються терміни «мережева економіка» та «віртуальна економіка». Мережеву економіку визначають як економіку, пов'язану із виробництвом і розподілом мережових благ, яким притаманні такі властивості як компліментарність, суттєва економія на масштабі виробництва, сітьові зовнішні ефекти [6].

З розвитком Інтернету та інформаційних технологій з'явилася віртуальна економіка – економіка, що спирається на електронний бізнес [7]. Відмінність між традиційним і електронним бізнесом яскраво демонструє відмінність між звичайним та електронним товаром.

Компанія Iron Realms Entertainment у 1998 стала першою, хто отримав прибуток від продажу віртуальних товарів від аукціону, на якому гравці придбали артефакти для гри Achaea, Dreams of Divine Lands [8]. До відомих постачальників віртуальних товарів належать Facebook, Nexon, Iron Realms Entertainment, Playdom, Playfish, Slide.com, SonyOnline Entertainment, World of Warcraft, Zynga, Flirtomatic [9].

Порівняння характеристику традиційних та електронних товарів подано у табл. 2.

Дослідники сучасної інноваційно-інформаційної економіки [7] формують декілька законів, які їй притаманні:

- закон зв'язку: для зв'язку необхідна мережа міжкомп'ютерних комунікацій;

- закон добробуту: якщо в традиційній економіці дорожнеча походила від нестатку, то в новій економіці чим більше виробляється товарів, більша кількість споживачів ними володіє, тим вони цінніші;

- закон позитивного зворотного зв'язку в динаміці прибутків:

**Порівняльна характеристика звичайних
та електронних товарів**

Критерії	Традиційні товари	Електронні товари
Задоволення потреб	матеріальних і нематеріальних	нематеріальних (інтелектуальних, духовних)
Функціональне призначення	використання у повсякденному житті	використання у віртуальному світі
Джерело для створення	енерго-, матеріало- та трудоємне виробництво	наукоємне виробництво із високою питомою вагою доданої вартості
Основний ресурс для створення	матеріальні та трудові	знання, інформація, інтелект
Виробництво	у матеріальному світі	у комп'ютерній мережі
Обмін	за допомогою різних форм організації торгівлі, в т.ч. і за допомогою е-комерції	в мережі Інтернет
Споживання	в реальному світі	в мережі Інтернет
Спосіб створення	ручними та автоматизованими технологіями	за допомогою комп'ютерних та Інтернет технологій
Собівартість	визначається середніми витратами для кожної одиниці	існує лише для першої одиниці
Хто може стати споживачем	будь-яка пересічна людина, яка володіє грішми	користувач всесвітньої мережі Інтернет
Мета створення	задоволення потреб споживачів та отримання прибутку виробників	задоволення потреб споживачів та отримання прибутку виробників
Корисність	підпадає дії закону спадної граничної корисності	корисність зростає із збільшенням числа споживачів

вартість товару зростає з кількістю його споживачів, а стрімке зростання вартості трансформується в більшу кількість споживачів;

— закон протилежності в системі «ціна-якість»: у традиційній економіці зростання якості призводить до зростання ціни, в сучасній економіці – найкращі вироби постійно дешевшають.

Розвиток торгівлі віртуальними товарами передбачає вирішення низки проблем:

1) поняття «електронні товари» не стало елементом дисциплі-

нарної матриці економічної теорії з теоретичної та методологічної точки;

2) дослідженню електронних товарів заважає відсутність державної статистики відносно їх обсягів, не існує форм статистичної звітності щодо реалізації віртуальних товарів, навіть експертні оцінки обсягів реалізації електронних товарів відсутні;

3) фактично не вирішеною залишається проблема оподаткування такого виду діяльності, як «виробництво та реалізація електронних товарів».

З появою нових форм економіки трансформуються характеристики товару, а на межі ХХ – ХХІ ст. з'являється новий вид товару – електронний товар. Процеси видозмін товару, що передбачає відповідні теоретичні та прикладні дослідження.

Література

1. Ящишина І.В. Соціальне спрямування інноваційної економіки: досвід, тенденції, наслідки : [монографія] / І.В. Ящишина. – Кам'янець-Подільський : Сисин Я.І., 2012. – 368 с.

2. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество / Даниил Белл. – М. : Академия, 2004. – 570 с.

3. Егоров И.Ю. Наука и инновации в процессах социально-экономического развития / И.Ю. Егоров. – К. : [ИВЦ Госкомстата Украины], 2006. – 338 с.

4. Федулова Л.І. Економіка знань : підручник / Л.І. Федулова. – К. : Ін-т екон. та прогнозув., 2009. – 600 с.

5. Kelly K. New rules for the new economy / Kevin Kelly. – Penguin Group US, 1999. – 192 p.

6. Стрелец И.А. Сетевая экономика : учебник / И.А. Стрелец. – М. : Эксмо, 2006. – 208 с.

7. Соловйов В.П. Нові виміри інноваційної економіки / В.П. Соловйов // Актуальні питання розвитку інноваційної діяльності. – Сімферополь : СОНАТ, 2002. – С. 49–53.

8. Основні категорії електронної комерції [Електронний ресурс]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://ukrefs.com.ua/print:page,1,2861-Osnovnye-kategorii-elektronnoiy-kommercii.html>.

9. Онлайн-торгівля: як за віртуальні товари отримати цілком реальні гроші? [Електронний ресурс] / Канал 24. – Електронні дані. – Режим доступу: http://24tv.ua/home/showSingleNews.do?onlytorgivlya_yak_virtualni_tovari_otrimati_tsilkom_realni_groshi&objectId=392679.

Вищий навчальний заклад
«Університет економіки та права «КРОК»

Наукове видання

**Економічна теорія та освіта ХХІ століття:
матеріали Міжнародної науково-практичної конференції
(Київ, 25 вересня 2015 року)**

Комп'ютерна верстка: *В.І. Гришаков*

Підписано до друку 17.09.2015 р. Формат 60х84/16. Папір офсетний.

Друк офсетний. Гарнітура Times.

Ум. друк. арк. 12,09. Обл.-вид. арк. 10,4. Наклад 100 прим.

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру ДК № 613 від 25.09.2001 р.